

NATURRESERVAT

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN

UPPTÄCK NATUREN I HALLAND

En guide till 32
av länets finaste
områden

SANDSJÖBACKA • SÄRÖ VÄSTERSKOG • HÖRDALEN • VALLDA SANDÖ
FJÄRÅS BRÄCKA • ÄSKHULT • NÄSBOKKROK & KUNGSBACKAFJORDEN
VENDELSÖARNA • ÅRNÄSUDDEN • GETTERÖN • GAMLA KÖPSTAD SÖDRA
GÄSSLÖSA • ÅKULLA BOKSKOGAR • SUMPAFALLEN • YTTRA BERG
MORUPS TÅNGE • STENINGEKUSTEN • MÅRÅS • ÖDEGÄRDET • TIRA ÖAR
NISSASTRÖM • VIRSEHATT • BISKOPSTORP • HAVERDAL • PORSBJÄR • LÅNG-
HULTAMYREN • DANSKA FALL • GÅRDSHULT • GULLBRANNA, TÖNNERSA &
HÖKAFÄLTET • MÄSTOCKA LJUNGHEDE • RÖNNÖ • OSBECKS BOKSKOGAR

Välkommen till Halland!

Bokens upplägg

De 32 områden som vi presenterar i guiden är ett axplock av de mest besöksvärda natur- och kulturreservaten i länet. Urvalet speglar den mångfald av miljöer som Halland rymmer.

Tre sidor om varje reservat

Varje område presenteras på tre sidor med en text som ska ge en känsla för området, bilder samt en orienteringskarta och vägbeskrivning. Om en reservatparkering finns har vi även satt ut en GPS-punkt till denna (i koordinatsystemet WGS84).

Tillgängligt för alla

Det finns ett antal reservat i länet som har anpassats för att vara tillgängliga med till exempel barnvagn, rullstol och rullator.

Mer om detta läser du här i guideboken på sidan 10-11.

Alla reservat presenteras

I slutet av boken presenteras Hallands övriga reservat med några få rader och en översiktskarta. För de reservat som har en anordnad parkering finns även en GPS-punkt utsatt.

På Länsstyrelsens webbplats hittar du mer information om reservaten. Här finns bilder, kartor, texter med mera.

www.lansstyrelsen.se/halland

Innehåll

Kungsbacka kommun

s. 12

Sandsjöbacka	s. 13
Särö Västerskog	s. 16
Hördalen	s. 19
Vallda Sandö	s. 22
Fjärås Bräcka	s. 25
Äskhult	s. 28
Näsbokrok och Kungsbackafjorden	s. 31

Varbergs kommun

s. 34

Vendelsöarna	s. 35
Årnäsudden	s. 38
Getterön	s. 41
Gamla Köpstad Södra	s. 44
Gässlösa	s. 47
Åkulla bokskogar	s. 50

Falkenbergs kommun

s. 54

Sumpafallen	s. 55
Yttra Berg	s. 58
Morups Tänge	s. 61
Steningekusten	s. 64

Hylte kommun

s. 67

Mårås	s. 68
Ödegärdet	s. 71
Tira öar	s. 74

Halmstads kommun

s. 77

Nissaström	s. 78
Virsehatt	s. 81
Biskopstorp	s. 84
Haverdal	s. 87
Porsbjär	s. 90
Långhultamyren	s. 93
Danska Fall	s. 96
Gårdshult	s. 99

Laholms kommun

s. 102

Gullbranna, Tönnersa och Hökafältet	s. 103
Mästocka ljunghed	s. 106
Rönnö	s. 109
Osbecks bokskogar	s. 112

Alla reservat i Halland

s. 115

Upptäck naturen i Halland

Utgiven av Länsstyrelsen i Hallands län 2011, ny version 2015

Grafisk form, text, kartor och produktion: Martin Lindqvist

Revidering: Sofie Tedenstad

Kartmaterial: © Länsstyrelsen © Lantmäteriet Geodatasamverkan

Upplaga 2016: 8 000 ex

Tryck: Taberg Media Group, maj 2016

ISBN: 978-91-637-8698-3

Fotografier (sidnummer • v - vänster, m - mitten, h - höger, ö - övre, n - nedre):

Där inget annat nämns: Länsstyrelsen i Hallands län

6 Kaj Krutfelt (h), 7 Anette Seldén, 10 Anton Johnsson (ö), 13 Krister Larsson, 15 Therese Aremyr (m), Bergslagsbild AB (v), 16 Lars Axel Karlsson, 18 Lars Axel Karlsson, 19 Patrik Leonardsson, 20 Örjan Fritz (nh), 21 Björn Ackre, 23 Kaj Krutfelt (nh), 27 Arne Eklund (v), Pär Connelid (nm), 28 Bergslagsbild AB, 29 Marit Hedlund (nh), Krister Larsson (öh), 31 Anette Seldén, 33 Örjan Fritz, 38 Patrik Leonardsson, 41 Kaj Krutfelt, 42 Linda Eklund 36 (bild 1, 3, 5), Kaj Krutfelt (bild 4, artbilder), Mikael Nord (bild 2), 43 Bergslagsbild AB, 44 Bergslagsbild AB, 45 Anders Andersson (illustration), Länsmuséet i Varberg (h), 47 Kill Persson, 51 Patrik Leonardsson (öh), 55 Patrik Leonardsson, 56 Bergslagsbild AB, 57 Joel Berglund (nh), 61 Kaj Krutfelt, 62 HG Karlsson (skärfläcka), Kaj Krutfelt (pilgrimsfalk, snösparv, ejder), 63 Bergslagsbild AB (v), Kaisa Malmqvist (h), 70 HG Karlsson (v), 74 Patrik Leonardsson, 78 Patrik Leonardsson, 80 Kaj Krutfelt (nv), 81 Patrik Leonardsson, 82 Hampus Fritz, 83 Hampus Fritz (h), Patrik Leonardsson (v), 87 Bergslagsbild AB, 88 Marit Hedlund (v), 90 Bergslagsbild AB, 94 Kaj Krutfelt (h), 96 Patrik Leonardsson, 97 Kaj Krutfelt (h), 99 Bergslagsbild AB, 105 Stefan Hage (v), 106 Patrik Leonardsson, 107 Krister Larsson (mosippa, cypresslumner), Kill Persson (lingon), 108 Bergslagsbild AB, 113 HG Karlsson (nh), 132 Kaj Krutfelt

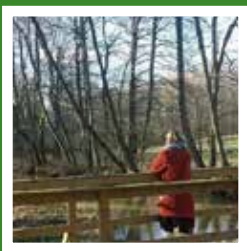
Denna guide går att ladda ner från Länsstyrelsens webbplats www.lansstyrelsen.se/halland

Här kan du också läsa mer om alla naturreservat i länet och om Länsstyrelsens naturvårdsarbete.

Naturen är till för alla!

Dela med dig av dina bästa bilder från naturreservaten genom att använda hashtagen:

#reservatihalland

Lena Sommestad på besök i naturreservatet Möllegård i Halmstads kommun.

Följ Länsstyrelsen

Följ @lsthalland på Instagram

Följ @lsthalland på Twitter

Gilla Länsstyrelsen Halland på Facebook

www.lansstyrelsen.se/halland

Mer än stränder och salta bad...

När Halland kommer på tal är det nog många som tänker på milsvida stränder och salta bad. Även om den bilden är sann finns det betydligt mer än så att uppleva för den som besöker länet. Halland har en rik och omväxlande natur med kust, odlingslandskap, skogar och sjöar som binds samman av vattendragen.

De 32 områden som vi presenterar i guiden är ett xplock av de mest besöksvärda natur- och kulturresevatnen i länet.

Vi hoppas att du ska bli inspirerad av denna guide!

Lena Sommestad
Landshövding i Hallands län

Några rader om Hallands vackra natur

Hallands natur varierar både i nord-sydlig och öst-västlig riktning. Vanligen delar man in Hallands natur i tre regioner: kustslätten i väster, skogsbygden i öster och övergångsbygden däremellan.

Bördiga slätter och fågelrika kuster

Den halländska kustslätten börjar ungefär vid foten av Hallandsåsen och sträcker sig norrut till trakterna mellan Varberg och Kungsbacka. Upp till de norra delarna av Halmstads kommun domineras kusten av långa sandstränder med dyner. Längre norrut blir kusten mer varierad med strandängar och ett kargare landskap med klippor, skär och vikar.

Mellan Falkenberg och Varberg finns de största strandängarna. Fågellivet här är rikt. Redan i februari anländer de första häckande flyttfåglarna med tofsvipa, strand-skata, gravand och sånglärka i spetsen. Eftersom Kattegatt sällan blir isbelagt är Hallandskusten också viktig för många övervintrande sjöfåglar.

Vacker mellanbygd

Innanför kustbandet breder den låga, flacka kustslätten ut sig i ett öppet jordbruksland-

skap med bördiga ler- och sandjordar. Till slätterna gränsar ett böljande landskap med lika delar odlad mark och skog. I övergångsbygden, eller mellanbygden som den också kallas, hittar vi ett vackert och småbrutet landskap med stenmurar, hagmarker och lövskogsdungar. Tack vare att området är kuperat kommer grundvattenströmmarna ofta i dagen och bildar källor, källflöden och översilningsmarker.

Helt orörda urskogar finns knappt i Halland, men i övergångsbygdens svårtillgängliga bergbranter och raviner kan man hitta ädellövskogar där människans påverkan varit minimal. Det har helt enkelt varit för besvärligt att hugga skog på dessa platser vilket har gynnat många sällsynta djur och växter. De mest kända områdena med bevarade och värdefulla ädellövskogar är Osbecks bokskogar i Laholm, Biskopstorp i Halmstad och Åkulla bokskogar i Varberg.

Gränstrakter med vildmarksprägel

I öster ligger skogsbygden. Zonen är smalast i söder och norr men i mellersta Halland är den flera mil bred. Höjden varierar ungefär mellan 100 och 200 meter över havet. Fram till slutet av 1800-talet dominerades området

Halland är mer än milsvida stränder och salta bad! Här kan du besöka exempelvis skira bokskogar, artrika fågelmarker, blommande ljungheter och klippiga kuster. Från vänster: Osbecks bokskogar, Getteröns våtmark och betesmarkerna på Vallda Sandö.

av vidsträckta ljungheter. I gränstrakterna mot Småland växer barr- och blandskogar naturligt men annars kännetecknas regionen av planterade granområden.

Den sydöstra delen av den halländska skogsbygden hör till ett av Sydsveriges regnräkaste områden med en årsnederbörd på cirka 1200 millimeter. Här och var öppnar sig skogarna i vidsträckta myrområden där vildmarkskänslan är påtaglig. I myrområdena häckar bland annat tjäder, orre och trana. I dessa marker är det inte ovanligt att få höra ljungpiparens vemodiga flöjstrof eller se en älg kliva iväg över vidderna. Som ett välkommet inslag bryter ådalar, blanka sjöar, mindre lövskogar och odlingsmarker av den annars ganska enhetliga naturen i skogsbygden.

Olika sätt att skydda naturen

Naturreservat är den vanligaste formen för att skydda värdefull natur. När denna bok ges ut (2015) finns det cirka 165 reservat i Halland. De flesta förvaltas av Länsstyrelsen, men även kommunerna och Västskust-

stiftelsen ansvarar för några reservat.

Som ett komplement till reservaten kan Länsstyrelsen eller kommunerna upprätta djur- eller växtskyddsområden eller fridlysa känsliga arter. Dessutom kan områden bli klassade som Natura 2000-områden. Natura 2000 är ett nätverk som består av de mest värdefulla naturområdena ur ett europeiskt perspektiv. I de flesta fall är dessa områden även skyddade som naturreservat.

Djur eller växter bryr sig förstås inte om ett område är naturreservat, fågelskyddsområde eller har någon annan form av skydd. Faktum är att vi hittar en stor del av de hotade arterna även utanför skyddade områden. Länsstyrelsen har möjlighet att upprätta och genomföra Åtgärdsprogram för hotade arter och livsmiljöer (ÅGP). Det arbetet bedrivs ofta i ”vardagslandskapet” i samarbete med privatpersoner, kommuner, företag, föreningar eller andra som vill göra en insats för naturen.

Läs mer om vårt arbete med att skydda värdefull natur på www.lansstyrelsen.se/halland

Detta gäller när du rör dig i naturen

Vår vistelse i naturen kräver att vi visar respekt och hänsyn gentemot djur och växter, markägare, jord- och skogsbrukare och andra som rör sig i naturen.

I Sverige kan vi tack vare allemansrätten ströva fritt i skog och mark. Vi kan plocka bär, svamp och blommor som inte är fridlysta. Vi kan också åka båt över annans vatten, gå i land på stränderna, göra upp eld, bada och övernatta ett dygn i tält.

Särskilda regler för naturreservaten

I naturreservat är allemansrätten begränsad. I de reservat som finns med i den här guiden är det tillåtet att plocka bär och svamp men inte att plocka blommor. För det mesta är det också förbjudet att tälta eller ställa upp en husvagn i reservatet eller på parkeringen. För varje reservat finns föreskrifter som talar om vad som gäller för just den platsen. Föreskrifterna hittar du på reservatets informationstavla eller på Länsstyrelsens webbplats.

Kommunala ordningsregler

I flera av kustreservaten kan två uppsättningar med föreskrifter gälla, både de kommunala ordningsreglerna och reservatets egna föreskrifter. Vid populära badplatser kan kommunens regler innebära att hundar inte får vistas vid stranden eller på angränsande sanddyner under delar av året, varken med eller utanoppel.

För att ta reda på vad som gäller för ett specifikt reservat kan man läsa reservatets föreskrifter och höra med kommunen om vilka ordningsregler som gäller för platsen.

Vad gäller för hunden?

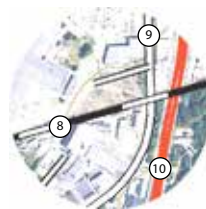
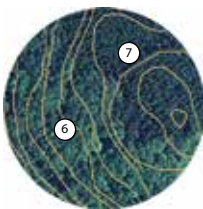
Naturligtvis ska även våra fyrbenta vänner få följa med ut i naturen. Men för att skydda djurlivet är kraven på hundägarna stora.

Under tiden 1 mars - 20 augusti säger lagen att du måste hålla din hund under extra stor uppsikt. Det betyder i de allra flesta fall att hunden ska hållas kopplad. För många av reservaten råder dock kopplad väng året runt. Detta är för att skydda reservatets vilda djur, men också med hänsyn till människor och tamboskap. Betsdjuren kan bli rädda och uppträda oönskat om en hund kommer för nära.

Hjälptill med att hålla hunden kopplad så att vi får trygga besökare och ett rikt djurliv. Om betesdjur skulle reagera på en kopplad hund genom att gå mot dej – släpp hunden fri och gå själv lugnt bort från djuren.

Tolkning av kartor och symboler

1. Reservatsgräns (gul heldragen linje)
2. Vattendrag (blå heldragen linje)
3. Öppet vatten (blå yta)
4. Blöt mark, exempelvis sumpskog eller våtmark (genomsiktig orange yta)
5. Höjdkurvor 5 meter (tunt brunt streck)
6. Lövskog (ljusare grön)
7. Barrskog (mörkare grön)
8. Järnväg (svart- och vitstreckad linje)
9. Vägar (heldragen vit linje)
10. Motorväg (heldragen röd linje)

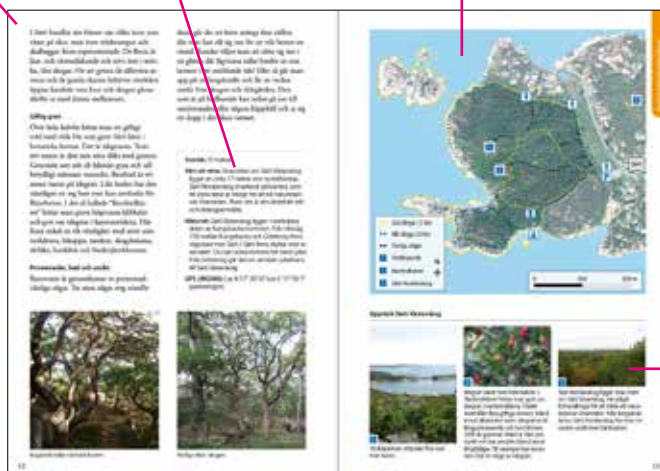
- Badplats eller naturbad
- Eldplats
- Utsiktspunkt
- Parkering
- Informationstavla
- WC eller torrtoalett
- Vindskydd

Varje reservat presenteras med en övergripande text.

I faktarutan finns bland annat en vägbeskrivning till reservatet med GPS-koordinater.

Orienteringskartan visar stigar, större vägar, reservatsgräns, parkeringar och sevärdheter som det tipsas om i texten.

Reservaten är indelade kommunvis. Varje kommun är markerad med en egen färg.

Bilder och småtexter ger tips på vad man kan se i området.

Reservaten med bäst tillgänglighet

Dessa reservat är de bästa att besöka för dig som har med dig barnvagn, rullstol eller rullator ut i naturen. Här finns till exempel anpassade leder, bänkar och toaletter.

Biskopstorp

s. 84

Var: Halmstads kommun

Vad: Anpassade vandringsleder, toaletter, fikabord och utsiktsplattform

I Biskopstorp finns två leder på 1 km respektive 250 meter som är anpassade för att fungera bra för rullstol, rullator och barnvagn. Lederna är hårdgjorda. På några platser är lutningen större än rekommendationerna för tillgänglighetsanpassade leder (TG-leder), dock är dessa lutningar ganska korta. Det finns bänkbord att sitta vid som är anpassade för rullstolar och liknande. Alldeles intill besökscentrum finns två parkeringsplatser för den som har svårt att gå. Där finns även tillgänglighetsanpassade toaletter (total yta: 2 x 2 m, dörröppning utan tröskel: bredd 110 cm, handtag utmed väggarna: höjd 75 cm, nedfällbara armstöd bredvid toalettsitsen, sitthöjd: 47 cm.)

Fjärås Bräcka

s. 25

Var: Kungsbacka kommun

Vad: Tillgängliga lokaler, lättframkomlig stig och anpassade fikabord

Naturumbyggnaden är anpassad för personer med rullator eller rullstol. Det finns även en grusstig som utgår från parkeringen som är lämplig för rullstolsburna eller personer med barnvagn. Vid parkeringen finns fikabord som är anpassat för rullstolsburna.

Getterön

s. 41

Var: Varbergs kommun

Vad: Tillgängliga lokaler

Naturumbyggnaden är anpassad för personer med rullator eller rullstol. Även gömslen och observationsplats är tillgänglighetsanpassade.

Hökafältet

s. 103

Var: Laholms kommun

Vad: Anpassad vandringsled

I Hökafältet finns en 2,5 km lång slinga som är särskilt anpassad för rullstol, rullator eller barnvagn.

Näsbokrok

s. 31

Var: Kungsbacka kommun

Vad: Anpassad vandringsled, spång, toalett

Här finns en 1,4 km lång slinga som är skapad för den som har svårt att gå eller har med sig barnvagn. För den som behöver stanna och vila benen finns flera möjliga rastplatser längs vägen. Längs med träspången och stora delar av grusstigen är det också möjligt att ta sig fram med rullstol. En rejäl spång leder besökarna över de sankare partierna. På några ställen finns särskilt breda passager där två rullstolar kan mötas. När spången slutar tar en bred grusgång vid som leder vidare mot reservatets västra delar. Det finns också en tillgänglighetsanpassad toalett (total yta: 220 x 220 cm, dörren mitt på ena väggen, toaletten sitter mitt på väggen mittemot dörren.)

Osbecks bokskogar

s. 112

Var: Laholms kommun

Vad: Lättframkomlig stig, anpassade fikabord

Leden mellan den centrala parkeringen och den östra grillplatsen är lämplig för personer med rullstol, rullator eller barnvagn. Leden är hårdgjord men på några platser är lutningen större än rekommendationerna för tillgänglighetsanpassade leder (TG-leder), dock är dessa lutningar ganska korta. Vid den östra grillplatsen finns bänkbord som är anpassade att komma intill med rullstol.

Spenshult

s. 123

Var: Halmstads kommun

Vad: Anpassad vandringsled och fikabord

I Spenshult finns en särskilt anpassad led som är 720 meter lång. På några platser är lutningen större än rekommendationerna för tillgänglighetsanpassade leder (TG-leder), dock är dessa lutningar ganska korta. Det finns bänkbord att sitta vid som är anpassade för rullstolar och liknande. Leden är märkt med röd ledmarkering från parkeringen. Anslutningen tillbaka till parkeringen är bitvis brant om man vill ta sig runt, det kan vara lättare att ta sig samma väg tillbaka.

Steningekusten

s. 64

Var: Halmstads och Falkenbergs kommun

Vad: Flackt landskap, lättframkomlig stig

Landskapet är flackt och man kan ta sig fram med rullstol från parkeringen till hamnen längs med grusvägen i norra delen av reservatet.

Vallda Sandö

s. 22

Var: Kungsbacka kommun

Vad: Lättframkomlig stig till badplats

Mellan parkeringen och badplatsen är framkomligheten för barnvagn, rullator eller rullstol god.

Kungsbacka kommun

Sandsjöbacka	s. 13
Särö Västerskog	s. 16
Hördalen	s. 19
Vallda Sandö	s. 22
Fjärås Bräcka	s. 25
Åskhult	s. 28
Näsbokrok och Kungsbackafjorden	s. 31

Sandsjöbacka

1

Det tar tid att lära känna Sandsjöbacka. Sett till själva landytan hör reservatet nämligen till ett av Sydsveriges största med drygt 16 kilometer från norr till söder. Den väldiga ytan, tillsammans med det väl utbyggda stignätet, gör att det alltid finns något nytt och spännande att upptäcka i området.

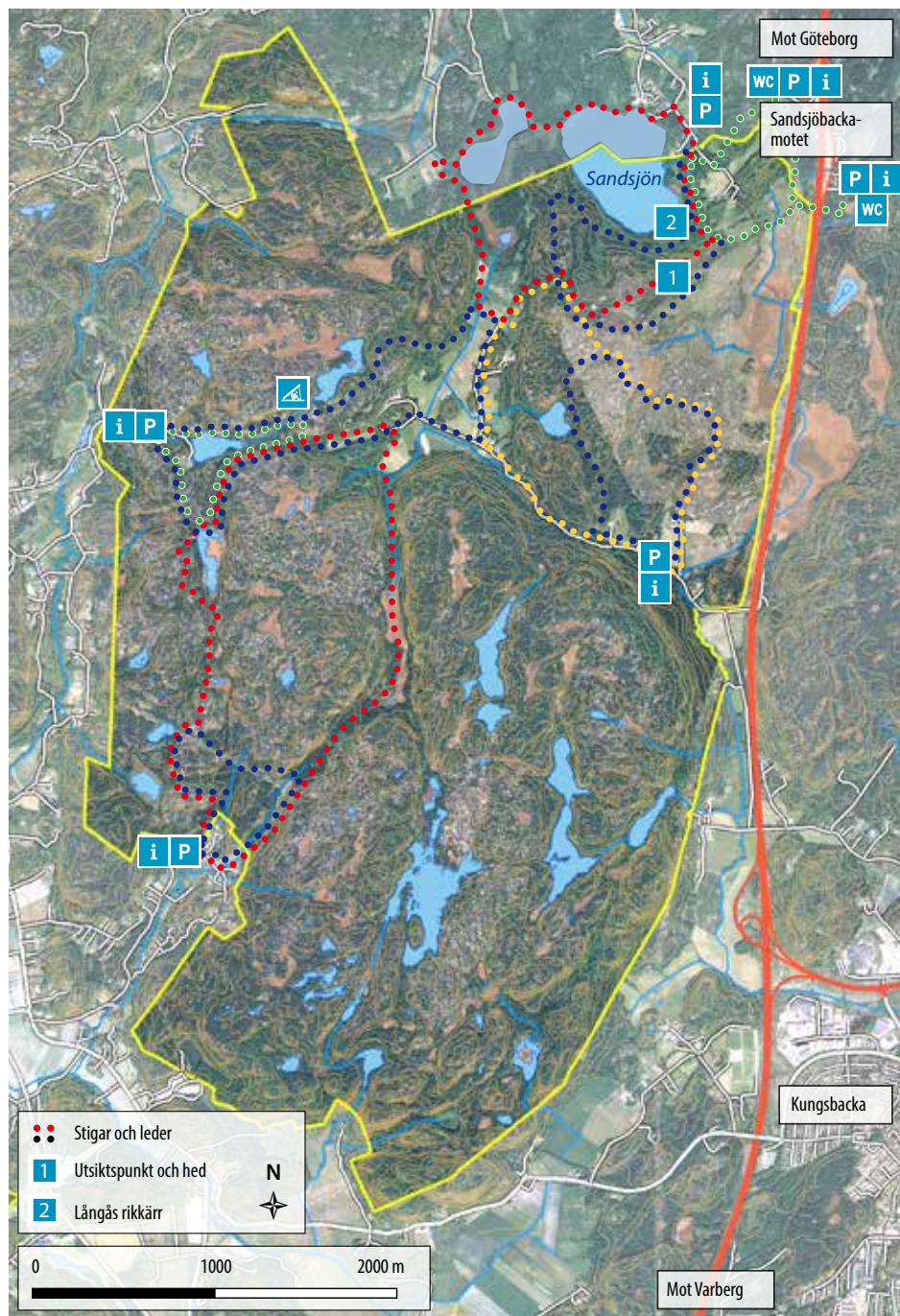
Sandsjöbacka är uppdelat i två delar. En nordlig som ligger i Västra Götalands län och en sydlig som ansluter vid länsgränsen och sträcker sig ner till Kungsbacka stad. Längs med reservatet går E6:an. Svänger man av vid Sandsjöbackamotet och följer stigen som utgår från rastplatsen kommer man snart till reservatets centrala delar. Närmast vägen är bullret från trafiken påtagligt men ju längre in i reservatet man kommer desto mer avlägsna blir ljuden.

Landskapets förändring

Med tanke på trafikbullret är det kanske tur att naturen i Sandsjöbacka idag ser helt annorlunda ut än vad den gjorde för några hundra år sedan. År 1843 gjorde doktor Johan Sieurin en resa genom norra Hal-

land från Lindome till Varberg. Året därpå skrev han i tidningen *Botaniska notiser* att naturen här vid kusten var av samma typ som i södra delen av Bohuslän: höga kala berg, vidsträckta ljungfält och några ”smärre dungar af löfträd”. I ett sådant landskap ekar ljuden över vidderna. Idag har stora delar av den gamla hedmarken växt igen och istället för några dungar av lövträd hittar man sammanhängande löv- och blandskogar. En del av skogarna är närmast park- eller hagmarkslika i sin karaktär – träden står inte så tätt och om våren täcks marken av blommande vitsippor. På en del ställen är inslaget av hassel rikare och här kan man hitta liljekonvalj, skogsviol och ibland även blåsippa under de stora hasselbuketterna.

Kartan visar den halländska delen av Sandsjöbacka

Ett landskap med historia

På de ställen där det idag inte står skog kan man få en bild av hur landskapet såg ut när Sieurin reste i trakten. Marken har röjts från uppväxande buskar och träd och heden sköts traditionellt med bete och bränning. Hedarna blommar återigen med ljung, klockljung, pors, lingon och myrlilja. Om sommaren fylls luften av ett ljudligt surr från de nektarsökande bina. I reservatets blötare delar hittar man några av länets värdefullaste rikkärr – mineralrika myrar med en särskild biologisk mångfald knuten till sig.

Vill man få en överblick av hedmarkerna kan man gå upp på den ås som ligger söder om Sandsjön, strax sydväst om rastplatsen Sandsjöbackamotet. Åsen, eller drumlinen som är den korrekta geologiska benämningen, når en höjd av 95 meter över havet. Utsikten härifrån är storslagen. I norr ser man Sandsjön som är en av de större sjöarna i reservatet och åt nordost anar man Lindome kyrka i horisonten. I söder och öster

breder en öppnare terräng med hedmarker och våtmarker ut sig. Dessa hedar känns idag magnifika, men ha då i åtanke att de bara utgör en spillra av de som fanns här då Johan Sieurin reste i trakten.

Storlek: 4 100 hektar varav 1800 på Hallands-sidan

Värt att veta: Från parkeringarna utgår markerade promenadslingsor av olika svårighetsgrad och längd.

Hitta hit: Södra delen av Sandsjöbackareservatet ligger i Kungsbacka kommun. Det finns många parkeringar att välja mellan. En av de enklaste att komma till är den som ligger vid rastplatsen Sandsjöbackamotet vid E6:an. Reservatet nås både från den norrgående och sydgående rastplatsen.

GPS (WGS84): Lat N 57° 32' 58" Lon E 12° 3' 19" (parkeringen vid norrgående rastplatsen Sandsjöbackamotet)

Upptäck Sandsjöbacka

1 Söder om Sandsjön finns det höjder där utsikten är storslagen. Bilden är ett flygfoto över reservatets södra delar. Det är också i denna del av Sandsjöbacka som du hittar den största ljungheden.

2 Loppstarr är en rödlistad växt som också är en karaktärsart för rikkärr. I Sandsjöbacka ligger rikkärrret Långås som räknas till ett av Hallands värdefullaste. Förutom loppstarr hittade man här under en inventering 2007-2008 ett trettiotal andra karaktärsarter för rikkärr, däribland näbbstarr och kalkkammossa.

Stigsystemet är väl utbyggt. Från bland annat Sandsjöbackamotet utgår flera leder med olika längd som tar dig runt bland parkliktande skogar, vackra tjärnar, rikkärr och vida ljungheder.

Särö Västern

2

Särö har länge varit känt som ett populärt utflyktsmål. Redan år 1839 anlades ett badhus här vilket ledde till att badortskulturen snart kom att frodas. Till de mer fashionabla gästerna hörde kung Oscar II, och senare även hans tronföljare, Gustav V. Idag är badhuset nedlagt, men Särös rykte som en plats för avkoppling, bad och vacker natur lever vidare.

Särö Västern är precis som namnet antyder en skog väster om Särö. Man tror att detta område har varit skogsklätt ända sedan inlandsisen drog sig tillbaka för drygt 10 000 år sedan. Främst är det kanske den gamla tallskogen som ger reservatet en speciell karaktär. Närmast kusten hittar man mer eller mindre krypande tallar som har tuktats av väder och vind, medan man i mer skyddade lägen kan stöta på riktiga tallbjässar. Att träden är gamla kan man inte bara se på storleken utan även på barkstrukturen. Genom seklerna har barken åldrats och spruckit upp i decimeterstora bitar. Ytan är plan och slät och mönstret som bildas påminner lite om en sköldpaddas skal. Denna barkstruktur kallas för såväl sköldpaddsbark, pansarbark

som krokodilbark. Många av tallarna har visat sig vara över 300 år gamla, vid en inventering 1914 hittades till och med en tall med 480 årsringar!

Rika ekar

Näst efter tallen är det eken som utgör det vanligaste inslaget i skogen. En del träd har fått rejält med plats då de växt upp under perioder då halvön betats. De har blivit vidkronade hagmarksekar. Andra är mindre och klenare. De har växt långsammare och under magra förhållanden och kallas för krattekar. Den stora rikedom av gamla träd och död ved har gjort att Särö Västern hör till ett av länets främsta skogsområden när det gäller kända förekomster av rödlistade arter, det vill säga

arter som har minskat i en sådan omfattning att de riskerar att dö ut från Sverige. I Särö handlar det främst om olika lavar som växer på ekar, men även trädsvampar och skalbaggar finns representerade. De flesta är ljus- och värmeälskande och trivs inte i mörka, täta skogar. För att gynna de sällsynta arterna och de gamla ekarna behöver områdets öppna karaktär vara kvar.

Giftig gran

På halvön hittar man ett giftigt träd med röda bär som gjort Särö känt i botaniska kretsar. Det är idegranen. Trots sitt namn är den inte nära släkt med granen. Genetiskt sett står då faktiskt gran och tall betydligt närmare varandra. Barrlind är ett annat namn på idegran. Likt lindan har den nämligen en seg bast som kan användas för flätarbeten. I det så kallade "Barrlindkärrret" hittar man grova högvuxna klubbalar och gott om idegran i kantområdena. Här finns också en rik växtlighet med arter som trolldruva, blåsippa, tandrot, skogsbrämsa, sårläka, lundslok och buskstjärnblomma. Idegranen har spritt sig i hela området och förmörkar tillvaron för de ljusälskande arter som lever med ekarna. Därför hålls idegranen efter genom röjningar.

Promenader, bad och utsikt

Reservatet är genomkorsat av promenadvänliga stigar. Tar man några steg utanför dessa går det att hitta många fina ställen där man kan slå sig ner för att vila benen en stund. Kanske väljer man att sätta sig ner i en glänta där lågvuxna tallar breder ut sina kronor i ett snirklande tak? Eller så går man upp på en bergsknalle och får en vacker utsikt över skogen och skärgården. Den som är på badhumör kan sedan gå ner till sandstranden eller någon klipphäll och ta sig ett dopp i det klara vattnet.

Storlek: 55 hektar

Värt att veta: Strax öster om Särö Västerskog ligger en cirka 17 hektar stor nyckelbiotop, Särö Nordanskog (markerat på kartan), som till stora delar är inköpt för att bli naturreservat i framtiden. Även det är ett värdefullt tall- och ekskogsområde.

Hitta hit: Särö Västerskog ligger i nordvästra delen av Kungsbacka kommun. Från riksväg 158 mellan Kungsbacka och Göteborg finns vägvisare mot Särö. I Särö finns skyltar mot reservatet. Du kan också komma hit med cykel. Från Göteborg går det en utmärkt cykelbana till Särö Västerskog.

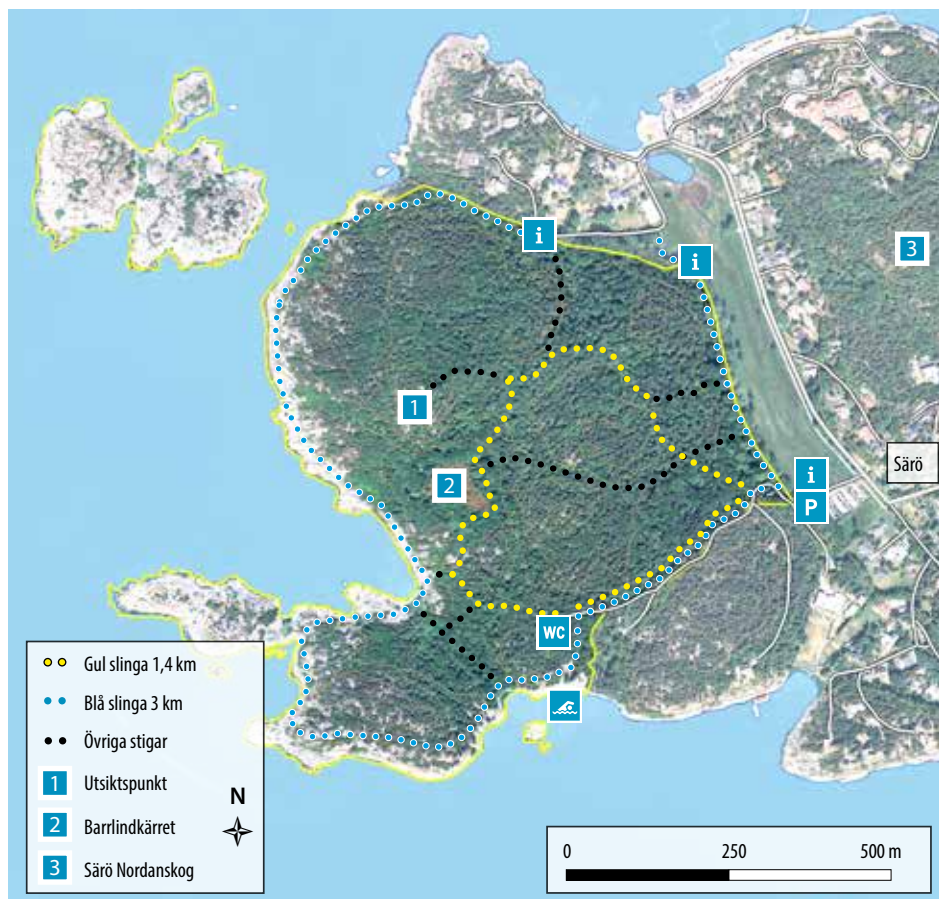
GPS (WGS84): Lat N 57° 30' 16" Lon E 11° 56' 1" (parkeringen)

Krypande tallar närmast kusten.

Resliga ekar i skogen.

Upptäck Särö Västerskog

Utsiktsplassen erbjuder fina vyer över havet.

I "Barrlindkärret" hittar man gott om idegran. Trädet innehåller flera giftiga ämnen, bland annat alkaloiden taxin. Idegranen är långsamväxande och kan bli över 1000 år gammal. Virket är hårt och starkt och har använts bland annat till pilbågar. Till exempel bar ismannen Ötzi en bäge av idegran.

Särö Nordskog ligger strax öster om Särö Västerskog. Här pågår förhandlingar om att bilda ett naturreservat i framtiden. Från bergsknallarna i Särö Nordskog har man en vacker utsikt över Säröhalvön.

Hördalen

3

Hördalen är en enastående vacker liten dalgång sydost om Särö. Dalen är knappt en kilometer lång och som bredast ett par hundra meter. Strövar man genom området en morgon i månads-skiftet april och maj kan man få se solens strålar lysa upp den frodiga vårfloren samtidigt som fåglarna fyller dalgången med kvitter.

De stora knotiga ekarna välkomnar besökarna med sina magnifika kronor. Under träden breder ett hav av vitsippor ut sig. Här och var går sipporna i skära och röda nyanser. Blåsippa, blåklocka, gullviva, svalört och liljekonvalj är andra örter som ger färgprakt om våren. Så här års fylls lufrummet av fågelsång från lövsångare, svarthätta och rödhake. I trädens bohål kan både starar, hackspettar och kattugglor titta ut.

Mäktiga ekar

Delar av dalen var tidigare en äng där man slog hö och djuren gick på bete. De öppna förhållandena gjorde att ekarna kunde växa sig stora och mäktiga och många av träden har flera hundra år på nacken. En del av ekarna i Hördalen ser skadade ut. De har

håligheter vid basen eller på stammen där grenar en gång stack ut. Skadorna har inget med någon sjukdom att göra utan är en naturlig process som beror på att svampar och insekter med tiden urholkar ekens innandöme. I botten av håligheterna samlas det som biologerna kallar för mulm. Det är rester från de aktiviteter som försiggår inne i trädet och består av bland annat trämjöl, svamprester, insektsspillning och rester av fågelbon. Mulmen håller en jämn temperatur som många värmeälskande arter, särskilt skalbaggar, uppskattar.

I och omkring de gamla ekarna lever tusentals organismer. Barken på trädbjässarna är skrovlig och bjuder på allt från fuktiga veck till snustorra ytterkanter. På barken växer många lavar och tickor. En

Upptäck Hördalen

1

Svärdsliljan tittar upp i alkärret tidigt om våren. Bladen är matt grågröna till färgen och liknar svärd till formen. I juni - juli har växten blivit upp till en meter hög och blommar i klargula färger.

Rödhaken är en av Sveriges vanligaste fåglar. Man uppskattar att det finns miljontals par i landet.

Tärtsicka är en signalart som växer vid basen av levande gamla ekar. Ser man en tärtsicka tyder det på att man är i en miljö med höga naturvärden.

av de mer ovanliga är signalarten gammel-ekslav, en kritvit lav vars namn säger något om var den lever. Två andra av Hördalens mer sällsynta gäster är de rödlistade tickorna tårticka och eklackticka, den senare är bara känd från några lokaler i landet. Tårtickan är en svamp som växer vid basen av främst gamla och grova ekar. Den har fått sitt namn av att den vid tillväxten utsöndrar bruna vätskedroppar som kan liknas vid tårar.

Vackert alkärr

I dalgångens centrala delar finns ett alkärr. Det mörka vattnet speglar den gula kabb-lekan som i början av sommaren står i full blom bredvid alarnas välutvecklade rotsock-lar. I kärret och dess närhet växer även orm-bär, gul svärdsiljla, storrams, bäckbräsma

och gullpudra. Med sitt gulskimrande frö-mjöl sätter gullpudran färg på omgivningen. Det är en blomma med verklig guldgans!

Storlek: 31 hektar

Värt att veta: I Hördalen finns ett 70-tal flerhundraåriga ekar. En del av dessa är över 400 år gamla.

Hitta hit: Hördalen ligger i Kungsbackas kom-mun, mittemellan Vallda Sandö och södra delen av Sandsjöbacka. Kör väg 158 från Kungsbacka mot Särö. Knappt två kilometer efter Vallda är det skyltat mot Hamra golf-bana till vänster. Strövstigen till reservatet utgår från golfbanan.

GPS (WGS84): Lat N 57° 29' 37" Lon E 11° 59' 9" (parkeringen vid Hamra golfbana)

Våren har kommit till Hördalen, hasseln har slagit ut och marken är täckt av vitsippor!

Vallda Sandö

4

Vallda Sandö är inte som namnet antyder en ö utan en halvö. Men bara för ett hundratal år sedan var förhållandena det motsatta. Då var Vallda Sandö en ö som avskildes från fastlandet av ett sund. Landhöjningen har gjort att marken sakta rest sig ur havet och idag hittar man frodiga strandängar där sundet en gång låg.

Strandängarna har fått en speciell flora eftersom de varje år översvämmas av vatten från havet. Beroende på salthalten i marken och graden av översvämning har olika växtsamhällen bildats. Längst ut på strandängen hittar man små skogar av styv glasört. Det är en liten och köttig växt som bara växer på saltpåverkad mark längs med västkusten. Längre inåt land finns fler saltberoende växter som saltört, saltmålla och salttåg. På några ställen har salthalten blivit så hög att sterila grå saltöknar bildats. Mer färg är det då om sensommaren eller den tidiga hösten då den sällsynta och hänsynskrävande marrispen blommar i ljusvioletta färger. Även det är en art som bara växer längs saltrika marker på västkusten. Naturen längre ut

på halvön är ganska typisk för kusten i norra Halland. Här finns såväl kala klippor, sandiga vikar som ljunghedar och fukthedar. I bergssvackorna finns enbuskmarker och kärr.

Fåglarna på ängen

På strandängarna är förutsättningarna goda för häckande och rastande fåglar. Tidigt på året kan man se sjungande sånglärkor hänga högt uppe i luften. Samtidigt flyger tofsviporna av och an med dunkande vingslag över ängen. Både sånglärkan och tofsvipan är för många uppskattade vårtecken eftersom de brukar komma när vi går mot varmare och ljusare tider. Fåglarna vill gärna sätta igång med häckningen tidigt om våren

innan gräset blir för högt.

Badvänliga klippor och fina utsikter

Om sommaren är halvön populär bland badare. Här finns något för de flesta smakriktningarna – långgrunda sandstränder såväl som badvänliga klippor. Från bergsknallarna får man en fin utblick över hav, land och den nordhalländska skärgården. Det är vackra vyer som förmodligen även bronsålderns folk tog till sig och uppskattade. På Vallda Sandö ligger nämligen flera stora gravrösen från denna tid.

Storlek: 349 hektar varav 333 hektar på land

Värt att veta: På grund av fågellivet är det under perioden 1 april till 15 juli förbjudet att beträda strandängarna och de intilliggande vattenområdena (streckat område på kartan). Förbudet gäller inte vägen ut till halvön.

Hitta hit: Vallda Sandö ligger på Onsalahalvöns nordvästliga sida. Kör väg 158 norrut från Kungsbacka mot Särö och sväng väster där det är skyltat mot Vallda och Sandö. Ta sedan direkt höger mot Sandö. Efter cirka 4 km leder en grusväg ut till parkeringen i reservatet. På sommaren tas en parkeringsavgift ut.

GPS (WGS84): Lat N 57° 29' 13" Lon E 11° 55' 49" (parkeringen)

Kvällsutsikt från badplatsen.

Marrispen, en rödlistad växt som finns på Vallda Sandö.

Sånglärkans ankomst är ett uppskattat värtecken.

Upptäck Vallda Sandö

1

Utsikt vid badviken ner till hamnen.

2

Vid Korshamn finns rika översilningsmarker där det bland annat växer darrgräs, loppstarr och nattviol. Precis som övriga orkidéer är nattviolen fridlyst.

Ta en tur längs med stränderna och leta efter strandfynd. Kanske hittar du sågtag, blåstäng, skal av musslor och snäckor eller till och med ett ägg från en rocka?

5

Fjärås Bräcka

Sprickdalslandskapet i norra Halland är en omväxlande trakt där man färdas över både toppar och dalar. För det mesta sträcker sig dalarna och bergsryggarna i nordostlig riktning vilket sammanfaller med det håll som inlandsisen drog sig tillbaka åt i slutet av den senaste istiden. På tvären mot dessa löper en lång serie istida avlagringar, så kallade ändmoräner. Den finaste ändmoränen av dem alla skulle kunna vara Fjärås Bräcka.

Denna jättelika grus- och moränvall bildades under slutet av den senaste istiden när isen smälte undan. Under kallare perioder kunde isen stå mer eller mindre stilla i hundratal år. Smältvattnet från inlandsisen transporterade ständigt fram grus, sten och sand vilket avlagrades då det forsande vattnet nådde isens rand. På så sätt lades grundstommen till Bräckan och de andra ändmoränerna som ingår i det stråk som brukar kallas för Göteborgsmoränen.

Fina utsikter

Under istiden låg Bräckan under havsytan, men i takt med att isen smälte och det kolossala trycket lättade började landet sakta att höja sig. Idag reser sig Bräckan 60 meter över

den halländska kustslätten. Från krönet har man en storslagen utsikt. Vid klart väder kan man se Lygnerns innersta del drygt en och en halv mil bort och västerut öppnar sig ett vidsträckt slättlandskap. I fjärran skimtar även Kungsbackafjorden.

Viktigt stråk

Bräckan var länge den enda framkomliga landvägen mellan södra och norra Halland. Det var en landbrygga där man kunde ta sig fram torrskodd mellan Lygnern på ena sidan och Västerhavet på den andra. Många fornminnen vittnar om Bräckans betydelse. Gravfältet vid Li är en riktigt spektakulär fornlämningsmiljö. Det är nästan som att århundradena fladdrar förbi när man ser ut

över de hundratal stenar som sticker upp bland den lila ljungen. Stenarna är från järnåldern. Den största, "Kung Frodes sten", är nästan fem meter hög. Ännu äldre gravplatser är de tre Limmahögarna som härstammar från bronsåldern. Gravhögarna har ett läge och en storlek som antyder att det var människor ur samhällets elit som begravdes här.

Öppna landskap

Under flera århundraden fram till slutet av 1800-talet dominerades landskapet kring Bräckan av vidsträckt ljunghedar, liksom stora delar av det Halländska landskapet. Idag har mycket av ljunghederna försvunnit från Halland, men på Bräckan har det öppna hedlandskapet återskapats med hjälp av bete, röjning och bränning. På heden växer en rik torrängsflora med ljusälskande växter. Här kan man hitta jungfrulin, backtimjan och ängsvädd. Djurens tramp och bete skapar fläckar av sand vilket är gynnsamt för många insekter. Här kan de bygga sina bon eller värma sig i solen. Flera av insekterna, som till exempel guldsandbi och våddsandbi, är

rödlistade vilket innebär att de riskerar att försvinna från landet om inte deras livsmiljö bevaras.

Frodig sida

Bräckans östsidan är frodigare än den västra. Denna sida var efter isens reträtt skyddad från havsvågorna och lerlagren spolades inte bort som de gjorde på västsidan. Här växer därför lövskog av bland annat ek, ask och hassel medan örter som storrams och rödblåa reser sig ståtligt i lunden.

Storlek: 135 hektar varav 130 hektar land

Värt att veta: Lygnern är till ytan Västsveriges fjärde största sjö. Sjön är vattentäkt för Kungsbacka kommun. I Bräckan filtreras vattnet och utanför naturum finns en pump där du kan ta dig ett smakprov.

Hitta hit: Fjärås Bräcka ligger i mellersta delen av Kungsbacka kommun. Tag avfarten mot Fjärås från E6 söder om Kungsbacka. Följ sedan brun skyltning mot Fjärås Bräcka.

GPS (WGS84): Lat N 57° 26' 42" Lon E 12° 11' 7" (södra parkeringen vid naturum)

Upptäck Fjärås Bräcka

Naturum har en omfattande programverksamhet och en utställning om områdets natur och historia.

Gravfältet vid Li består av ett hundratal stenar från järnåldern.

På medeltiden delades åkrarna vid Limnan in i långsmala tegar. Med tiden har jorden flyttats nedåt och givit upphov till tydliga terrasskanter.

Svalhögen är en mager gruskuile med ett röse på toppen.

Limmahögarna, gravhögarna från bronsåldern, var till en början tre till antalet men bara en är välbevarad.

Äskhult

6

När man följer vägen upp mot Äskhults by känns det som om tiden stått stilla i ett par hundra år. På vänster hand ligger den gamla slätterrängen med toppiga enar. På höger hand frodas gamla lant sorter i trädgårdslanden. Vid ladugården bökar ett Linderödssvin runt i leran samtidigt som ett par pickande Åsbohöns vankar av och an på gårdsplanen.

De omålade grå byggnaderna är byns signum. Det är en upplevelse att bara stryka handen över timmerväggarnas väderbitna struktur. De flesta husen fick sin nuvarande karaktär under perioden 1750-1850 men är i några fall säkerligen äldre. Den äldsta byggnaden är den första ladan på vänster hand när man kommer upp till byn. ”Bengts lada” som den heter, anses härstamma från 1616. Den är uppförd med en så kallad mesulakonstruktion vilket betyder att det halmtäckta taket vilar på en mittstolpe. Husen är alltså rejält gamla, men folk har levt i bygden betydligt längre än så. Nästan överallt i den gamla ängsmarken finns välbevarade äldre spår efter odling. Terrasskanter och odlingsrösen vittnar om att dessa ytor odlats under förhistorisk tid och medeltid.

Gårdarna ligger kvar

Äskhult är ett bra exempel på hur de svenska byarna kunde se ut innan 1800-talets skiftesreformer trädde i kraft. Innan reformerna förfogade varje bonde över ett antal mindre tegar, odlingsytor, utspridda över byns marker. Nu skulle tegarna istället slås ihop till större sammanhängande ytor och tilldelas de olika bönderna. De nya ägoförhållandena innebar ofta att gårdarna plockades ner från bytomtarna och flyttades till böndernas nya marker. Produktionen blev effektivare men samtidigt försvann mycket av bysammanhållningen när bönderna flyttade ut och gårdarna blev mer utspridda. Skiftesreformerna genomfördes även i Äskhult men här fortsatte gårdarna att vara samlade kring ett gemensamt bytorg.

Granplantage blev åter ljunghed

Följer man fågatan ner mot Svinsjön kommer man snart till byns utmarker. Det var gemensamt ägd mark där djuren gick på bete och där man kunde hämta ved och virke för husbehov. När betet upphörde under första hälften av 1900-talet växte utmarken igen eller planterades med gran. Idag har granarna avverkats och utmarken återskapats. Här finns nu ett öppet, betat ljunghedslandskap.

Nytt liv i byn

Den övergripande visionen för Äskhult är att besökaren ska få en helhetsupplevelse av hur livet i en bondby kunde se ut i början av 1800-talet. Husen får kontinuerligt underhåll och i reservatet återskapas ett gammalmodigt och småskaligt kulturlandskap med små åkrar, odlingsrösen, slåtterängar och utmark. Istället för traktorer brukas markerna med hjälp av hästar. Traditionella lantraser som Linderödssvin och Åsbohöns ger under

sommarhalvåret liv åt byn samtidigt som äldre lant sorter av korn, havre, råg och lin på nytt vajar för vinden på byns åkrar. Här blommar också gamla åkerogräs som klätt och blåklint – arter som nästan helt försvunnit i det moderna jordbrukslandskapet.

Storlek: 135 hektar varav 128 hektar land

Värt att veta: Äskhult var bebott ända in på 1960-talet. 1996 köpte Västkoststiftelsen in fastigheten och året därpå skyddades markerna runt byn som naturreservat medan byggnaderna blev byggnadsminnesförklarade. 2004 ombildades Äskhult till kulturreservat. En entréavgift tas ut av besökarna och i byn finns under sommartid möjlighet att köpa fika. Läs mer om vad som händer i Äskhult på webbplatsen: www.askhultsby.se

Hitta hit: Äskhult ligger i östra delen av Kungsbacka kommun. Från E6 sväng av vid avfarten mot Fjärås och Tjolöholm. Följ sedan skyltad väg till Äskhult via Gällinge i cirka 14 km.

GPS (WGS84): Lat N 57° 25' 31" Lon E 12° 16' 56" (parkeringen söder om byn)

Upptäck Äskhult

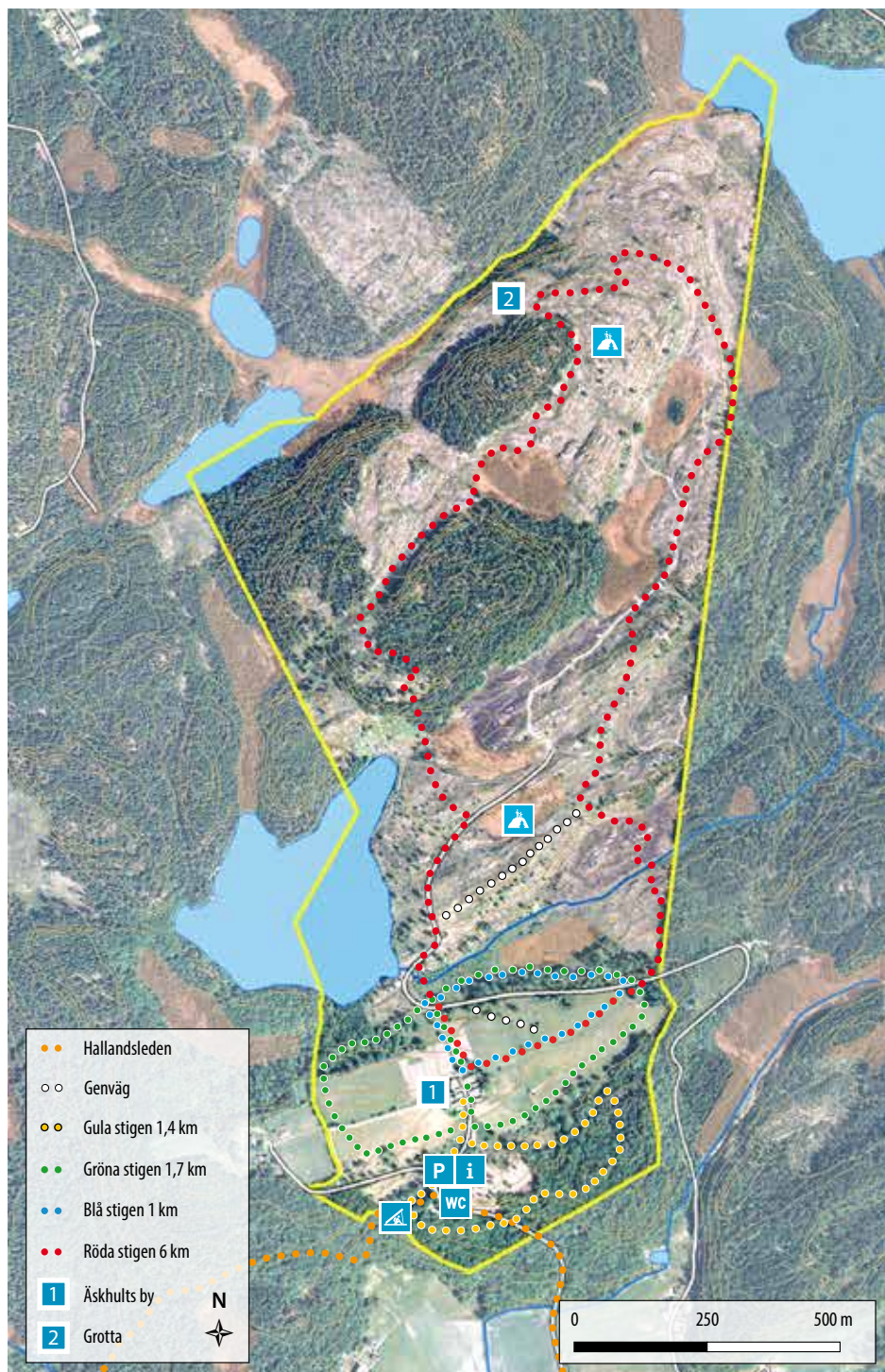
Höet hänger på tork vid Äskhults by. Från bykärnan utgår flera stigar av olika längd och tema.

Grottan vid foten av Stora Björnäs är egentligen hålrum under ett gigantiskt flyttblock, det vill säga ett stenblock som transporterats med inlandsisen.

Linderödssvin är en av flera lantraser man kan se i Äskhults by.

Näsbokrok och Kungsbackafjorden 7

Näsbokrok är ett typiskt halländskt kustlandskap där vidsträckta ljunghedar, klippor och klapperstensfält formar ett vackert men kargt stycke natur. Havet, vinden och framförallt inlandsisen har under historiens gång skulpterat landskapet. Idag är det betande nötkreatur och traditionell ljunghedbränning som bevarar områdets typiska ljunghed.

Innanför klapperstensfälten som gränsar till havet finns små strandängspartier och ljunghedar. Här och var ligger fuktiga sänkor och näringsfattiga kärr med en artrik och spännande flora. Redan vid ett litet kärr i närheten av parkeringen växer flocksvalting vars vita, eller ibland svagt rosa blommor, reser sig i en flocklik krans över bladrosen. Växten hittades här redan 1843 och växer kvar än idag. Tar man sig istället ut bland klapperstenen kan man hitta strandkål och skörbjuggsört. Den senare är rik på C-vitamin och äts förr av sjömän för att motverka bristsjukdomen skörbjugg. Även strandkål går att äta. Carl von Linné skrev emellertid från sin resa i Västergötland att soldater som ätit strandkål blivit "fjolliga".

Lättare att ta sig ut

Sedan 2008 har det blivit lättare att komma ut till Näsbokrok för att njuta av naturen. Då anlades nämligen en ny promenadvänlig slinga i reservatet. En rejäl träspång leder besökarna över de sankare partierna och när den slutar tar en bred grusgång vid. Tanken med den nya stigen är att även den som har svårt att gå eller vill ha med sig en barnvagn på turen ska ha lätt att komma ut. Längs med spången och stora delar av grusstigen är det också möjligt att ta sig fram med rullstol. Den nya slingan berör bara en mindre del av reservatet. För de som föredrar att röra sig mer fritt finns en längre och inte lika tillrättalagd slinga som leder ut till de mer avskilda klapperstensfälten i söder.

Upptäck Näsbokrok och Kungsbackafjorden

I Näsbokrok finns det åtta bronsåldersrösen. De restes för att synas från havet som var den tidens importväg för det viktiga bronset och andra handelsvaror.

På klapperstensfälten kan man bland annat finna strandkål. Här växte förr även en raritet för Halland, ostronört, men den har inte återfunnits på senare år.

I Näsbokrok finns en delvis tillgänglighetsanpassad slinga. Det betyder att den är lättare att ta sig fram på för den som har svårt att gå eller vill ha med sig en barnvagn på turen.

Gamla landmärken

I Näsbokrok reser sig åtta monumentala bronsåldersrösen över omgivningen. De uppfördes för att synas från havet som var den tidens importväg för det viktiga bronset och andra handelsvaror. Vid rösena har man en imponerande utblick över havet och Kungsbackafjorden. Särskilt mäktigt är det att stå här när höststormarna viner och vågskummet piskas högt över hållarna.

Yngelkammare och skafferi

Kungsbackafjorden blev reservat år 2005 och är länets till ytan största. De produktiva grundområdena fungerar både som yngelkammare och skafferi. Bland de gröna och böljande ålgräsängarna som växer på havsbotten finner yngel och större fiskar skydd. Det är dock inte säkert att de undgår fiskjususens skarpa ögon. Denna duktiga jägare kan ofta ses hänga över vattenytan spanande efter en fiskrygg att slå ner på.

Salta bad

Kungsbackafjorden rymmer ett femtiotal öar och skär. På öarna finns det flera fina bad-

platser, bland annat en populär sandstrand i södra viken på Kalvö och en hög hoppklippa på norra delen av Yttre Lön. Vackra sommarkvarter kan det därför vara tätt mellan båtarna med badsugna gäster.

Storlek: Näsbokrok 89 hektar, Kungsbackafjorden 5200 hektar varav cirka 500 hektar är land

Värt att veta: Kungsbackafjorden är ett fågelområde av internationell klass. Här har fler än 240 arter setts under åren. För att skydda fågellivet råder tillträdesförbud på sju platser i Kungsbackafjorden mellan 1/3 och 30/6. Se Länsstyrelsens webbplats för en detaljerad karta (www.lansstyrelsen.se/halland).

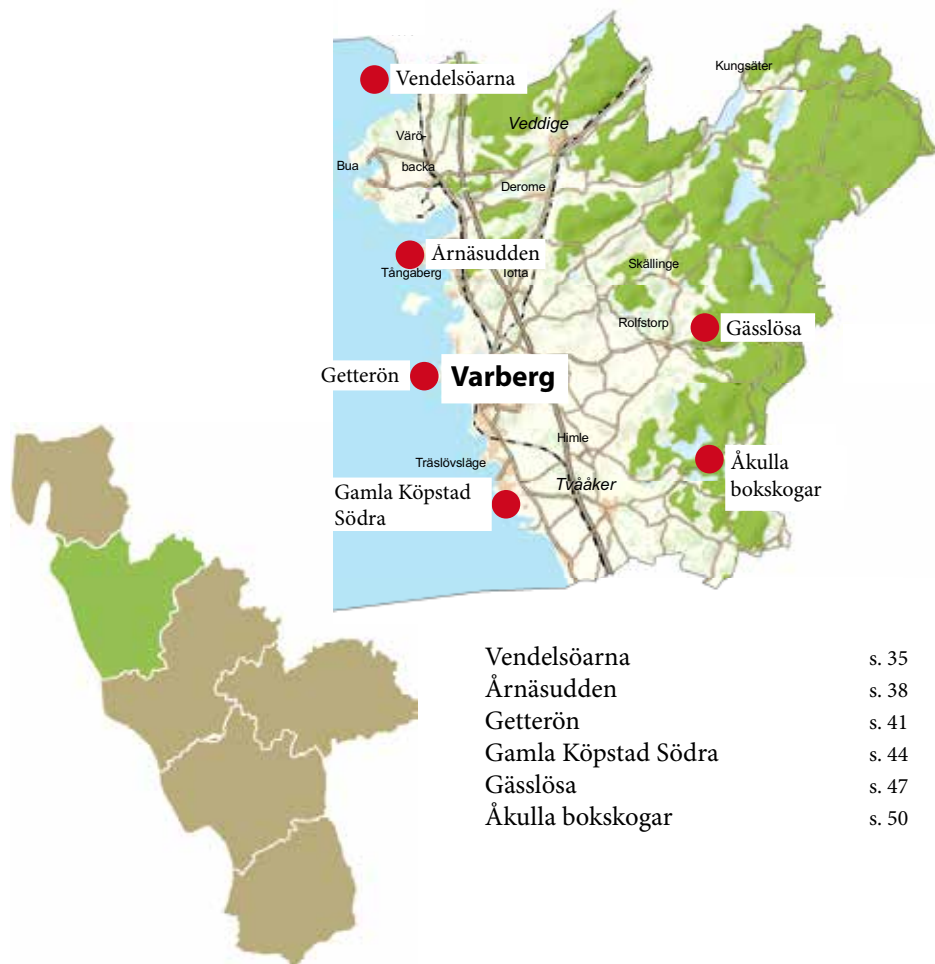
Hitta hit: Kungsbackafjorden och Näsbokrok ligger i Kungsbacka kommun. För att komma till Näsbokrok, ta av mot Hästholmen (väg 903) i rondellen norr om Åsa. Efter cirka 3,5 km tar man av på en mindre väg åt vänster skyltad "Naturreservat". Denna väg leder fram till parkeringen.

GPS (WGS84): Lat N 57° 20' 39" Lon E 12° 4' 17" (parkeringen vid Näsbokrok)

Utsikt över Kungsbackafjorden.

Varbergs kommun

8

Vendelsöarna

Norr om Varberg förändras landskapet, det blir kargare än i söder, hållarna breder ut sig och öar börjar dyka upp – däribland Vendelsöarna. Vendelsöarna är sju till antalet, huvudön Vendelsö och sex mindre öar som ligger i en båge runtom. Det är inte bara landskapet som förändras, även havsbotten ändrar karaktär. Nu ökar de viktiga ålgräsängarna och de klippiga bottenarna beväxta med tång, havets skafferi.

Bottenarna runt Vendelsöarna är centrala som skafferi och skydd för fiskar. Här finns de viktiga ålgräsängarna, ålgräset växer på sand och inne i ängarna skyddas fisk från glupska fränder. Likadant är det på klippbottenarna där tång ger skydd åt kräftdjur, snäckor och fisk. Men även de leriga och sandiga bottenarna utan växter rymmer liv. Beroende på djup lever ormstjärnor, sjöborrar, havsborstmaskar och kräftdjur mer eller mindre nergrävda i botten. Och det är här som plattfiskarna växer till!

Spår av gammal hävd

Vendelsös många fornlämningar vittnar om att det funnits människor här i över 2,000 år. På några höjdparter kan man hitta rösen

från bronsåldern och på öns nordvästra sida finns ett halvdussin tomtningar. Tomtningar är enklare former av husgrunder som troligen användes i samband med sillfiske under medeltiden. Sjöfarten och fiske var länge av stor betydelse för dem som bodde på Vendelsö. Successivt övergick dock invånarna från att livnära sig på sjöfarten till att bruka jorden. Kvarnen, de gamla åkrarna och de ringlande stengårdsgårdarna är några kulturhistoriska lämningar som vittnar om detta. Som mest bodde här ett tjugotal personer fördelade på tre olika gårdar.

Öppna marker

Större delen av Vendelsö består av öppna marker, ljung- och gräshedar med inslag av

enbuskar. Här växer olika gräs och örter som gynnats av det långvariga betet. Några av de mer ovanliga arterna är kattfot, darrgräs, jungfrulin och orkidén ängsnycklar. Längs med strandkanten möter man hållmarker där örter som gul fetknopp, jordklöver och kärleksört sätter färg på den annars karga miljön. På strandängen i norr häckar rödbena, strandskata och större strandpipare och i det grunda sundet som skiljer Vendelsö från den närliggande Älmö brukar flyttande vadare rasta under vår- och höststräcket. I sydost står flera vidkroniga ekar som visar att förr var landskapet ännu mer öppet. Denna typ av trädkronor kan bara bli till i öppna marker där de har gott om plats att växa.

Sex mindre öar

Runt Vendelsö ligger sex öar som alla använts för sommarbete. Varje ö har sin karaktär: Knarrholmen är flack och hyser en vitfågelkoloni, uppe på Ustö ligger en fin damm, på Brattös västsida är det nästan bara berg, Norstö har sin egen körsbärlund, på Kidholmen finns mycket klappersten och till sist Älmö med sin magiska sandudde i öster. Öarna når man med egen båt och alla sex öarna har fina sandstränder!

Njut av ölivet

På Vendelsö kan man övernatta på Ludvigs gård där det finns ett vandrarhem (se faktaruta). De gamla brukningsvägarna på ön leder till fina utsiktspunkter, Punchvik och dammen uppe på ön är två av dem. Att gå runt hela ön är strapatsrikt då delar är steniga och lite svåra. De "lutande bergen" i söder är speciella, det är vittrad gnejs som bildar trappstegsliknande bergryggar. På vägen runt ön har man en vacker utsikt över de andra öarna i reservatet. Varför inte ta på sig cyklop och snorkel och undersöka livet under ytan? Söder om Vendelsö finns mycket att titta på, här växer alger på sten- och klippbottenarna och i skydd av tången lever småfisk och krabbor.

Storlek: 1582 hektar varav 262 hektar land

Värt att veta: På grund av fågellivet är det förbjudet att vistas kring Älmö sund och västra delen av Knarrholmen under perioden 1 april - 31 juli (se karta).

Hitta hit: Vendelsöarna ligger i Varbergs kommun. Båttransport kan ordnas från fiskeläget Stavder som nås från väg 845 mellan Väröbacka och Frillesås. Kontaktuppgifter för bokning av vandrarhemmet och båttransport finns på Länsstyrelsens webbplats www.lansstyrelsen.se/halland

GPS (WGS84): Lat N 57° 16' 53" Lon E 12° 8' 15" (hamnen i Stavder)

Upptäck Vendelsöarna

Missa inte de raukliknande formationer som finns på södra delen av Vendelsö. Vittrad gnejs går här i trappstegsformade bankar ner mot havet.

Gör ett besök i den gamla kvarnen som ligger strax norr om vandrarhemmet på Vendelsös östra sida. Den uppfördes 1876 men är idag inte i bruk.

Öarna som ingår i reservatet kan bjuda på naturbad från både stränder och klippor. Bilden är från sandstranden på Norstö.

- ◉ Stigar och hjulspår
 - Fågelskyddsområde
beträdnadsförbud 1/4 - 31/7
 - 1** Raukliknande formationer
 - 2** Kvarn och vandrarhem
 - 3** Brygga
 - 4** Punschvik
- N

Årnäsudden

9

Besöker man Årnäsudden en solig dag i augusti väntar en färgkompott av det mer somriga slaget. Mellan de grå hållarna blommar ljungen lila. På strandängens gröna matta lyser gåsörtens gula blommor. Rör man sig längre ner mot Kattegatts blå vatten pryds klipporna av färgrika lavar.

Årnäsudden är ett ganska typiskt halländskt kustreservat. Klipporna är inte särskilt höga och enarna har inte vuxit sig stora. Var man än befinner sig har man vackra vyer framför ögonen. På strandängen går får och betar medan korna har slagit sig ner bland ljungen eller i närheten av någon sänka där växtligheten är frodig. I de södra delarna av reservatet breder grå hållmarker ut sig. Det är en karg miljö som vi vanligen förknippar med Bohuslän, men även i Halland kan vi skåda hållmarkernas storslagna skönhet. Precis som i naturreservatet Näsbokrok finns det också på Årnäsudden flera stenrösen från bronsåldern.

Bete och bränning präglar livet

Årnäsudden har betats under lång tid vilket präglat växtlivet på platsen. Går man ut

på strandängen kan man hitta en lågvuxen flora av bland annat gåsört, gullklöver, smultronklöver och strandkrypa. På den torra heden växer större och tåligare arter som ljung, kråkris och jungfrulin medan mer fuktkrävande arter som blåtåtel, klockljung och odon trivs i sänkorna mellan hållarna. Den mest exklusiva växten är troligen granspira som återfinns på reservatets fukthedar. Arten har minskat kraftigt under 1900-talet på grund av att naturbetesmarker har vuxit igen eller gödslats. Granspiran trivs bäst under magra förhållanden och gynnas av bete och regelbunden bränning. Detta är skötselåtgärder som Länsstyrelsen tagit fasta på och genomfört både på Årnäsudden och i många andra reservat med hedmark.

Omskriven blomma

På fuktigare marker kan man också hitta spikblad. Det är en ört som växer på betesmarker och vid stränder i södra Sverige. Hur arten fått sitt namn blir uppenbart om man tar en titt på det cirkelformade bladets undersida. Då ser man att bladskafet inte utgår från sidan av bladet utan från dess mitt, som ett paraply eller just en spik. Harry Martinsson skriver i sin essäbok *Det enkla och det svåra* från 1939 att bladens form verkligen liknar ”spikhuvuden som smakat på hammaren och fått oregelbundna utflatningar i kanterna”.

Storlek: 57 hektar

Värt att veta: Ett besök i reservatet gör sig kanske bäst på sensommaren, men även om våren är det vackert att ströva här. Då ser man sträcken av flyttfåglar på himlen och i Gräskärviken intill strandängen kan man se några av dem vila upp sig och leta föda.

Hitta hit: Årnäsudden ligger i Varbergs kommun. Följ kustvägen från Varberg till Kungsbacka och ta av mot ”Kärradal” vid Tångaberg. Följ därefter skyltar mot Årnäsudden och reservatet.

GPS (WGS84): Lat N 57° 11' 44" Lon E 12° 9' 46" (parkeringen)

Upptäck Årnäsudden

Färgerna ute på Årnäsudden är intensiva på högsommaren.

1 Fuktiga marker med klockkljung.

2 I reservatet finns ett flertal stenrosen från bronsåldern.

Utsikt över hav och hållmarker.

Granspira växer på blötare marker.

Getterön

10

Precis norr om Varbergs tätort ligger platsen för ett alltid lika spännande skådespel – Getteröns naturreservat. På strandängarna, inne i vassen och i dammen håller tusentals fåglar till. Det finns alltid något att titta på. Skärfläckan som sveper med sin långa näbb i vattnet på jakt efter föda. Tofsvipan som med avancerade flygmanövrar far än åt det ena, än åt det andra hållet. Eller sumphönan som kilar fram mellan vassgläntorna.

Våtmarkerna är ett riktigt eldorado både för fåglar och fågel-skådare. Här rastar eller häckar inte mindre än 170 fågelarter varje år. Det är närmare hälften av de arter som regelbundet gästar Sverige.

Ett myller av liv året om

För fågel-skådaren finns det nästan alltid någon sällsynt eller långväga gäst att pricka av i krysslistan. För den som inte är så bevandrad i fåglarnas värld finns det chans att lära sig mer på naturum. Vid panoramafönstren som vetter mot reservatet står tubkikare uppmonterade. Härifrån får man en god överblick över fågellivet. Den allra bästa tiden att studera fåglarna är under våren och hösten då

stora mängder gäss, änder och landets samtliga arter av vadarfåglar rastar i reservatet. Tack vare det milda klimatet och närheten till havet är det många fåglar som stannar över vintern. Varmt vatten som flyter ut från Varbergs reningsverk gör att det alltid finns öppna vattenytor. I vassen samlas övervintrande skäggmesar tillsammans med vattenrall och rördrom, medan flockar av sångsvanar och dykänder syns ute på det öppna vattnet.

Njut av naturen

På grund av Getteröns omfattande fågel-liv råder det tillträdesförbud året runt i reservatet. Som besökare får man dock promenera längs med de markerade

vandringsstigarna och besöka de anläggningar som uppförts vid våtmarkerna.

Att se, men inte synas, är filosofin bakom de två gömslarna som ligger vid dammen strax intill naturum. De smälter väl in i naturen och ger besökaren en chans att kliva rakt in i fåglarnas vardagsrum. Fåglarna själva anar inte ens att du är där utan kilar omkring obekymrat eller står och vilar precis utanför gömslets gluggar.

Storlek: 350 hektar varav 235 hektar land

Värt att veta: På naturums webbplats, www.naturumgetteron.se, kan du läsa mer om vad som är på gång i reservatet och kolla in fågellivet via webbkameran.

Hitta hit: Getterön ligger nära Varbergs tätort. Med bil når man Getterön genom att följa vägvisare från E6 mot Varbergs centrum och Grenå. Följ därefter skyltar mot Getterön. Till fots når man reservatet genom att från centrum följa cykel- och promenadvägen norrut längs med Östra hamnvägen i cirka 2 km.

GPS (WGS84): Lat N 57° 7' 26" Lon E 12° 15' 7" (naturums parkering)

Upptäck Getterön

Från observationsplatsen får man en god överblick över fågellivet i reservatet. Även vid panoramafönstren i naturum är utsikten god.

På naturum Getterön kan man lära sig mer om reservatets fågelliv. Programaktiviteterna är omfattande med föreläsningar, guidningar, skaparverkstäder med mera. På naturum finns också ett café där man kan köpa fika.

I de två gömslarna som finns i reservatet kommer du rakt in i fåglarnas vardagsrum utan att de ens anar att du är där. Gömslarna är bra ställen för att titta på skäggmes och andra fåglar i vassen.

Från gömslarna får man en god utblick över dammens häckningsöar och en fin närkontakt med fåglarna.

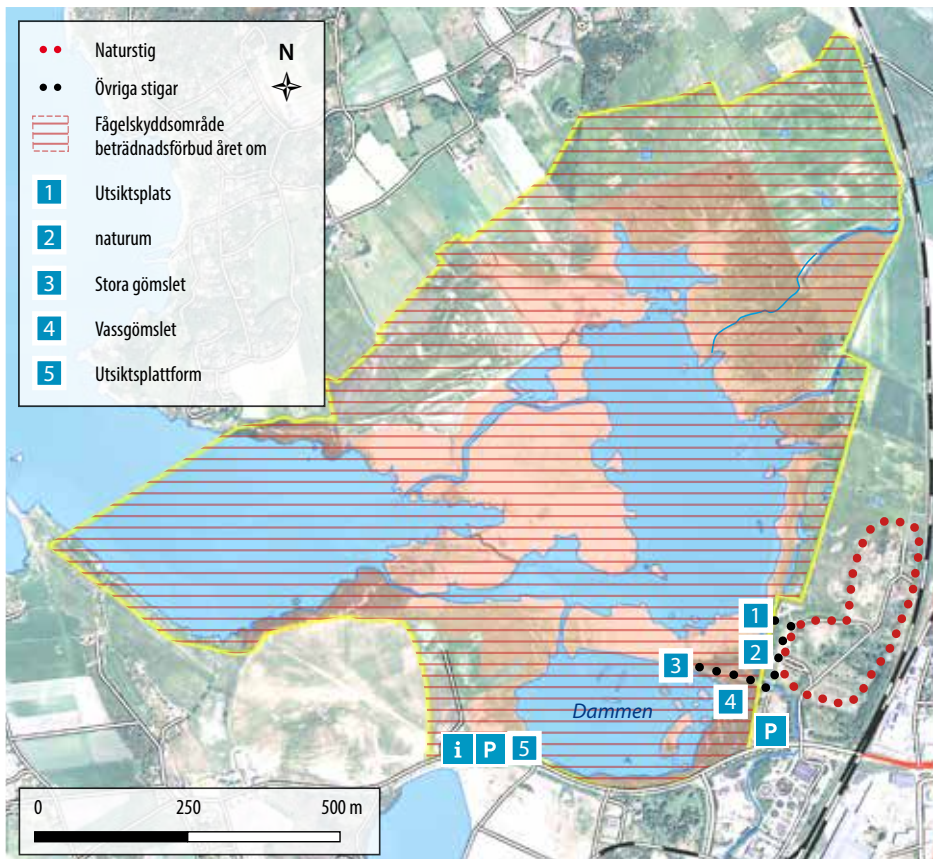
Även vid utsiktsplattformen vid Getterövägen har man ett bra skådarläge. På dagen ser man fåglarna i medljus härifrån.

Skärfläcka (vänster) och tofsvipa (höger) är två vadarfåglar man kan se här.

Skäggmesen lever bland vassen.

I främre delen av bilden ser man anlagda häckningsöar och öppna siktytor. Från det stora gömslet (inringat) är skådarmöjligheterna riktigt bra. Dammens vattennivå och salthalt regleras med hjälp av dämme och pumpar.

Gamla Köpstad Södra

11

I Gamla Köpstad tror man att en föregångare till staden Varberg låg under den tidiga medeltiden. Strandlinjen var då runt en och en halv meter högre än idag och platsen erbjöd ett av de bästa naturliga hamnlägena längs Hallandskusten. Hit reste troligen människor från när och fjärran för att bedriva handel.

De tydligaste beläggen för att en gammal handelsplats låg här är förutom själva namnet "Gamla Köpstad", två båtfynd som gjordes i en närliggande åkermark på 1920-talet. Båtarna kallas för Galtabäcksskeppen och har daterats till omkring år 1200. Fynden övertygade dåtidens historiker om att en handelsplats funnits i området. Trots ett ihärdigt letande under nästan hela 1900-talet hittade man inte några flera lämningar. Det skulle dröja ända fram till början av 2000-talet innan man gjorde rejäla framsteg i sökandet efter "Varbergs föregångare". Då påträffades nämligen flera medeltida husgrunder och ett par brunnar i betesmarken som ligger intill havsviken Lerjan i reservatets södra del. Vid utgrävningar under åren 2003-2004 gjordes

mängder av fynd, däribland en kniv, båtningar, spännen och olika typer av keramik. Resultaten tyder på att området varit bebyggt under nästan hela medeltiden och att staden även haft förbindelser med kontinenten. Den mest intensiva perioden i köpstadsens historia inföll troligen under perioden 1200-1350. Till slut gjorde dock landhöjningen Lerjan så grund att hamnen blev obrukbar. Samtidigt började dagens Varberg att växa fram och handeln koncentrerades dit.

Rikt kustlandskap

Naturen i Gamla Köpstad är ganska typisk för mellersta Hallands kust. Här samsas klapperstensfält med kala klippor, grunda laguner och en eller annan badvänlig sandstrand. På sluttningarna växer ljung

Upptäck Gamla Köpstad Södra

Det finns flera stenrosen i området.

Fågeltornet vid Lerjan.

Illustration över hur köpstaden kan ha sett ut i början av 1200-talet. Troligen var det då som den mest intensiva perioden i köpstadens historia inleddes.

Foto från utgrävningen av skeppet "Galtabäck I" år 1928. Precis söder om reservatet ligger ett båtmuseum där delar av skeppet är utställt. Här kan man också lära sig mer om båtar och fiske i Halland och titta på halländska allmogebåtar i full skala.

och kråkbär. Närmare havet övergår heden till fuktigare gräsmarker där triften formar rosa mattor på försommaren. De största strandängarna finns vid Galtabäck kring Lerjan. Här bildar havsstrandängens växter tydliga växtzoner från vattnet in mot land. Smultronklöver växer rikligt på saltängarna och vid de mer leriga markerna finns stora bestånd av glasört.

I Lerjans grunda havsvik rastar många flyttfåglar, särskilt vadare och änder. Har man med sig en kikare är det en bra idé att gå upp i fågeltornet som ligger allra längst ner i söder. Härifrån får man en fin sikt över fågellivet i Lerjans lagunområde och har chans att skåda arter som rödbena, större strandpipare och tofsvipa.

Storlek: 165 hektar varav 110 hektar land

Värt att veta: Norr om reservatet ligger Gamla Köpstad Norra som finns omnämnt längst bak i boken. Söder om reservatet ligger naturreservatet Utteros med fågelrika strandängar.

Hitta hit: Gamla Köpstad ligger söder om Träslövsläge i Varbergs kommun. Från kustvägen Falkenberg-Varberg finns vägvisare mot området. Välj "Gamla Köpstad" för mellersta delen eller "Galtabäckshamn" för södra delen.

GPS (WGS84): Lat N 57° 2' 45" Lon E 12° 17' 16" (parkeringen vid den norra badplatsen)

Kossor på bete i Gamla Köpstad. Betesmarken i Gamla Köpstad och på många andra ställen längs med Hallandskusten illustrerar väl hur den gamla kustnära utmarken såg ut under senmedeltiden fram till de senaste århundradena.

Gässlösa

12

Går man upp för Böstesberget i Gässlösa väntar en hänförande vy över Himledalens dalgång. Vid klart väder kan man ana Kattegatt ungefär 15 kilometer bort. Hade vi rest 10 000 år tillbaka i tiden skulle havet legat vid våra fötter. Efter senaste istiden låg havsytan nämligen 70 meter högre än vad den gör idag och höjderna i Gässlösa utgjorde då delar av en skärgård, medan kustslätten mot Varberg var havsbotten.

Vid utsiktsplatsen sluttar berget brant nedåt. Höjderna är mäktiga och man kan tänka sig de då som de mossklädda blocken nedanför måste ha utlöst när de fallit utmed branterna. Bland de nedfallna blocken växer det iögonfallande gräset piprör som har fått sitt svenska namn av att stråna använts som piprensare. Bitvis täcks branten också av den slingrande kaprifolen och rejält med liljekonvalj. Vid klippavsatserna och uppe på själva kupolen växer krokiga ekar som har tagit till vara på den jordmån som finns. Stammarna är gröna av mossor och lavar. Är man en kännare inom området kan man vid en närmare titt hitta ovanliga arter som lunglav och klotterlav. Miljön här uppe är betydligt ljusare än när man går ner i den

mörka bokskogen som kantar den slingrande bäckravinen där Stenån rinner. De täta lövkronorna hindrar ljuset från att nå marken och under sommaren är det därför inte många växter som klarar av att leva här. Ett undantag är ormbunkarna som har utvecklat stora och praktfulla bestånd i olika gröna toner.

Livet vid fallen

Livet kring Stenåns forsar och fall är intressant att följa. Både över och under vattnet händer ständigt nya saker. Det kan vara en älg eller rådjur som letat sig ner till vattnet för att dricka. Eller kanske en lax som vandrat upp längs med ån och hoppar över ett hinder. På sommaren kan man se den gula

forsärlan vid vattnet och om vintern kan strömstaren ses dyka efter smådjur. Lyckas man inte se något spännande djur kan ett enkelt men trevligt nöje vara att ta sikte på ett nedfallet löv och följa dess virvlande färd över stock och sten. I ena sekunden kan lövet ha kommit in i en återvändsgränd för att i andra sekunden ryckas med av vattenrörelse och fortsätta nedför de små fallen i rask takt. Varför inte själv lägga i ett par pinnar och arrangera en kapplöpning dem emellan?

Laxen hittar tillbaka

För bara några år sedan fanns en damm vid Gässlösa. Härifrån leddes vattnet genom en grävd kanal, vidare genom en trätub till Hovgårdskvarn. Dammen innebar dock ett vandringshinder för fisken i ån varför den revs ut samtidigt som den gamla åfåran

återskapades år 2006. Detta har inneburit att havsvandrande fisk återigen kan passera Stenåns övre delar. Redan på hösten efter utrivningen kunde man konstatera att laxen lekt på sina gamla reproduktionsområden för första gången på ett par hundra år!

Storlek: 34,5 hektar

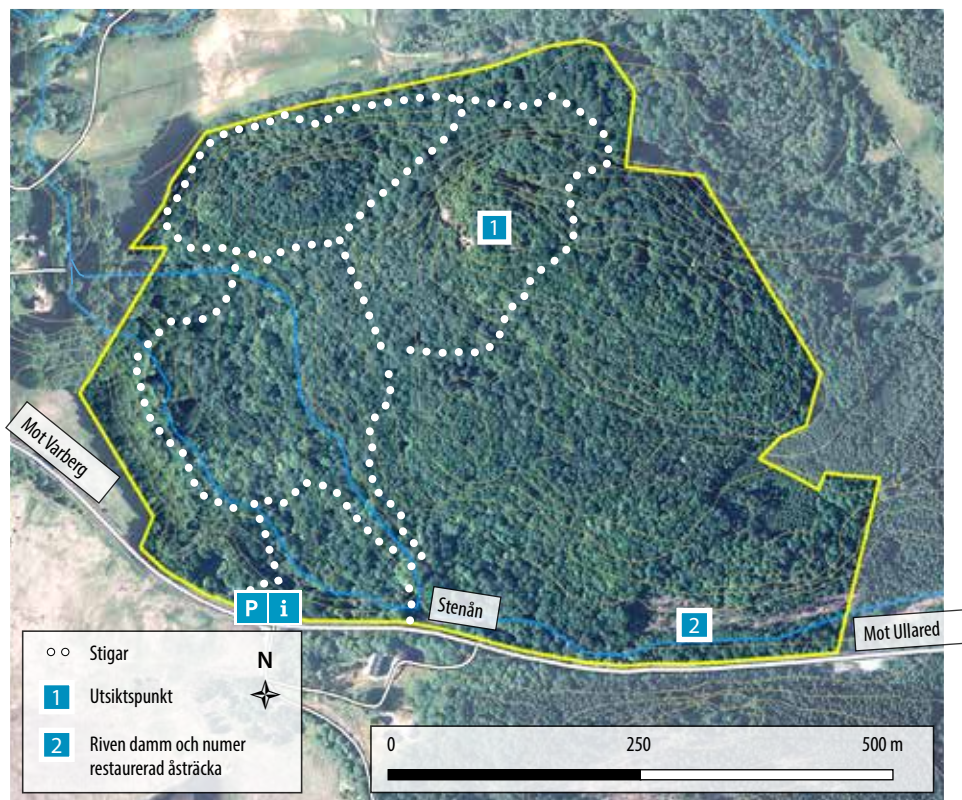
Värt att veta: Norr om Gässlösa ligger reservaten Skärte och Hallagården. Även dessa består av trädbeklädda kullar, men här är det dominerande trädslaget ek.

Hitta hit: Gässlösa ligger i Varbergs kommun. Ta väg 153 mellan Varberg och Ullared. 2 km öster om Rolfstorp samhälle ligger Gässlösa på vänster sida av vägen.

GPS (WGS84): Lat N 57° 8' 43" Lon E 12° 29' 19" (parkeringen)

Mossbeklädd ek uppe på Böstesberget.

Upptäck Gässlösa

Utsikt mot Grimetonmasterna från Böstesberget.

Restaurerad åsträcka vid platsen där dammen en gång låg.

Laxhane i lekdräkt.

Åkulla bokskogar

13

Välkommen till ett av Sveriges främsta bokskogsområden. Här finns det mesta: vandringsleder, badplatser, skidspår, caféer, restauranger och boende. Ett paradiset för den som vill njuta av natur och friluftsliv.

Här kan den friluftssintresserade lätt spendera flera timmar eller dagar. Vintertid är det längdskidåkning som gäller. Stanna gärna och drick en kopp varm choklad eller grilla korv över öppen eld. På sommaren kan du bada vid någon av de många badplatserna. I området finns hela 20 sjöar.

Vandra tuffa eller lätta slingor

Området är också perfekt för den som vill vandra. Här finns 12 strövstigar som har skapats av Intressföreningen Åkulla bokskogar och länsstyrelsen. Stigarna är sammanlänkade och är totalt 66 kilometer. De är olika svåra och var och en kan välja det som passar en själv bäst. Den tuffaste är Skogsbostigen. Rundan är 5,5 km lång och går upp på fem av de sex branta kullarna i naturreservatet Skogsbo. Belöningen blir milsvida utsikter och fascinerande skogsmiljöer.

Åkulla bokskogar är samlingsnamnet på tolv naturreservat i ett och samma område.

Det innefattar reservaten:

- Björkekullen
- Karlsvik
- Långanskogen
- Mjällbjär
- Nabben
- Näsnabben
- Skogsbo
- Skärbäck
- Stora Drängabjär
- Toppbjär
- Valaklitt
- Älmebjär

Fascinerande stenar

På stenar och klipphöllar i reservatet Toppbjär finns spännande texter inristade. Det var godsägaren och riksdagsmannen Alfred Bexell som i slutet av 1800-talet lät hugga in texterna. De kallas för "Bexells talande stenar". Man tror att Bexell ville förmedla sin livsfilosofi till framtida generationer. Det finns också många namn inristade. De tillhör allt från presidenter, kungar, filosofer och vetenskapsmän till skojare och andra personligheter.

Mycket att upptäcka

När du besöker Åkulla bokskogar kan du få uppleva många av sjöarnas och skogarnas särskilda karaktärsfåglar. Det kan vara fiskgjuse, storlom, skäggdopping, skogsduva eller mindre hackspett. I de öppna markerna hörs tranornas trumpetande över nejden under vår och försommar.

Riktigt gamla träd kan du hitta framför allt i reservaten Skogsbo, Näsnabben och Valaklitt. Träden är täckta av sällsynta mossor och lavar, som i en mosaik.

Storlek: Sammanlagt cirka 900 hektar

Värt att veta: Hela Åkulla bokskogar är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Bokträdet har funnits i området i ett par tusen år och har bildat skogar i mer än tusen år. Delar av området ingår även i Natura 2000. I området finns olika typer av boenden och restauranger. Mer information om stigarna och utskrivbara kartor finns på: www.akullabokskogar.nu

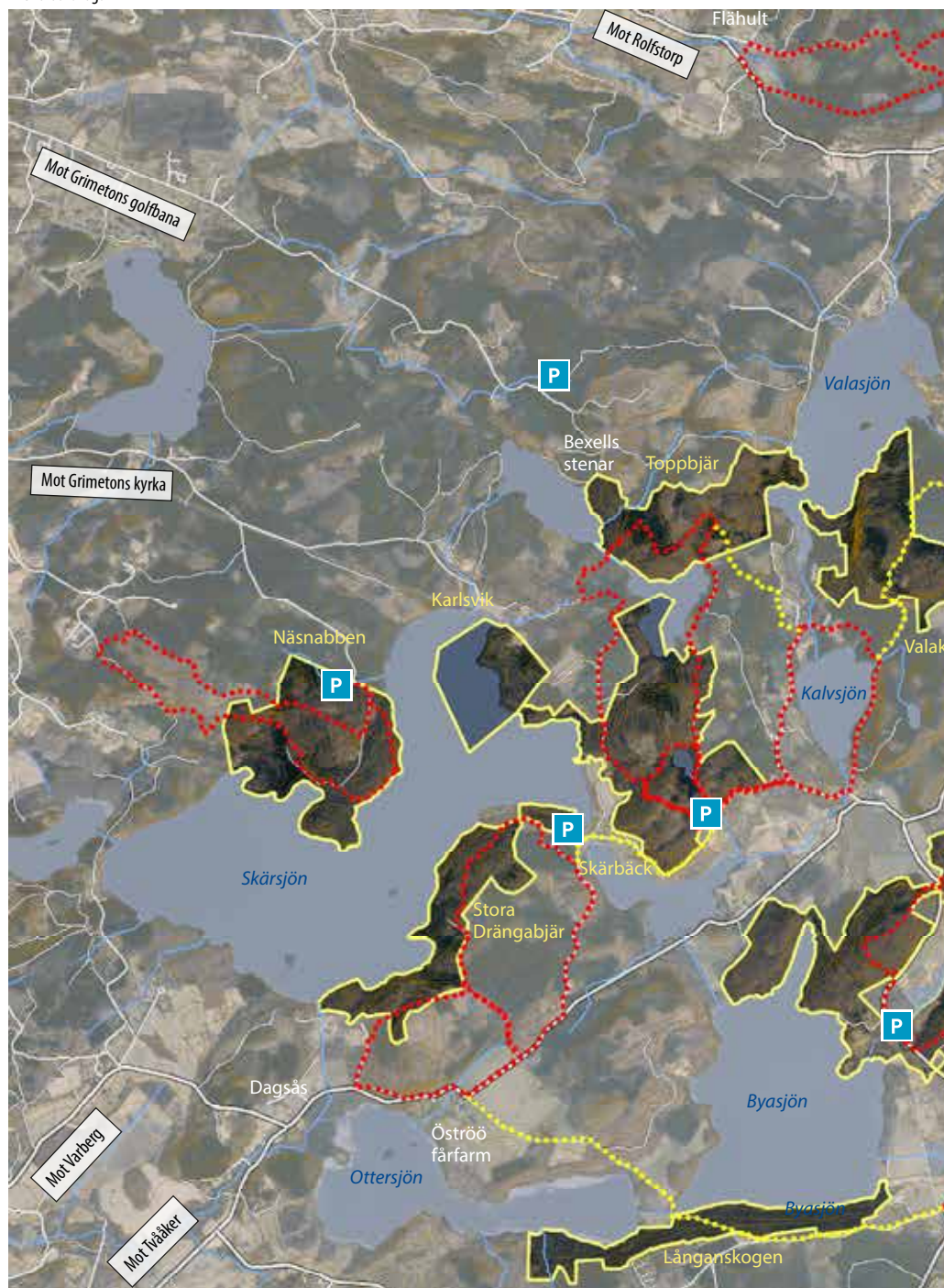
Hitta hit: Åkulla bokskogar nås från flera håll. Från E6 tag mot Tvååker och Dagsås. Från väg 153 alternativt 154 tag mot Åkulla. Området är välskyttat.

Upptäck Åkulla bokskogar

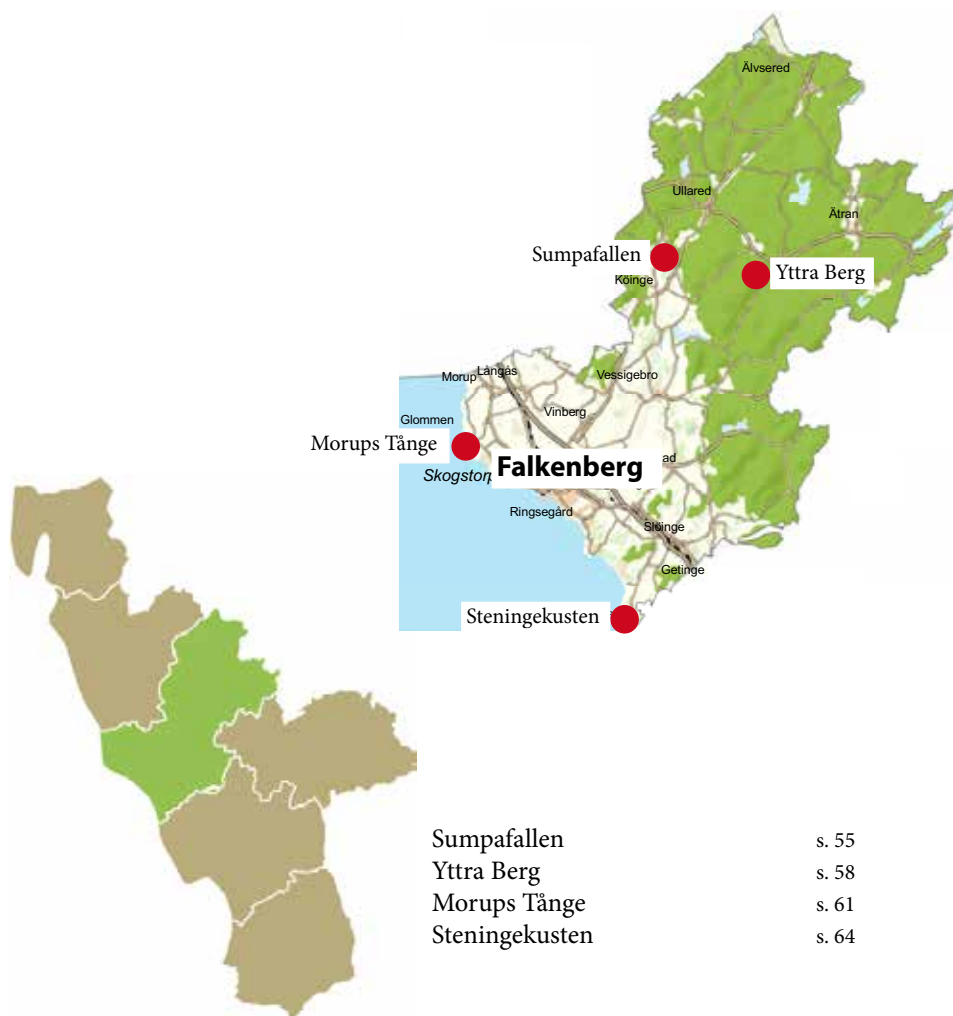
Området bjuder på varierande natur, spännande utflykter och en hel del överraskningar.

Åkulla bokskogar

Falkenbergs kommun

Sumpafallen

14

I en naturskön dalgång strax söder om Ullared hittar man Sumpafallen. Det är ett reservat som omfattar en cirka två kilometer lång sträcka av Högvadsån. En stig följer åns vindlande sträckningar och bjuder besökaren på många fina naturupplevelser.

Högvadsån bildar fyra större forsar i reservatet. En av dessa, Sumpafallen, har gett reservatet dess namn. Här och vid de andra fallen kan dånet från de framrusande vattenmassorna vara öronbedövande, men det finns också partier med lugnflytande vatten där man kan vila öronen en stund.

Värdefullt vattendrag

Högvadsån utgör tillsammans med Fylleån Hallands mest värdefulla vattendrag ur naturvårdssynpunkt. Ett rikt växt- och djurliv finns såväl över som under ytan. Längs skuggiga delar av åkanten växer ormbunken safsa. Den kallas också för kungsbräken eftersom den kan bli uppemot en och en halv meter hög. Tittar man under vattenytan kan man med blotta ögat se små kryp som lever på botten. Det kan handla om larver

av olika sländor, skalbaggar, musslor, maskar och kräftdjur. Gemensamt kallar man dessa djur för bottenfauna. En insekt som man kan se jaga mellan stenarna i ån är en släktning till bärfisen, nämligen vattenfisen. Den är väl anpassad till det strömmande vattnet. När den har fått tag i ett småkryp använder den sin sugsnabel för att suga ut "innehållet" ur bytet.

Rara musslor

Ett annat djur som lever i Högvadsån är den rödlistade och fridlysta flodpärlmusslan. I början av 2000-talet hade arten försvunnit från en tredjedel av de platser i Sverige där den fanns i början av 1900-talet. Förklaringen till den dystra utvecklingen är flera, men framförallt handlar det om att många bestånd inte kunnat förnygra sig. Flodpärl-

musslan har en ganska komplicerad livscykel och för att kunna föröka sig måste det finnas gott om lax eller öring i samma vatten. I början av sin livscykel har nämligen musslan ett larvstadium då den lever som parasit på fiskarnas gälar. Efter ungefär 10 månader har larven utvecklats till en liten mussla varpå den släpper taget om fisken och borrar sig ner i bottensedimentet. I Högvadsån finns det gott om lekande lax och öring och här har man också kunnat konstatera att flodpärlmusslan har föryngrat sig.

Bredvid ån

Förutom Högvadsåns forsar och fall omfattar reservatet också en variation av naturtyper som alsumpskog, hedekskog, hagmark och bergbranter. En stor del av markerna betas vilket ger området en öppen karaktär. I den västligaste delen av reservatet växer en gammal ekskog och en frodig alskog. Här tränger källflöden upp från marken vilket har gjort att en mycket värdefull flora har

utvecklats. Framförallt kan man påträffa flera ovanliga mossor som brynia, rutlungmossa och dunmossa, men även kärlväxterna bäckbräsmå, blåsippa, ormbär och den gulskimrande gullpudran.

Storlek: 56 hektar varav 53,5 hektar land

Värt att veta: Vid själva Sumpafallen finns en iordningställd grillplats. Stigen ner hit är förhållandevis lätt att gå på men längre fram längs ån kan stigen vara både brantare, stenigare och smalare.

HitTA hit: Sumpafallen ligger i Falkenbergs kommun, mellan Ullared och Köinge. Från Ullared kör söderut mot Köinge på väg 153. Ta av till höger vid skylt mot Skinnarlyngan och naturreservatet. Några hundra meter längre fram svänger du vänster vid skylt och fortsätter fram till parkeringsplatsen som ligger vid gården Sumpa.

GPS (WGS84): Lat N 57° 5' 38" Lon E 12° 39' 24" (parkeringen)

Högvadsån från ovan. Bakom trädklungan i mitten av bilden skymtar själva Sumpafallen, en av fyra större forsar i naturreservatet.

Upptäck Sumpafallen

Nere vid forsen finns fikabord och grillmöjligheter. Dänet från fallet gör att man får prata HÖGT för att höras.

Stigen som går utmed Högvadsån är relativt lättgången. Längs vägen finns några bänkar där man kan sätta sig och ta en paus.

Sporgömmen hos safsa, eller kungsbräken som ormbunken också kallas.

Den rödlistade flodpärlmusslan lever i Högvadsån. Det är ett av få vattendrag i Halland där flodpärlmusslan lyckats föryngra sig.

Yttra Berg

15

En träffande beskrivning av Yttra Berg myntade en gång konstnären Gunnar Brusewitz. Han skrev att Yttra Berg var skönt som en folkvisa. Det är en liknelse som nog många skulle hålla med om. I visor och dikter skildras ofta naturen som ett öppet, skönt och blommande landskap. Harry Martinsson skrev till exempel i diktsamlingen *Dikter om ljus och mörker* att "Paradiset är en ängsmark".

Kanske är det just bilden av Eden man möter när man kommer till Yttra Berg. Det är ett ålderdomligt och vackert landskap som har kvar mycket av sin ursprungliga prägel. Med en karta från år 1830 i handen kan man än idag nästan orientera sig in i minsta detalj!

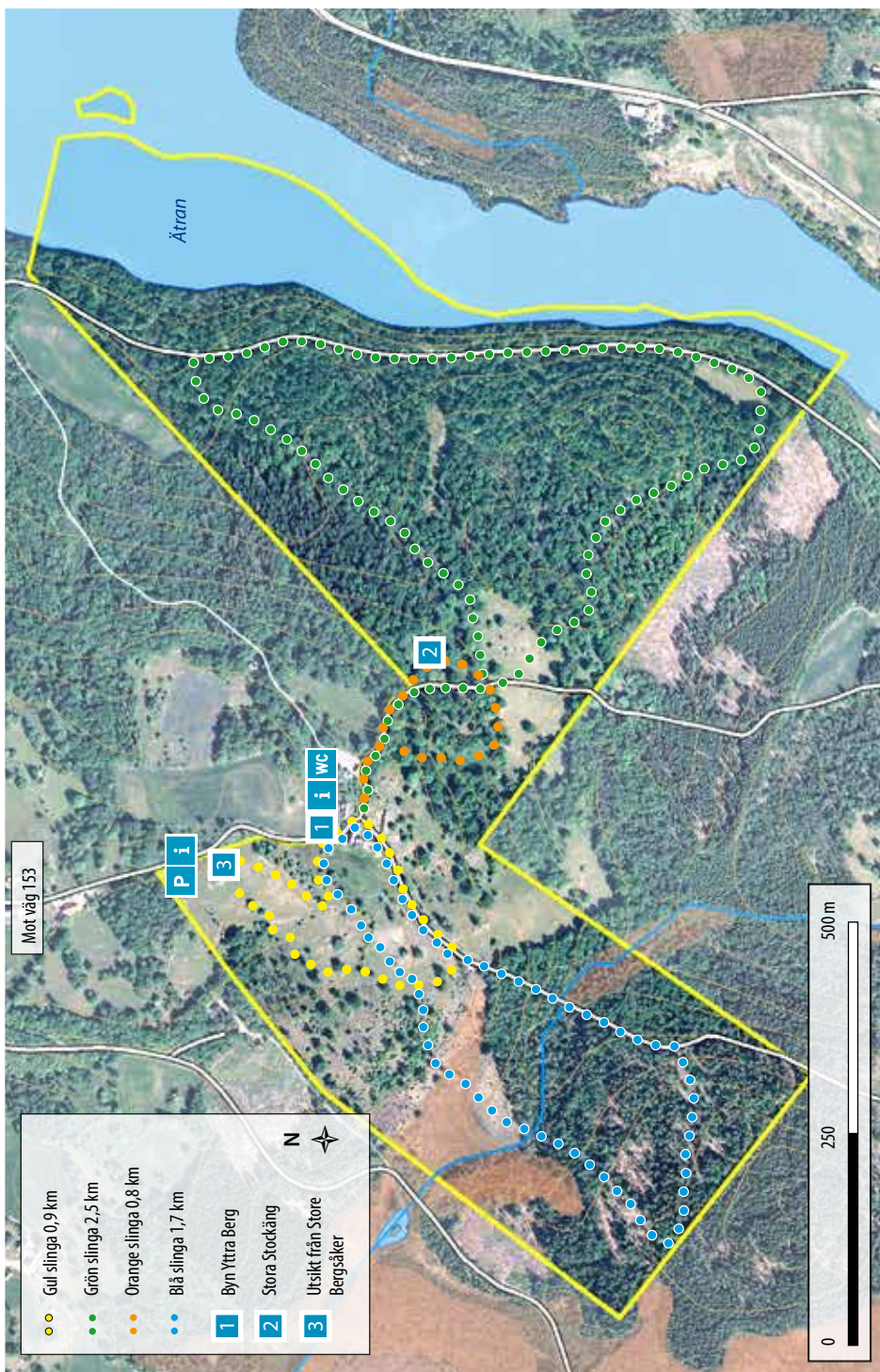
Gammal åkermark överallt

Yttra Bergs skönhet kan till stor del förklaras med småskaligheten. Landskapet är både backigt och stenigt vilket gjort att generationer av bönder fått anpassa sig efter terrängen. De har odlat på nästan varje torr yta som funnits till förfogande. Landskapet är faktiskt en av länets (och landets!) mest innehållsrika när det gäller fornlämnar. Slå-

ter- och betesmarker innehåller närmast ofantliga mängder odlingsrösen och terrasskanter som vittnar om långvarig odlarmöda. Troligen övergavs en stor del av åkermarken under det som brukar kallas för den senmedeltida jordbrukskrisen. Detta var en allmä-neuropeisk företeelse som på allvar utlöstes av digerdöden i mitten av 1300-talet.

Vägen till byn

En bra överblick av omgivningarna får man om man går upp på höjden Store Bergsäker, strax intill parkeringen. Utsikten härifrån är magnifik. Åt nordost ser man Gällareds by och kyrka medan man åt söder blickar ut mot Åtrans dalgång. Jämsides med Store Bergsäker följer en grusväg terrängens kurvor

fram till gårdsbebyggelsen i Yttra Berg.

Yttra Bergs hjärta

Gården skulle man kunna kalla för Yttra Bergs hjärta. Idag hittar man här två gårdar med kringliggande byggnader. Det är dels bröderna Johanssons gård, dels Aronsgården som ägs av Naturvårdsverket och ingår i reservatet. Aronsgården är äldst med anor ända tillbaka till 1600-talet. Själva boningshuset är dock från 1818. Den omålade ladugården, Sjöredsladan, flyttades till Yttra Berg från Sjöred i Falkenberg 1992. Här finns ett litet museum med en utställning om landskapets historia, reservatets djur- och växtliv och om det ålderdomliga jordbrukets göromål.

Underliga träd

I ängs- och betesmarkerna finns knotiga träd med ett underligt utseende. Träden har fått sin form genom att de har hamlats, beskrivits, i generationer. De hamlade träden

utgjorde förr ”grönskande ängar i luften”.

Genom att skära löv och kvistar fick man ett viktigt komplement till ängens hö – ungefär en tredjedel av vinterfodret kom från träden. Man hamlade på sensommaren mellan slåttern och skörden. De lövrika kvistarna bands sedan ihop till kärvar som ställdes på tork.

Storlek: 59 hektar varav 53 hektar land

Värt att veta: I Yttra Berg finns flera natur- och kulturstigar. En stigbroschyr finns att hämta vid Aronsgården. Gällareds hembygdsförening arrangerar varje år flera aktiviteter i reservatet, bland annat rishänta om våren och slätter i månadsskiftet juli/augusti.

Hitta hit: Yttra Berg ligger i Falkenbergs kommun. Från Gällared kör väg 153 västerut mot Ullared. Efter cirka 1 km är det skyltat mot Yttra Berg. Även det närliggande reservatet Bergs naturskog skyltas från väg 153.

GPS (WGS84): Lat N 57° 5' 12" Lon E 12° 48' 11" (parkeringen)

Upptäck Yttra Berg

1

Yttra Bergs hjärta. Gårdsplanen omgärdas av Aronsgården som har anor från 1600-talet och Sjöredsladan, ett gårdsmuseum med en utställning om landskapets historia. Muséet är öppet året om.

2

Jungfrulin blommar på slätterängen Stockkäng som slås i slutet av juli varje år.

3

Från höjderna i Yttra Berg har man en milsvid utsikt över omgivningen.

Morups Tänge

16

Den halländska kusten kan grovt delas in i tre delar. I norr har vi en klippkust med vikar och en sparsam skärgård. I söder är klipporna få men sandstränderna vidsträckta. I mitten, mellan Varberg och Falkenberg, har kusten en annan karaktär. Stränderna är långgrunda med leriga bottenar och innanför tar ett flackt slättland vid. Här hittar vi några av Hallands och norra Europas finaste fågellokaler.

Getterön är nog den plats i Halland som är mest känd för sitt fågelliv, men även Morups Tänge är vida omtalat bland fågelskådare. Reservatet ligger precis söder om Glommen och domineras av en udde som sträcker sig långt ut i havet. Naturen är varierad med sank blomsterrika gräsmarker, betade dynhedar och mängder av klappersten och block utmed stränderna. Stenarna går i alla möjliga nyanser av grått, rött och brunt och tillsammans med de påväxande stenlavarna skapar de en färgprakt av det mer dova slaget.

Året runt på udden

Årstidens skiftningar ger Morups Tänge en säregen charm. Våren bjuder på spelande lär-

kor, vipor, storspov och häckande flyttfåglar i ett intensivt ljus. Många av Sveriges vadare kommer nu på besök. Man ser dem på strandängarna, i tånghögarna och i de grunda vikarna där det finns gott om mat i form av insekter, larver och blötdjur. Det händer att hela stranden är fullproppad med fåglar som plockar bland den uppspolade tången.

Under sommaren skänker de lugnt betande kvigorna en rofylldhet över området. Om högsommaren blommar den vackra martornen ett par hundra meter om Morups Tänges resliga fyr. Martornen har blå blomhuvuden och står i vasstaggade, silvergrå buketter mitt i gruset strax innan det att tångbankarna tar vid. Det är en rödlistad och fridlyst art som med sina torniga blad

påminner om en tistel, även om den tillhör en annan familj av växter.

Om hösten när de kraftiga västvindarna drar fram över kusten kan man se havsfåglar som grålira och kustlabb flyga förbi nära land. Nu djupnar landskapsfärgerna på udden och flyttfåglarna drar rastlöst söderut innan vintern smyger sig in i kusttrakterna med kalla, klara dagar.

Vinterskådning

Även om fågellivet är som mest intensivt under sommarhalvåret bjuder även vintern på fina fågelupplevelser. Då kan man till exempel zooma in pilgrimsfalk, snösparv eller någon av alla övervintrande dykänder i kikaren.

Storlek: 210 hektar varav 90 hektar land

Värt att veta: Det är förbjudet att beträda delar av reservatet under perioden 1/4 till 15/7 (se karta). Fågellivet är som mest intensivt i månadsskiftet maj - juni och under juli - augusti. Om våren kan man i skydd av tallarna vid fyren rikta kikaren mot sträckande fågel över havet.

Hitta hit: Morups Tänge ligger norr om Falkenberg, precis söder om Glommen. Åk kustvägen mellan Falkenberg och Varberg och följ vägvisare mot Glommen. Följ därefter skyltar mot Morups Tänge.

GPS (WGS84): Lat N 56° 55' 19" Lon E 12° 22' 11" (södra parkeringen)

Några fåglar som kan skådas i Morups Tänge

Rödbena.

Skärfläcka.

Storspov.

Strandskata.

Pilgrimsfalk.

Snösparv.

Ejder.

Upptäck Morups Tånge

Området utanför Morups Tånge har varit känt som svårseglat. Många fartyg har förlit på reven. På 1840-talet uppfördes därför en nästan 30 meter hög fyr som står kvar än idag.

Martorn påminner om en tistel, men tillhör familjen flockblommiga växter där bland annat hundkåx ingår. Tistlar hör till korgblommiga växter.

Steningekusten

17

Kustlandskapet i Stensjöstrand och Steninge är som gjort för sköna promenader och upptäcktsfärder. Naturen är karg men ändå storslagen och bjuder på betade strandängar, ljunghedar, klapperstensfält, badstränder och kala klippor med jättegrytor från istiden. Även lämningar av mer modernt slag, närmare bestämt från sekelskiftets stenindustri, finns i området. I närheten finns även reservatet Skipås (se kartan).

Under slutet av förra sekelskiftet präglades trakten kring Steninge av stenbrytning. Lättkliven men slitstark ådergnejs bröts för att användas som gatsten. Denna sten, liksom tegel från Stensjöbruk, skeppades ut från Stensjö hamn som låg strax innanför Fågelholmarna (markerat på kartan). Fortfarande kan man se spåren av järnvägsbanken som ledde ner till hamnen. I det närliggande reservatet Skipås finns också tydliga spår av flera mindre stenbrott. Stenindustrin i trakten hade sin storhetstid från år 1890 och fram till första världskriget, då verksamheten avstannade och så småningom upphörde. Som mest sysselsatte stenbrytningen hundratals personer.

Öppna landskap

Under många sekler nyttjades området som betesmark där ljungen brändes av med jämna mellanrum. Ungefär samtidigt som stenindustrin försvann upphörde även ljungbränningen vilket tillsammans med ett minskande betestryck ledde till att delar av området började växa igen med enbuskar och sly. Detta pågick under decennier, men efter att den norra delen av området avsattes som naturreservat år 1970 har man genom återkommande röjningar och bete fått tillbaka en öppen karaktär.

Fascinerande samspel

Områdets flora är starkt präglad av lång-

varig hävd och av närheten till havet. På torrare delar av kustheden växer arter som trift, borsttåtel och backtimjan, medan klockljung och myrlilja trivs på fuktigare partier. Flera rödlistade kärlväxter förekommer i reservatet, till exempel marrisp, kustgentiana, borstsäv och klockgentiana.

Till klockgentianan är den ovanliga fjärilen alkonblåvinge knuten. Den lägger sina ägg på blommans knoppar och livnär sig på värdväxten under sin första tid som larv. Efter några veckor faller larven ner på marken och här stannar den kvar tills den upptäcks av en rödmyra. Nu börjar ett fascinerande samspel. Myran tar nämligen med sig larven till myrkolonins larvkammare där den blir matad och ompysslad i nästan ett år innan den förpuppas för att bli fjäril. Förklaringen till detta är att larven avsondrar en doft som får rödmyrorna att tro att den är en myrlarv.

Livliga holmar

Ett hundratal meter ut från stranden i norra delen av reservatet ligger ett par klippöar som kallas för Fågelholmarna. Det är ett

fågelskyddsområde där sjöfågel som ejder, fiskmå, gråtrut och havstrut häckar. Under våren och sommaren är det en fröjd att sätta sig ner en stund med en kikare och beskåda aktiviteten på holmarna. Det märks snart att det finns fler fåglar än de som man kan se med blotta ögat. På varje liten klippavsats sitter det en fågel och ruvar på sina ägg.

Storlek: 209 hektar varav 58 hektar vatten

Värt att veta: Reservatet är en sammanslagning av de tidigare reservaten Stensjöstrand och Steninge. Till reservatet hör också ett mindre lövskogsparti öster om kustvägen. Om våren ljuder skogen av sången från bland annat grönsångare, bofink, rödhake och koltrast. I reservatets direkta närhet ligger reservatet Skipås som är väl värt ett besök. I Skipås finns en utsiktspunkt där man får en fin vy över den halländska kusten.

Hitta hit: Steningekusten delas mellan Halmstad och Falkenbergs kommuner. Från kustvägen mellan Falkenberg och Halmstad finns en skylt mot reservatets norra parkering i höjd med Stensjö samhälle.

GPS (WGS84): Lat N 56° 47' 21" Lon E 12° 37' 10" (norra parkeringen)

Upptäck Steningekusten

1

På fågelholmarna är det många fåglar som häckar. Här råder därför beträdnadsförbud mellan 1/4 och 15/7. Ta med en kikare och studera holmarna på håll. Snart ser du att det sitter en fågel på var och varannan klippa.

2

Längs med Steningekusten finns det många fina klippor att bada ifrån. Här har en badare hittat ett ställe i närheten av småbåts-hamnen.

3

Strax öster om Steningekusten ligger naturreservatet Skipås, eller "Guds gröna ängar" som det också kallas för. Från utsiktspunkten ser man ända bort till Falkenberg.

Mårås	s. 68
Ödegärdet	s. 71
Tira öar	s. 74

Hyltebruk

Mårås

18

För 400 år sedan började en bokplanta att spira i den skog som vi idag känner som naturreservatet Mårås. Under många hundra år kom just detta träd att stå pall för både väder och vind. Det var först i början av 2000-talet som den till slut gav upp och dog. Då räknades boken som den äldsta daterade i hela Norden.

Resterna av trädet går fortfarande att se vid ett av stoppen längs naturstigen som går genom reservatet. Boken var när den levde inte särskilt grov eller hög vilket beror på att den växte upp långsamt under skuggiga förhållanden och på mager mark. De omgivande bestånden är liksom merparten av skogen i reservatet mellan 100 och 150 år gamla. Längre sköttes skogen för att bli virke och träden är därför höga, raka och likåldriga. På våren kan man se vitsippor och ekorrbär blomma i backarna, men annars är det få arter som klarar av att leva i mörkret under bokarnas täta lövverk.

Berg med urskog

I östra delen av reservatet reser sig en bergskupol över omgivningarna. Jämfört med den

angränsande Jansbergssjön är höjdskillnaden här 40 meter. Uppe på bergstoppen ligger reservatets äldsta skogsbestånd. Skogen har en vild prägel med träd i alla åldrar, allt från unga plantor till gammelbogar på över 300 år. Här och där skjuter avbrutna träd upp som skorstenar från marken. Träd som har fallit har fått ligga kvar. En del verkar ha dött nyligen medan andra är så förmultnade att veden smulas sönder om man klämmer på den. Den döda veden är värdefull för många insekter. Det visar inte minst en inventering som gjordes i början av 2000-talet. Då hittades nästan 100 arter av vedlevande skalbaggar i området.

På de gamla träden kan man också hitta en rad sällsynta mossor, lavar och svampar. Här kan särskilt den rödlistade lunglaven

och den vackra koralltaggsvampen näm-
nas. Den senare sägs vara den art som fick
”mykologins fader”, svampkännaren Elias
Fries från Femsjö, att börja intressera sig för
svampar någon gång i början av 1800-talet.

Udde med chans till dopp

I södra delen av reservatet finns en udde som
går ut i Jansbergssjön. På udden växer en
skog av främst bok, ek och björk där särskilt
boken och eken är äldre och grövre. En pro-
menadstig leder ut på udden. Här kan man
ta ett dopp i det förhållandevis klara vattnet
eller breda ut en filt och njuta av den vackra
utsikten. För den som har löst ett fiskekort

finns det chans att fånga en gös eller gädda
som det sägs finnas gott om i sjön.

Storlek: 45 hektar

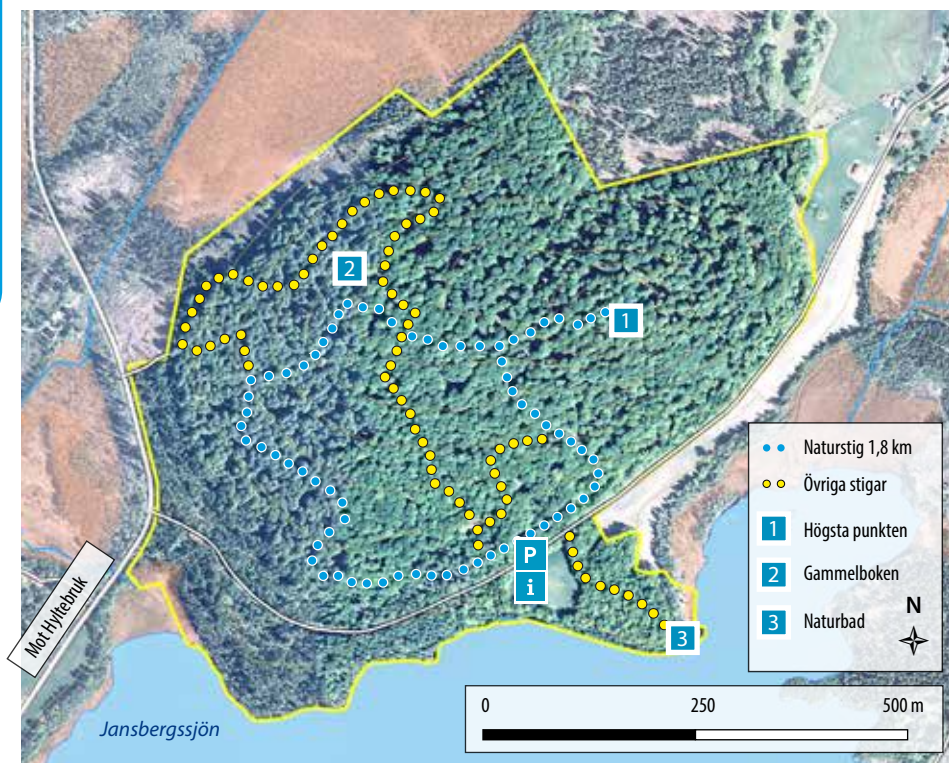
Värt att veta: År 2008 anlades en naturstig i
området. Längs med stigen som är markerad
med en hermelinsymbol finns flera stopp
där man kan lära sig mer om naturen och
historien i området.

Hitta hit: Reservatet ligger strax norr om
Hyltebruk. Från väg 26 ta av mot Landeryd.
Efter cirka 3 km finns skylt mot reservatet
och parkeringen.

GPS (WGS84): Lat N 57° 2' 11" Lon E 13° 14'
4" (parkeringen)

Vinterkollage från bokskogen i Mårås.

Upptäck Mårås

1 Vid den högsta punkten i reservatet passar det bra att ta en paus med en kopp kaffe. Här växer även Mårås äldsta skogsbestånd.

2 Den gamla boken (på höjden bakom skylten) är nu död. Följ naturstigens hermelinesymboler för att komma till platsen.

3 Stranden vid Jansbergssjön.

Den vackra koralltaggsvampen växer i reservatet. Svampen är rödlistad som nära hotad (NT) på 2010 års rödlista.

Ödegärdet

19

”Att komma in i bokhultet är som att förflyttas till en trolsk sagovärld. Man får en känsla av att vistas i ett stort ’naturrum’, med trädens täta lövverk som tak och på marken, det tjocka bruna lövtäcket som en matta mönstrad med stenar och block. Det dunkla ljuset förstärker den fantasieggande stämning man försätts i vid inträdandet i rummet.”

Så lyriskt beskrivs Ödegärdet i en kulturhistorisk undersökning som gavs ut av Hallands läns museer i mitten av 1980-talet. Ödegärdet är ett vackert och biologiskt värdefullt strövområde med gott om äldre odlingsspår. Mossklädda stenhögar, så kallade odlingsrösen, hör till de vanligare. Rösena vittnar om att marken en gång röjdes på sten för att ge plats åt odling. Här finns också förhistoriska gravar och rester efter äldre vägar. Åldersbestämningar av fornlämnningarna har visat att marken togs i bruk cirka 500 år f.Kr, i övergången mellan brons- och järnåldern.

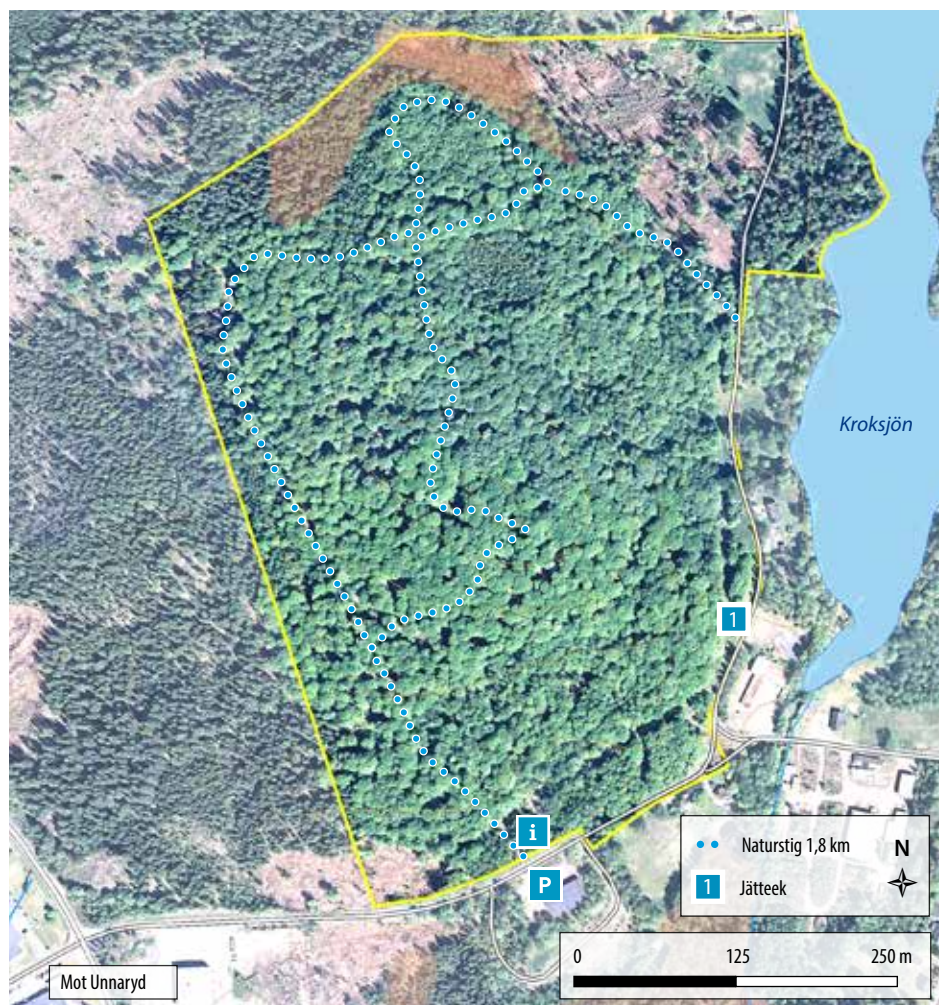
Glittrande gröna fällar

Ödegärdet ligger i ett mycket nederbördsrikt område i Hallands inland. Det fuktiga kli-

matet har lett till att det finns en stor mångfald av fuktighetskrävande arter i skogen. Särskilt rik är florán av mossor och lavar. På de nedre delarna av bokstammarna sluter sig mossorna till gröna heltäckande mattor. En mossa man kan hitta här är signalarten fällmossa vars skottspetsar är så ljusa att hela fällen glänser och glittrar. Fällmossan växer i skogar med hög luftfuktighet och visar att området har en lång historia av skoglig kontinuitet, det vill säga att det funnits skog på platsen under många hundra år.

Rekord i lavar

Bokens stammar pryds också av många grågröna färglickar. Vid en första anblick kan de se obetydliga ut, men går man lite närmre och sätter ett förstöringsglas intill

Upptäck Ödegärdet

Precis intill vägen står en jätteek som har en omkrets i brösthöjd på cirka fyra meter.

Signalarten fällmossa känns igen på dess ljusa skottspetsar. Här sluter sig mossan kring en bokstam.

I Ödegärdet finns det gott om odlingsrösen, rester från en tid då bönderna röjde marken för att få nya odlingsytor.

stammen ser man snart att fläckarna sjuder av liv. Närmare bestämt av lavar. I reservatet har man hittills funnit över 130 arter av lavar som växer på bok vilket gör Ödegärdet till den i särklass lavrikaste bokskog som vi känner till i Sverige. Här kan man hitta vanliga arter som färglav och blågrå mjöllav, men också rariteter som stor knopplav och havstulpanlav. Den mest iögonfallande laven som växer i området är lunglav som hänger ut från stammarna i stora sjok. I våta är den intensivt grön men blir som torr grå och brun. Det är en upplevelse att befinna sig i skogen en dag när vädret slår om. Efter en tid av torrt väder kan lunglaven se nästan död ut, men när regnet väl kommer dröjer det inte många sekunder innan lunglaven vaknar till liv och på nytt får stammarna att skina i intensivt gröna färger.

Äldre än vad man tror

Medelåldern för bokarna i Ödegärdet är ungefär 100 år, men de äldsta är runt 250 år

gamla. Det är inte alltid så lätt att bedöma åldern på ett träd. Bokskogen i Ödegärdet liknar inte alls de bördiga bokskogarna i Skåne där träden ofta blir kraftiga och höga. I Ödegärdet och på många andra platser i Halland har boken växt upp långsamt under fattigare förhållanden. Det gör att en liten, tunn och sned bok kan vara flera gånger äldre än en rak och ståtlig bok som växt på rikare mark.

Storlek: 24,5 hektar

Värt att veta: Ödegärdet är en av få gamla bokskogar som finns kvar i Hylte kommun. I reservatet finns en naturstig som berättar mer om traktens historia och kultur.

Hitta hit: Reservatet ligger precis norr om Unnaryd på Kroksjöns västra sida. Åker du norrut på Hyltevägen eller Norra vägen svänger du av mot Strömma där en parkering finns i anslutning till reservatet.

GPS (WGS84): Lat N 56° 57' 47" Lon E 13° 31' 53" (parkeringen)

Några ovanliga lavar som växer på bokarna i Ödegärdet

Bokvårtlav.

Bokkantlav.

Mussellav.

Havstulpanlav.

Lunglav, en stor bladlav som "lever upp" när den får vatten.

Tira öar

20

Östra delen av Hyltes kommun skulle kunna kallas för "Hallands Lake district". Här finns hundratal insjöar som lockar till såväl fiske som svalkande dopp och vackra naturupplevelser. En bit av Sydsveriges största sjö Bolmen ligger inom länets gränser och här hittar man något som är unikt vad gäller skyddad natur i Halland – nämligen Tira öar.

Detta naturreservat liknar inte något annat av de som Länsstyrelsen förvaltar i Halland. De allra flesta halländska reservat ligger på land. När vatten har skyddats rör det sig vanligen inte om insjöar utan om marina miljöer. Av Tira öars 735 hektar består ungefär 700 hektar av vatten. Själva landytan är fördelad på sexton större och mindre öar. Huvudsakligen är öarna uppbyggda av isälvsmaterial som har bildat ett stort system av rullstensåsar både över och under vattenytan. Särskilt tydligt syns rullstensåsarna på den största ön Storö där en ås reser sig närmare 10 meter över vattenytan. Under de gamla granarna och tallarna som klär åsen växer täta mattor av lummigt blåbärsris.

Rikt fågelliv

I reservatet finns ett intressant men känsligt fågelliv som varierar med årstiden. Under vår och sommar kan man se flera rovfågelarter. Kanske är det en fiskgjuse som hänger över vattnet letandes efter en fiskrygg att slå ner på eller en sparvhök som kretsar över skogen till småfåglarnas fasa. Bland sjöfåglarna kan nämnas arter som kricka, storlom, storskrake och vadaren drillsnäppa.

Lagt träd ligger

Tira öar är delvis bevuxen med en vild skog av tall och gran, på sina håll är den närmast urskogslig. Stormarna Gudrun och Per som drabbade Sverige 2005 och 2007 har påverkat skogen på alla skogsbevuxna öar. Eftersom Tira öar är ett naturreservat vars

syfte är att bevara naturskogen som den är, kommer träden inte att forslas bort. Kanske kommer en och annan besökare hänga läpp över att det på vissa ställen kan vara svårt att ta sig fram på grund av nedblåsta träd, men betydligt gladare är då skogens alla invånare som är beroende av de livsmiljöer som de döda träden ger upphov till. I veden lever en mängd skalbaggar, svampar och mikroorganismer. På sikt kommer de att bryta ner träden och föra tillbaka näringen till jorden så att nya plantor får kraft att växa upp. Småkrypen blir i sin tur föda åt skogens fåglar, så framöver kommer vi kanske få njuta av mer fågelkvitter när vi besöker Tira öar.

En plats för avkoppling

Stränderna kring öarna består till största delen av grus och sten, men på några ställen finns det fina sandstränder. Vid Storö ligger Tira öars största strand och här är det också

tillåtet att campa en natt. Som besökare har man tillgång till brygga och torrtoaletter. Toaletterna har en fiffig konstruktion med tvådelade dörrar. Det sägs att en tysk direktör som reste i trakten var som eld och lågor efter ett besök, bättre utsikt hade han aldrig haft från en toastol!

Storlek: 735 hektar varav 34 hektar land

Värt att veta: I södra och norra delen av reservatet ligger fågelskyddsområden som är förbjudna att tillträda under perioden 1/4 till 15/7. I det rödmarkerade området på kartan är hastigheten begränsad till fem knop. Fiskekort köper du exempelvis vid Tiraholm, där du också kan hyra båt.

Hitta hit: Tira öar ligger i sjön Bolmen i Hylte kommun. För att komma till öarna måste du ha båt eller kanot.

GPS (WGS84): Lat N 56° 56' 46" Lon E 13° 40' 54" (campingplatsen på Storö)

Upptäck Tira öar

1

Vid den norra stranden på Storö kan man lägga till och bo över en natt i tält. Campingområdet ligger i anslutning till själva stranden. Här finns en brygga och torrtoaletter. På de andra öarna som ingår i reservatet råder övernattningsförbud.

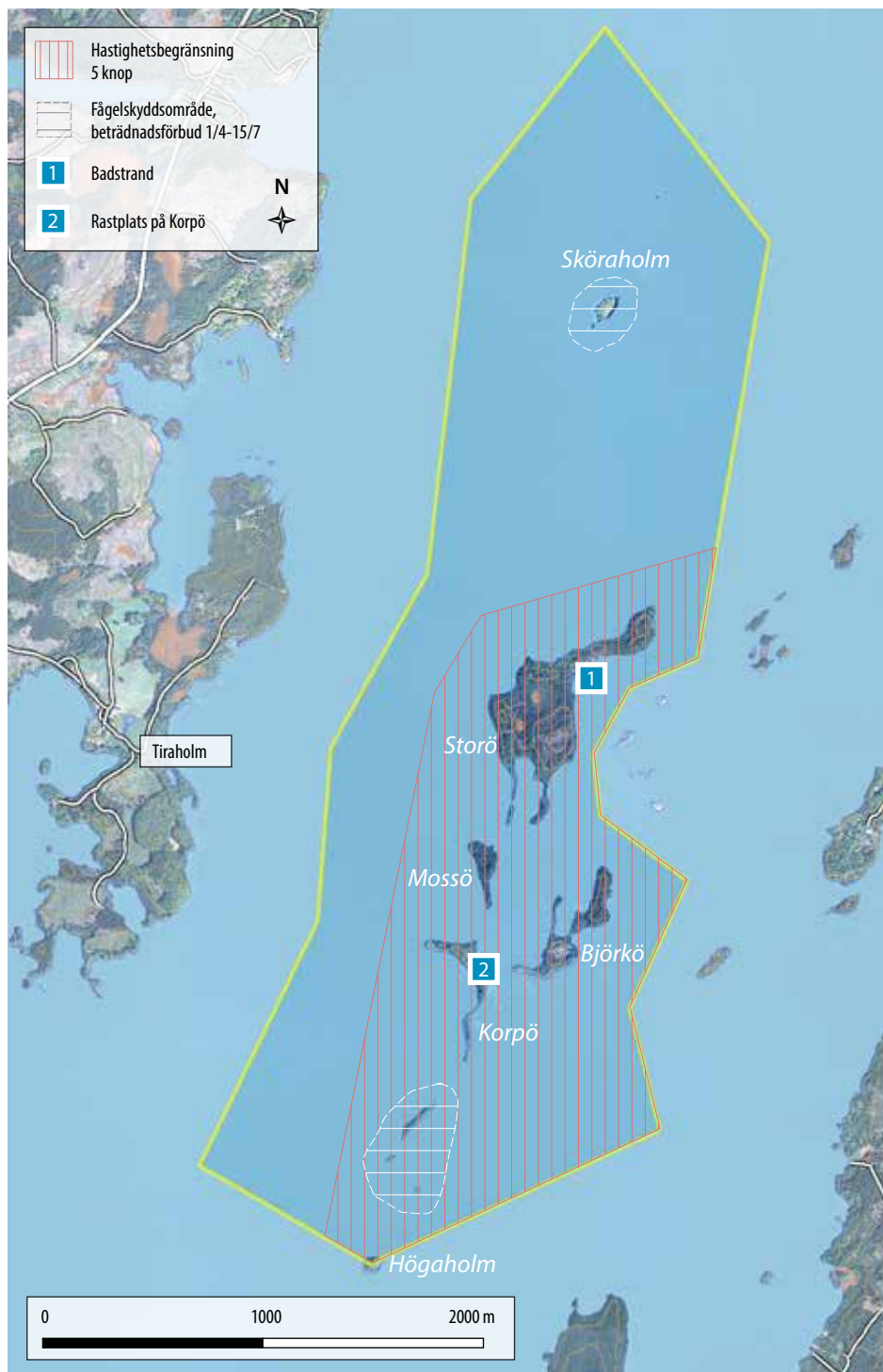

2

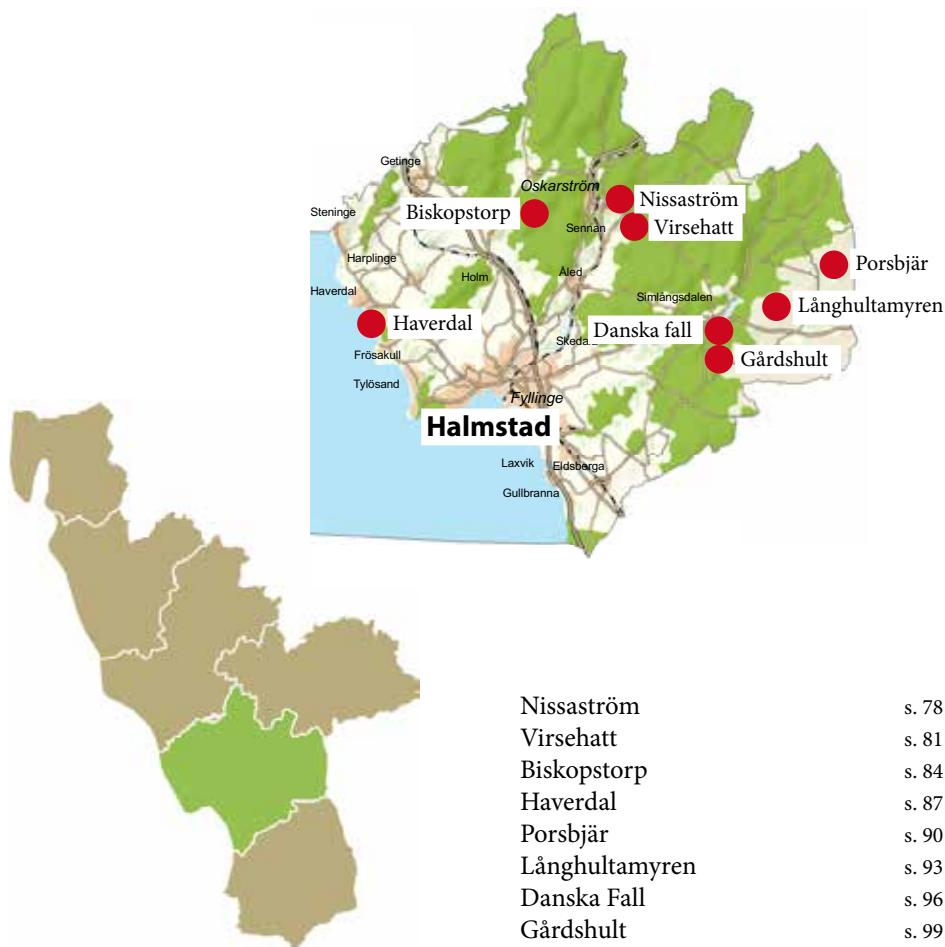
På Korpö hittar man en fin strand med fikabod och torrtoalett.

Torrtoaletterna på Tira öar har en konstruktion som passar särskilt bra om man inte är blyg av sig.

Halmstads kommun

Nissaström

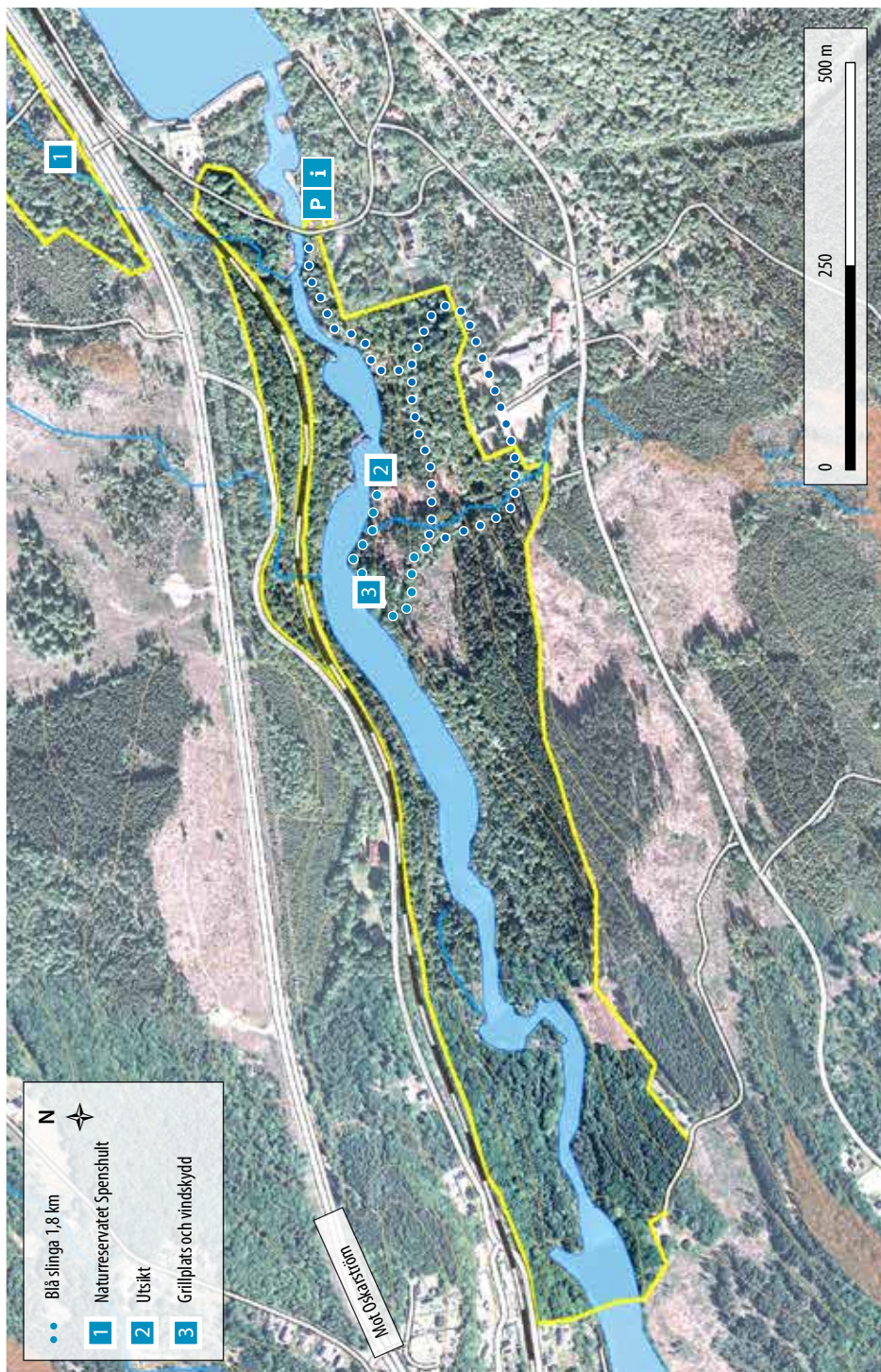
21

Vill man uppleva en liten smula norrländsk storslagenhet i Halland kan man bege sig till Nissaström. Här slingrar sig Nissan fram längs en dalgång som omges av höga sluttningar, lövträd och branta klippväggar.

Det bästa sättet att upptäcka området är att följa den blåmarkerade vandringsleden. Stigen är kuperad och går genom lummig lövskog och upp på bergskrön. På några ställen korsar man porlande bäckar som rinner ut i Nissan. Miljön kring bäckarna och i skogen runtom är fuktig. Det finns gott om både död ved och gamla grova träd. De fuktiga förhållandena passar många lavar, mossor och svampar. Här trivs signalarter som hållav, dunmossa och skuggmossa, arter som visar att skogen har höga naturvärden och stått orörd under en lång tid. Många av de arter man funnit inom området finns med på rödlistan som är en förteckning över hotade arter. Sammanlagt har man hittat ett 40-tal rödlistade arter vilket biologiskt sett gör Nissaström till ett av Hallands absoluta toppområden.

Rikt fågelliv

Skogen i Nissaström är också värdefull för fågellivet. Gammal skog gynnar till exempel mindre hackspett som både hackar ut sitt bo och letar efter föda i döda träd. En annan gäst i reservatet är den färggranna kungsfiskaren. Som namnet antyder är fågeln en skicklig jägare. Ser kungsfiskaren en liten fisk i vattnet hukar den sig ner och riktar noga in den långa näbben, varpå fågeln skjuter ned i vattnet som en harpun. Kungsfiskaren är en stannfågel som vintertid håller till vid vattendrag utan is. Detsamma gäller strömstaren, som också kan ses söka föda vid Nissaström. På sommarhalvåret drar sig strömstaren längre norrut i Sverige för att häcka, men när dagarna blir kallare och hösten drar in över landet kommer fågeln tillbaka till våra breddgrader.

Väldiga krafter

Merparten av åns vatten förs genom en underjordisk tunnel till kraftverket nedströms. Efter att det har kommit rikligt med regn fylls åfåran av ett överskott från dammen uppströms. Vattnet forsar fram och lämnar efter sig vitt skum på ytan. När man ser den väldiga kraften som släpps lös kan man förstå varför man uppförde ett bruk här i slutet av 1800-talet. Bruket tillverkade trämassa och var verksamt fram till 1970-talet. Av bruksmiljön finns idag endast den gamla smedjan kvar, men idag används byggnaden som garage.

Storlek: 34,5 hektar varav 29 hektar land

Värt att veta: Följer man den blåa slingan längs med ån kommer man till en rastplats med vindskydd och grillmöjlighet. Precis nordöst om Nissaström ligger även naturreservatet Spenshult som består av ädellövskogar och hagmark.

Hitta hit: Nissaström ligger i Halmstads kommun norr om Oskarström. Från Halmstad följ väg 26 mot Oskarström. Ta höger cirka 5 km efter Oskarström vid skyltning mot Nissaström. Parkeringen ligger några hundra meter längre fram, på vänster sida av vägen då man passerat bron över Nissan.

GPS (WGS84): Lat N 56° 50' 25" Lon E 13° 0' 22" (parkeringen)

Upptäck Nissaström

På andra sidan väg 26, nordöst om Nissaström ligger det före detta sjukhuset Spenshult och ett bokskogsreservat med samma namn. I reservatet finns husgrunder från Spenshults gamla by. Här växer fortfarande påsklija om våren.

Cirka 100 meter från grillplatsen ligger en udde där man har en fin utsikt över Nissaströms östra delar.

Kungsfiskaren är en skicklig jägare med en färggrann fjäderdräkt.

En grillplats och tre stycken vindskydd ligger strax intill vattnet.

Virsehatt

22

Virsehatt är ett berg som höjer sig likt en kupol över Sennans dalgång. Fredrik Ström (1880-1948), politiker och författare bördig från Simlångsdalen, beskrev Virsehatt på ett målande sätt i boken *Halland. En litterär beskrivning*: "Virsehatt ligger på Enslövs gården som en kungakrona på en sammetsduk".

Tar man av mot Virshults by i höjd med Sennans samhälle kommer man in i en vacker dalgång. Längs med stora delar av den smala vägen har man utsikt över ån Sennans kurviga lopp där det annars lugnflytande vattnet kan få rejäl fart efter regniga perioder. Vid infarten till Virshults by reser sig en 2000 år gammal domarring, gravar från yngre järnåldern. Gravarna utgör dock inte den mest spektakulära synen när man är här. Istället vandrar blicken lätt mot Virsehatt, den trädklädda gnejskupol som tidens tand inte lyckats rå på. Restberget har motstått såväl urtidshavens nötning som inlandsisarnas mäktiga krafter och höjer sig nu majestätiskt över omgivningarna – som en kungakrona på en sammetsduk som Fredrik Ström uttryckte det.

Ljuva dofter och vackra vårblommor

Vid foten av Virsehatt leder en markerad stig brant uppför mot bergets topp. Stigen fortsätter sen över och runt berget. På sommaren kan man känna doften av vildkaprifol sänka sig över klipporna. Särskilt om kvällen doftar den slingrande lianen extra starkt för att locka till sig fjärilar som kan pollinera blommorna. Vildkaprifol anses för övrigt dofta ännu godare än sin odlade släkting kaprifol, men kom ihåg att växten är giftig! I bergets sluttningar och rasbranter växer även gott om ek medan det längre upp på krönet är boken som dominerar. I norr ligger bergets frodigaste del där örter som vårlök, ormbär och blåsippa tränger upp genom den bruna mattan av fjolårslöv när våren ger sig till känna.

Ättestupa med utsikt

Från berget har man en magnifik vy över Sennans dalgång och ända ut till havet. Branterna stupar lodrät neråt. Det sägs att de under forntiden användes som ättestupa av äldre. När de inte längre kunde försörja sig själva eller bidra till arbetet på gården kastade de sig ner mot en säker död. Om detta är sant eller inte tvistar de lärde, men vid ett av krönen finns hållar med skålgropar vilket tyder på att Virsehätt i alla fall har varit någon form av offerplats under bronsåldern. På toppen av berget finns även murrester från en fornborg, en fornlämning som är sällsynt i denna del av Halland. Till fornborgen kunde bygdens söner och döttrar fly vid oroliga tider. Med tanke på Virsehatts naturliga stup och branter var nog fornborgen svårintagen.

Storslaget firande

År 1935 köpte Enslövs hembygdsförening

Virsehätt med omgivning för 2000 kronor. Året därpå invigde dåvarande landshövding Hilding Kjellman naturparken Virsehätt och ryggåsstugan som ligger vid foten av berget. Invigningen beskrevs som en stor folk- och hembygdsfest med runt 1500 deltagare. Ytterligare ett år senare blev Virsehätt fridlyst och Halland fick därmed sitt första naturreservat.

Storlek: 16 hektar

Värt att veta: Virsehatts profil var ännu skarpare under det i Halland trädfattiga 1700-talet. Kupolen utgjorde då ett sjömärke - över två mil från havet!

Hitta hit: Reservatet ligger i Halmstads kommun, strax öster om Oskarström. Från vägen mellan Oskarström och Simlångsdalen, välj väg mot Virshult, eller kör till Sennan och välj där Virshultsvägen. Parkering finns vid foten av kupolen.

GPS (WGS84): Lat N 56° 47' 40" Lon E 13° 1' 9" (parkeringen)

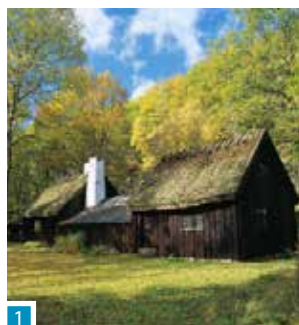
Vinter vid Sennan, en å som rinner genom och strax utanför reservatet.

Upptäck Virsehatt

Psst! Håll utkik efter vår digitala skattjakt som sätts upp i Virsehatt under 2015...

1

Ryggåstugan vid foten av Virsehatt ägs av Enslövs hembygdsförening.

På Virsehatt sägs det att en ättestupa kan ha legat.

2

Magnifik utsikt från Virsehatt.

Biskopstorp

23

Biskopstorp är ett av södra Sveriges största skogsreservat. Det är också ett av Hallands mest tillgängliga. Här har anlagts tillgänglighetsanpassade vandringsleder, bänkbord, toaletter och det finns bra parkeringsmöjligheter. Gör en utflykt till Biskopstorp och upptäck den unika miljön med mäktig sprickdalsterräng, porlande bäckar och sjöar, gammelskogar och skogsbetande tamboskap.

Det är inte bara osten som gjort Kvibille vida omtalat. Biskopstorp har länge varit ett omtyckt utflyktsmål tack vare sina skimrande bokskogar och kuperade terräng. Det var dock först under tidigt 1990-tal som man började förstå att det levde en mängd ovanliga arter i skogarna här. Idag vet vi bland annat att Biskopstorp är ett av landets viktigaste områden för lavar som växer på bok, till exempel jättelav, örtlav och lunglav. I skogarna lever även ovanliga skalbaggar, liksom många mossor, svampar och fåglar. I dagsläget är mer än 100 hotade arter noterade i området.

Bland biologer är det här känt som ett naturområde av bästa halländska märke. I området många sluttningar och branter växer några av Hallands äldsta och mest värdefulla

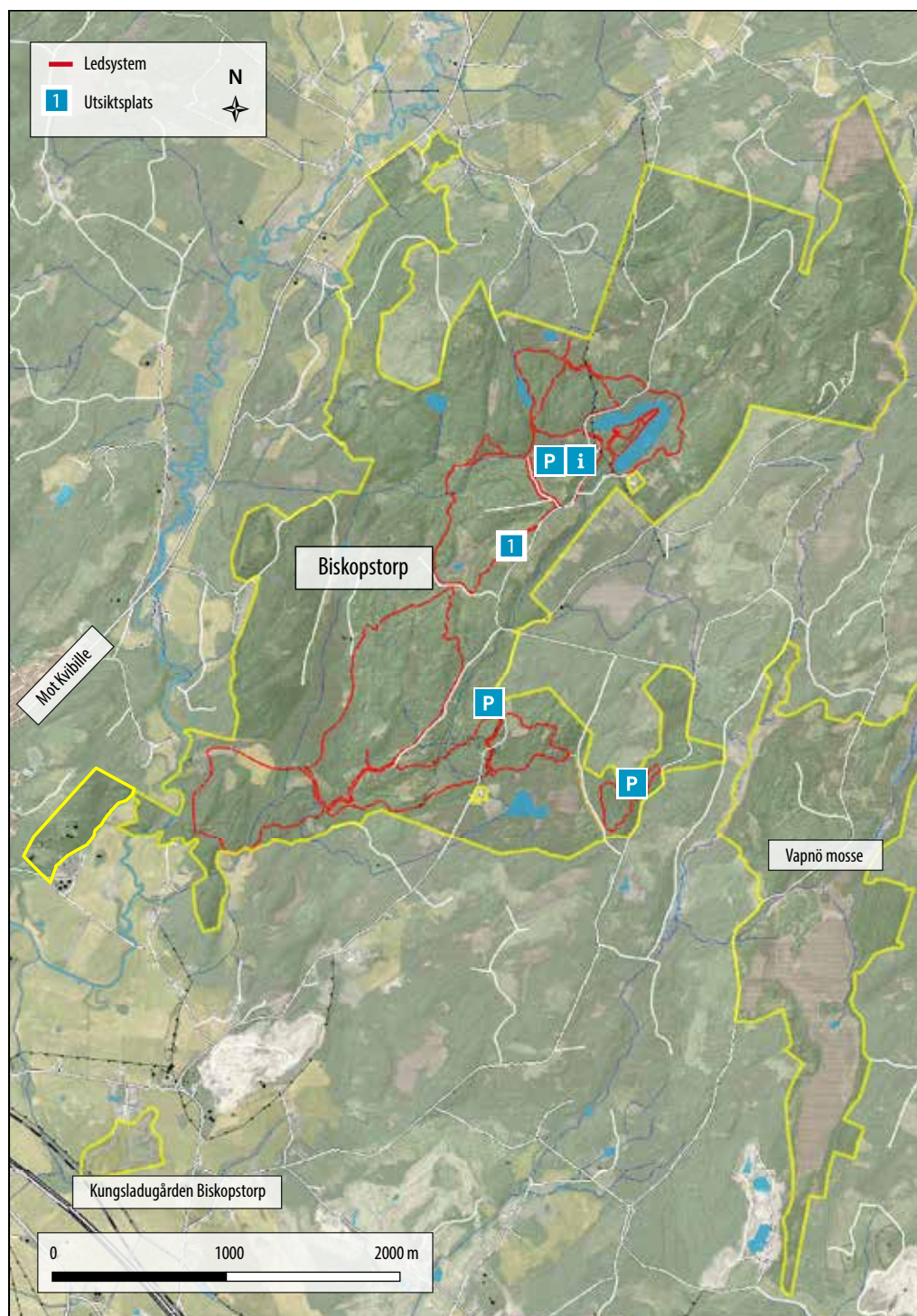
gammelskogar av bok och ek. Numera kan man även återigen få se fritt strövande, skogsbetande tamboskap i stora delar av skogen.

Avviker från mönstret

Bok- och ekskogar är vanliga i Hallands skogs- och mellanbygder. Ofta saknas dock riktigt gamla träd och död ved. Det gör att skogarna har svårt att hysa hotade och mer krävande arter. I Biskopstorp finns både riktigt gamla träd, mycket död ved och stora sammanhängande gammelskogar. Det gör att många djur och växter trivs här.

Stor satsning på naturvård och friluftsliv

Sedan mitten av 1990-talet har Länsstyrelsen jobbat aktivt för att skydda området och 2011 togs beslut om att bilda naturreservat.

Reservatet är en av de största satsningarna på skogsreservat i södra Sverige. Förhoppningarna är att området ska utvecklas till en "Noaks ark" där en stor del av de hotade västsvenska arterna ska få en möjlighet att överleva.

Nästan 300 hektar av marken har stängslats för att hålla betesdjur i skogsmarkerna. Här betar nötdjur, får och ibland hästar. Målet är att åstadkomma glesa och ljusöppna skogar. Mycket av de inplanterade granskogarna har avvecklats. Det arbetet kommer att fortsätta. Dessa områden ersätts av ädellövskog eller mer eller mindre öppna betesmarker.

Friluftsliv

Stora satsningar har gjorts för att göra området mera tillgängligt för friluftslivet. Det har anlagts vandringsleder, rastplatser, flera grillplatser, en utsiktsplattform, en brygga i Kroksjön samt flera parkeringsplatser. Området ska vara lätt att besöka för den som kommer med barnvagn, rullstol eller rullator. Se "Värt att veta".

Upptäck Biskopstorp

Storlek: 907 hektar

Värt att veta: Elva naturstigar är anlagda. Det finns också grillplatser, utsiktsplatser, brygga i Kroksjön och flera parkeringar. Två av naturstigarna samt brygga och utsiktsplattform är tillgänglighetsanpassade. Tillgänglighetsanpassad toalett finns i kronotorpets ladugård vid besökscentrum. Här finns också två parkeringsplatser för funktionshinderade.

Jakt får ske i reservatet men i större delen av området gäller det bara på vardagar. Ibland kan det ges undantag för helgjakter. Syftet är att begränsa det stora antalet vildsvin. Dessa jakter bedrivs i så fall främst i december.

Hitta hit: Cirka 12 kilometer norr om Halmstad svänger man av från E6:an mot Kvibille, Haverdal och kör mot Kvibille. Håll utlik efter skylt "Biskopstorps naturreservat" och följ denna. Därefter är det skyltat hela vägen fram till besökscentrum Kronotorpet vid Kroksjön. Det är också skyltat från gamla E 6:an strax norr om Holm och från väg 678 mellan Slättåkra och Oskarström.

GPS (WGS84): Lat N 56° 47' 56" Lon E 12° 53' 28" (Parkering vid Kronotorpet)

Skogsbyte med nötdjur, får och hästar är omfattande i Biskopstorp och sträcker sig över hundratals hektar.

I Biskopstorp finns vandringsleder och en utsiktsplattform dit man kan ta sig med rullstol, rullator eller barnvagn. Även fikaborden är anpassade så att man kan sitta vid dem med rullstol.

Röd ögonknäppare, en av många rödlistade arter som finns i Biskopstorps bokskogar.

Haverdal

24

I slutet av 1800-talet bestod Haverdalsreservatet av öppna flygsandfält och strandhedar, men precis som på många andra ställen planterades marken vid den här tiden med tall för att komma tillrätta med sandflykten. De gamla dynerna går fortfarande att se i tallskogen, men idag är de täckta med mossa, lingon och blåbärsris.

Utgår man från parkeringen vid Lynga och vandrar ner mot havet får man uppleva en rad olika naturtyper innan man kan doppa tårna i vattnet. Närmast parkeringen finns ett stråk med fossila sanddynen i tallskogen. De började få sin form redan för 400 år sedan då den ursprungliga skogen hade huggits ner. Den största sanddynen har till och med fått ett eget namn, Stora Sandkullen. Med sina 37 meter över havet är den troligtvis Sveriges högsta sanddyn. Från toppen har man en milsvid utsikt över reservatet och dess omgivningar. Klara dagar badar tallheden nedanför i solljus. Här står träden förhållandevis öppna. Marken går i olika gröna nyanser, men såväl lingon och krem-lor som renlav sätter extra färg på skogen om sensommaren och hösten.

Genom reservatet rinner bäcken Skintan som kantas av lövträd som björk och al. Längs med bäckravinens sidor sipprar markvatten ut vilket ger träden, örterna och gräset ett ständigt tillskott av vatten och näring. Den frodiga grönskan står i bjärt kontrast till den omgivande torra tallskogen. Har man tur kan man vid vattenbrynet se Sveriges näst minsta fågel, gårdsmygen, kila fram som en mus. Gårdsmygen har nästan alltid sin stjärt rakt upp i vädret och skulle nog undgå att synas om det inte vore för att den högljutt protesterar mot alla som inkräktar på reviret.

Snurrika tallar

På flera platser i reservatet växer tallar vars stammar är krokiga eller till och med slår

knut på sig själva. Tillsammans bildar de en liten värld med naturliga skulpturer som med fantasins hjälp kan bli till de mest underliga figurer. Det är ingen som riktigt vet varför de har fått så märkliga former. Kanske kan det vara vindens påverkan, insektsangrepp eller något som ligger i plantornas gener.

Spindelväv och knotiga aspar

På promenaden ner mot stranden kommer man också att passera fuktiga sänkor där det växer bland annat vecketåg, klockljung, pors och olika lövträd. Kommer man ifrån stigen lite märks det snart att spindlar har spänt upp nät mellan de låga träden. Om något olyckligt småkryp fastnar i väven är spindeln snabbt där för att snärja sitt byte.

Närmast strandheden befinner man sig återigen under lövtak. Här står knotiga och satta aspar vars löv rasslar ordentligt under blåsiga dagar. Från havet hörs vågornas brus och mäsarnas skrän. Från den vida strand-

heden som väntar bakom aspstammarna kan man kanske ana surret från humlor och bin som letar efter nektar bland ljung, käringtand och andra blommande örter.

Storlek: 632 hektar varav 357 hektar land

Värt att veta: Haverdals naturreservat är ett av Hallands äldsta. Området köptes in på 30-talet och bildades officiellt 1942. Stignätet är omfattande, bland annat finns en särskild naturstig (markerad med vit färg på kartan) där man kan lära sig mer om Haverdal. Broschyr till naturstigen finns att hämta vid parkeringen vid Lynga.

Hitta hit: Haverdal ligger i Halmstads kommun och nås från kustvägen mellan Halmstad och Falkenberg. Det finns flera parkeringsplatser. Nordväst om Gullbrandstorps samhälle går en väg ut mot havet (vägvisare Vilshärad) till södra delen av reservatet. I höjd med Lynga finns vägvisning mot mellersta delen. Längre norrut kan man nå den norra delen genom att köra mot Haverdal S eller Haverdalsstrand.

GPS (WGS84): Lat N 56° 42' 34" Lon E 12° 41' 47" (Lynga-parkeringen)

Upptäck Haverdal

1

Från Lynga utgår en naturstig som berättar mer om Haverdals natur och historia. I anslutning till parkeringen finns flera fikabord uppställda.

2

Uppifrån sanddynen Stora Sandkullen har man utsikt över området.

3

På flera ställen i Haverdal växer tallar med snurriga former.

Porsbjär

25

I Porsbjär tävlar ljungklädda kullar, dimmiga kärr, skrovliga klippblock och mörka dalgångar med varandra om dyster ödslighet. Orden kommer från folkskolläraren K. J. Schultz som i början av 1900-talet skrev om Breareds socken öster om Simlångsdalen. Han tyckte inte att det var svårt att förstå att många övernaturliga folksägnar var förlagda till dessa ödsliga och vindpinade vildmarker.

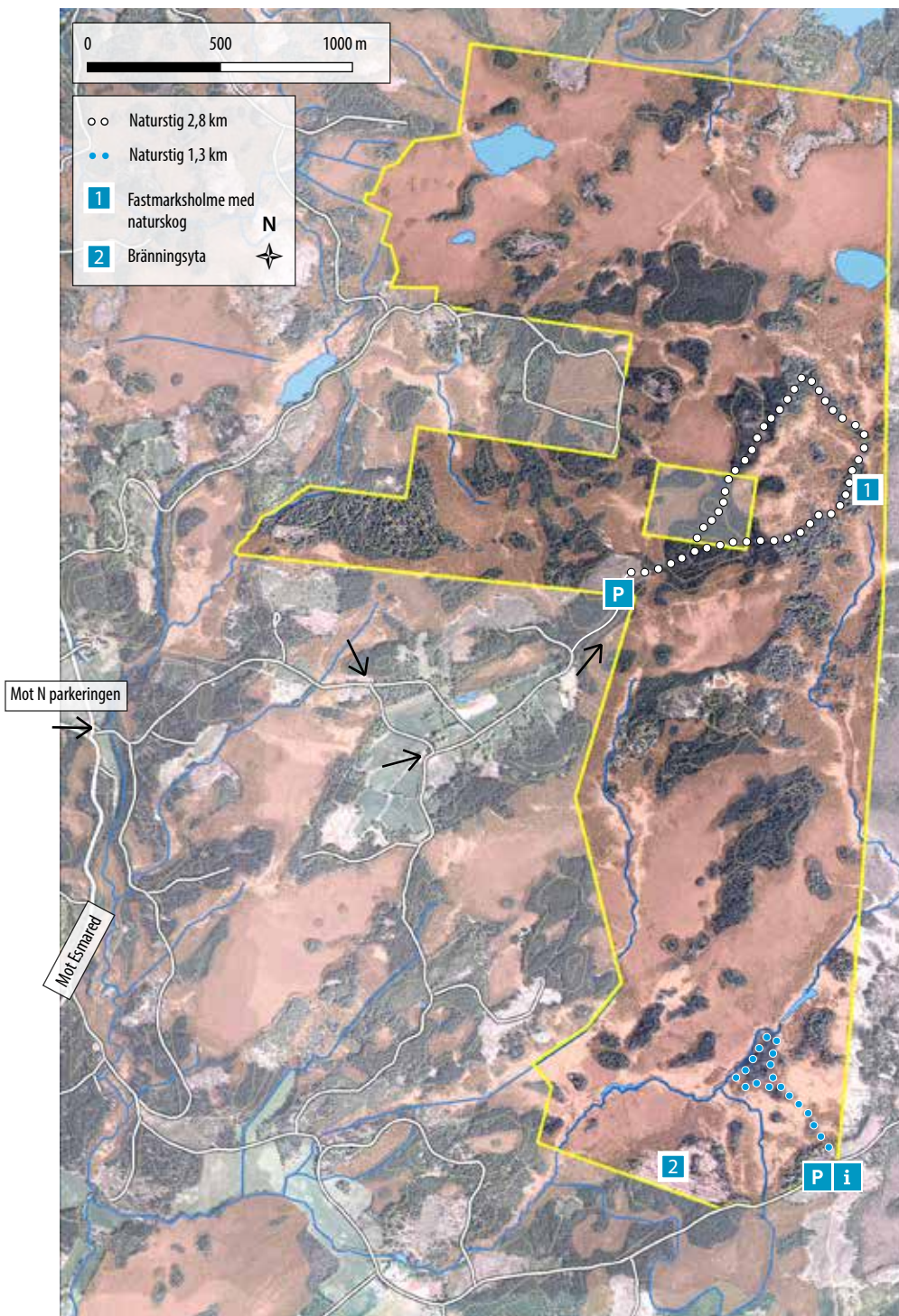
Schultz berättade att man förr trodde att det bodde jättar i bergen, lyktgubbar i kärren och skogsjungfrur i bokarnas ihåliga stammar. Här ute kunde det vara bitande kallt, skrev Schultz. Moln av yrande snö förmörkade vinterdagen och stormens då ackompanjerade ”ugglans och rävens skrik i klyftorna”. Inte ens under de härligaste sommark dagar förlorade ödemarken sin dystra prägel.

På Schultz tid bestod områdena här ute av betade ljungheter och väldiga myrar. Så mycket skog fanns det inte. Ljungmarkerna var vidsträckta redan på 1600-talet och bar länge spår efter svunna tiders stridigheter mellan Sverige och Danmark. Då dessa trakter utgjorde landsgränsen kom markerna att

flera gånger härjas av brand, av danskarna då provinsen var svensk och av svenskarna när marken var dansk.

Skogen vandrade in

Bränderna upphörde inte i dessa bygder efter att krigsdagarna tagit slut. Ljung och småskog sveddes med jämna mellanrum för att förbättra betet åt djuren. I vissa av våtmarkerna slog bönderna myrhy. Då Schultz författade sin skrift om Breared började det bli allt mer ovanligt att se rökmoln stiga från hedarna, istället hade skogen börjat spira på fastmarksholmarna. Idag sticker de skogsklädda områdena upp som öar i det annars vidsträckta myrhavet. På flera ställen är det länge sedan som någon högg skog. Markerna

har inte dikats och skogarna är därför sum-piga och vilda.

Framförallt domineras skogen av granar, men det finns på sina ställen även gott om tall. Stormarna Gudrun och Per lämnade en del "bröten" av gran efter sig. Bland de döda träden kan man nu se lövträd skjuta upp mot himlen. Älgen är annars duktig på att beta ner lövet i området, men här när den inte de åtråvärda plantorna. Stormfällan är ett exempel på hur det skapas luckor i skogen där andra trädslag för en tid har chans att växa upp utan hård konkurrens från granen.

I myrliljans land

På den omgivande myren finns en intressant flora med praktfulla kärr av myrlilja som blommar i gult på högsommaren. Här hittar man också de starkt doftande buskarna skvattram och pors, liksom dvärgbjörk som man annars brukar förknippa med fjällen. På de vidsträckta myrarna har även många fågelarter sin hemvist. I myrens tystnad kan man på våren få höra ljunpiparens ve-

modiga sång, grönbensans lätta flöjtande och tranans gälla trumpetfanfarer.

Storlek: 543 hektar varav 537 hektar land

Värt att veta: I Porsbjär finns två skyltade naturstigar där du kan lära dig mer om platsens historia och kultur. Den ena slingan utgår från södra delen av reservatet och den andra från mellersta. I reservatet pågår intressanta naturvårdsåtgärder. På ett kalhygge efter en avverkad granplantering genomfördes en hygges-/naturvårdsbränning 2008 för att öka tillgången på död ved och gynna föryngring av exempelvis tall, björk, asp och annat löv. Halva ytan är hägnad och här kan man tydligt se viltbetets effekter på skogsföryngringen i jämförelse med den ohägnade delen.

Hitta hit: Porsbjär ligger i Halmstads kommun. För att komma till den södra delen, ta väg 25 från Halmstad förbi Simlångsdalen och vidare till Esmared. Härifrån skyltas det till Porsbjär från väg 25. Följ vägvisningen i cirka 7,5 km. En iordningsställd parkeringsficka ligger längs med vägen. Till den norra parkeringen finns ingen vägvisning utan du får leta dig fram med hjälp av anvisningarna på kartan. Vid parkeringen finns information och härifrån utgår den andra naturstigen.

GPS (WGS84): Lat N 56° 44' 22" Lon E 13° 19' 1" (södra parkeringen). Lat N 56° 45'33.9"N 13°18'14.1"E (norra parkeringen).

Upptäck Porsbjär

1 På fastmarksholmarna i reservatet växer vild barrskog. Naturstigen som går genom mellersta delen av reservatet passerar flera fina områden.

2 I detta område naturvårdsbrändes ett 7 hektar stort område år 2008.

Långhultamyren

26

Även ett litet län som Halland rymmer platser där vildmarkskänslan är påtaglig. I östra delen av länet breder vidsträckta myrområden ut sig. Här kan man vandra på gungande mosstäcken bland gulblommande myrtiljor och doftande porsbuskar. Långhultamyren hör till en av våra allra finaste våtmarker. Tack vare sin särpräglade natur och stora värde för friluftslivet har området blivit ett uppskattat besöksmål året om.

Långhultamyren visar sig nog från sin allra bästa sida en tidig vårmorgon när dimman och den stigande solen skänker en trolsk stämning över området. Från myren hörs orrens kuttrande läte. När fler tuppar stämmer in i musicerandet bjuds man på en dallrande symfoni. Smyger man närmare för att få sig en skymt av orrspelet tystnar de snart. Orrarna är skygga och har förmodligen redan upptäckt dig innan du fått syn på dem. Större chans är det då att se en älg kliva iväg över nejdena.

Vemodig sång

Från myren och de kala hedarna kan man också höra ljunghedens vissling. Den har en vemodig och ödslig röst, nära nog

samtämlig med just det här landskapet som den lever i. När ljunghedarna bredde ut sig över Halland var både ljunghedaren och orren vanliga. Idag har de trängts tillbaka till myrmarkerna. Långhultamyren räknas som en av länets viktigaste platser för just dessa fåglar.

Myr i förändring

Under 1700- och 1800-talen betades stora delar av Långhultamyren. För att förbättra betet brändes området regelbundet och marken hölls därmed öppen. När hävden upphörde i början av 1900-talet började marken att växa igen. Stora fastmarksområden planterades med tall och gran, men ett område i reservatets nordvästra del lämnades

för fri utveckling. Här står nu en gles barrdominerad naturskog, bara några enstaka enar minner om den tidigare betesdriften. I denna skog har fåglar som tjäder och duvhök funnit sig till rätta. Särskilt tjädern föredrar större skogar där det finns gott om bärrika kärr och rismyrar – en miljö som Långhultamyren erbjuder.

Populärt året om

Reservatet är ett populärt besöksmål året om. På våren kan man uppleva orrspel och på sommaren blommar myrtiljan i rikligt gulgröna mängder. Från höstkanten finns det gott om blåbär och lingon att plocka med sig hem. När marken är snötäckt kan man ta med sig längdskidorna och ge sig ut på en stärkande tur genom skog och öppna myrar.

Storlek: 768 hektar

Värt att veta: Inom reservatet finns vandringsleder av varierande längd och tre skidspår, 2,5; 5 och 10 kilometer. Ett gömsle med övernattningsmöjlighet har byggts i kanten på myren för att man ska ha större möjlighet att få uppleva orrspelet om våren.

Hitta hit: Reservatet ligger i den östra delen av Halmstads kommun. Kör väg 25 från Simlångsdalen mot Ljungby. Efter 5 km är det skyltat mot "Långhultebacken" till vänster. En parkering finns utmed vägen. Man kan också följa grusvägen som fortsätter in i reservatet där ytterligare en parkering finns.

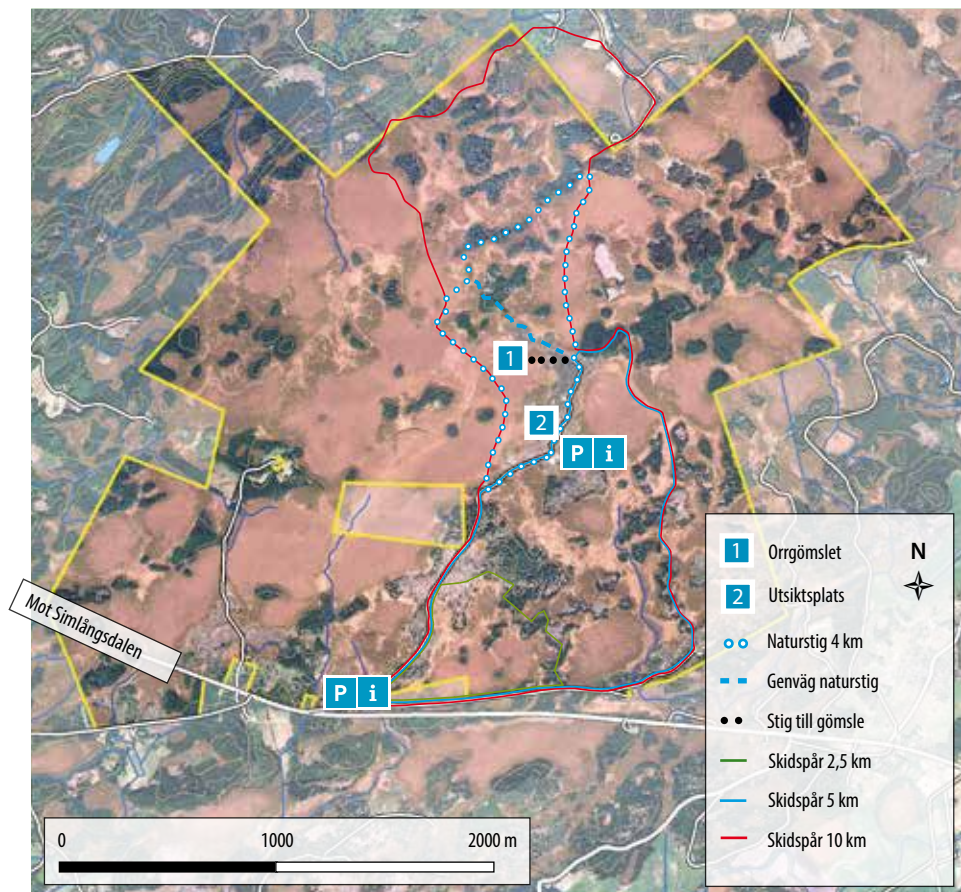
GPS (WGS84): Lat N 56° 43' 31" Lon E 13° 13' 8" (norra parkeringen)

På Långhultamyren kan man åka längdskidor om vintern. Grönt spår är 2,5 km långt, blått spår är 5 km långt och rött spår är 10 km långt.

Tjädertupp. I Långhultamyren finns fina miljöer för både tjäder och orre. Hönsfåglarna föredrar stora vilda skogar där det finns gott om bärrika kärr och rismyrar.

Upptäck Långhultamyren

1

En tidig morgon i mars fram till maj har du möjlighet att uppleva orrspel från gömslet som ligger mitt ute på myren.

2

I Långhultamyren är det inte särskilt kuperat, men det räcker att komma upp några meter för att få utsikt över det omgivande landskapet.

Myrtilja på myren. Myrtilja blommar med talrika gula blommor i juli och augusti.

Danska fall

27

Strax söder om Simlångsdalen ligger Danska fall. I reservatet finner man gammal bokskog, bergbranter, välnöta gångslingor och öppna marker. Men framförallt finns här vatten – från spegelblanka sjöytor i norr och väster till ån Assmans vildsinta forsar som kastar sig fram mellan klippor och stenar.

Det mest dramatiska avsnittet längs med Assman är fallet som gett reservatet dess namn – Danska fall. Under snösmältning och andra perioder med högvatten bjuder fallet på ett brusande skådespel då vattenmassorna letar sig nedför berggrundens sprickor. Fallhöjden från Danska fall till åmynningen några hundra meter bort är 36 meter. Ån bildar flera vackra forsar och fall längs vägen.

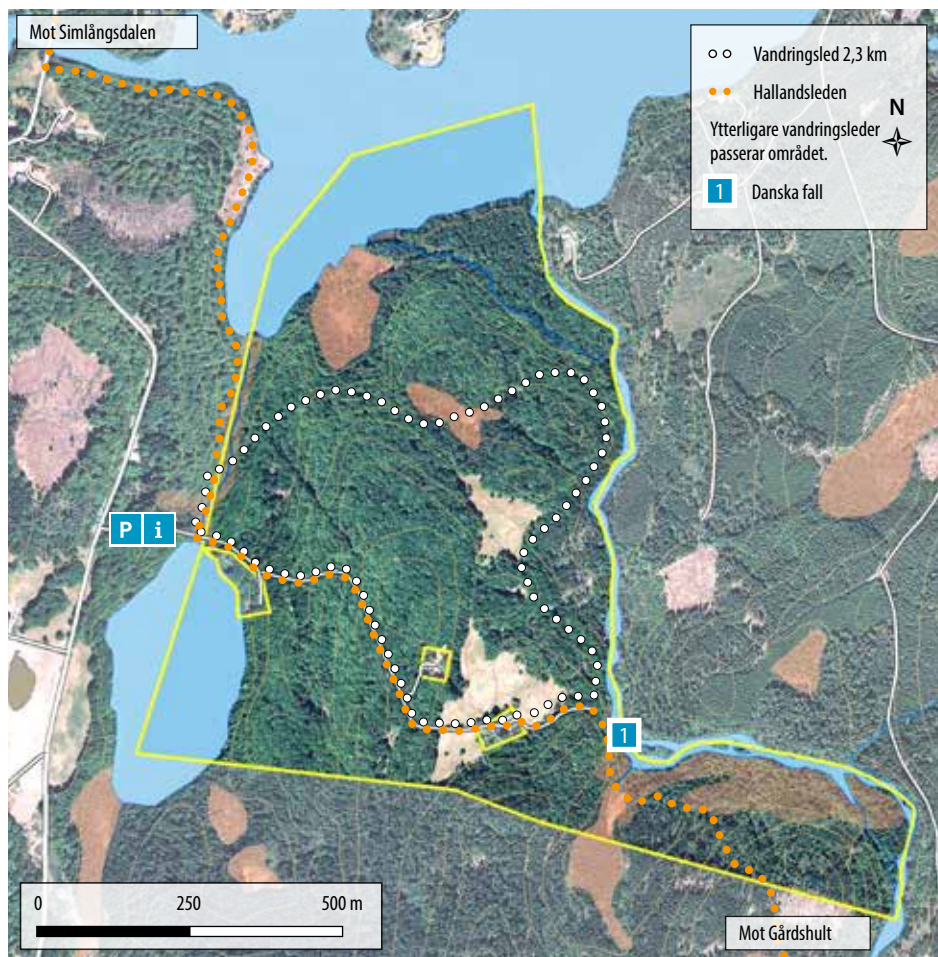
Självgallrande skog

I reservatet finns en väl markerad slinga som leder besökaren runt i den gamla bok- och ekskogen. Stigen går både upp och ner och på sina ställen kan det vara fuktigt och blött. Skogen har lämnats orörd under en lång tid och börjar tack vare sin ålder bli intres-

sant för såväl småkryp som fåglar, svampar, lavar och mossor. Från många träd skjuter fnöschtickor ut. Tickorna liknar hästhovar och orsakar röta i trädet som så småningom försvagas och dör. När träden faller ner på marken skapas nya luckor i trädtaget. Skogen gallrar helt enkelt sig själv.

Hallands inlandssjäl

Rör man sig i Danska fall kan man få en uppfattning om hur Hallands inland har sett ut genom århundradena. Till skillnad från områdena närmre kusten har nämligen naturen vid Danska fall sett ut på ungefär samma sätt sedan medeltiden och kanske ännu längre tillbaka. Människan har ständigt varit närvarande och utnyttjat markerna för att förse sig med nyttigheter. Ek, bok

Upptäck Danska fall

Danska fall är en sägenomspunnen plats. En populär sägen handlar om att danska soldater trillade i och drunknade här på 1600-talet.

Fnöstickan är en viktig nedbrytare i den gamla bokskogen. Förr använde man fnöske tillsammans med flinta och stål för att göra upp eld.

Forsärla är en fågel som håller till vid strömmande vatten som Danska fall.

och andra trädslag har använts till fartygsbyggen, hantverk och husbehov.

Järnbruk och garveri

På en ö i nedre delen av Assman där det idag växer en frodig askskog, anlades ett järnbruk år 1727. Flera byggnader uppfördes och man tillverkade spik, redskap och annat smide. För att driva bruket användes vattenkraft från Assman och virke som man tog från omgivande bokskogar. Invid järnbruket anlades vid samma tidpunkt även ett garveri för skinn- och fällberedning som var i bruk under ett tiotal år. Driften för järnbruket avslutades 1749 och av byggnaderna finns idag inte många spår kvar. Vattnet rinner dock oförtrutet vidare och även om bruket har försvunnit är det full aktivitet vid ån. Längs med de hala stenarna kan både den kvicka försärlan och strömstaren ses hoppa fram på jakt efter goda insekter och små vattendjur. Om hösten kan även öring ses leka bland forsarna.

Väldsam sägen

Benämningen Danska Fall har gamla anor och knyter an till skånska kriget som utkämpades mellan Danmark och Sverige under andra halvan av 1670-talet. Skräddan berättar att en grupp av den besegrade danska hären flydde uppströms Fylleån efter nederlaget

vid Fyllebro 1676. De gömde sig i skogarna kring fallet, men svenskarna var dem hack i häl och jagade ut danskarna på en illa byggd bro över ån. Bron brast och åtskilliga danskar föll ner och drunknade i det forsande vattnet.

Storlek: 70 hektar

Värt att veta: Från parkeringsplatsen till Danska fall går en grusväg som är framkomlig med barnvagn men svår med rullstol på grund av branta backar. Vill man bara gå till fallen är sträckan 1 km. För den som vill gå lite längre finns en väl markerad led på 2,3 km som tar besökaren runt i reservatet. Genom naturreservatet går den på kartan och i terrängen orangemarkerade Hallandsleden. Fortsätter man åt söder kommer man till naturreservatet Gårdshult och fortsätter man åt norr kommer man till Simlångsdalens samhälle och vidare upp genom dalen med ytterligare naturreservat att besöka. Även de av Simlångsdalens samhällsförening iordningställda vandringslederna Brearedssjön runt och Gårdshultsleden går genom naturreservatet.

Hitta hit: Danska fall ligger i Halmstads kommun, precis söder om Simlångsdalen. Från Halmstad ta väg 25 till Simlångsdalen. I början av samhället, ta höger mot Tönnersjö och följ sedan skyltning mot Danska fall.

GPS (WGS84): Lat N 56° 42' 33" Lon E 13° 7' 25" (parkeringen)

Flera välmarkerade vandringsleder går genom reservatet.

Gårdshult

28

Vid mitten av 1900-talet var Nimrod Jönsson en av bönderna i Gårdshult. I det längsta använde han oxar när åkrarna skulle plöjas. Det var ett långsamt skådespel att se Nimrod bearbeta jorden med sina två oxar som dragare.

Oxarnas lugna tempo passade honom. När Nimrod på 1950-talet skaffade häst istället blev jordbruket inte lika trivsamt längre. Han tyckte helt enkelt att det blev för stressigt när den betydligt snabbare hästen drog plogen och han upphörde strax därefter med åkerbruket. Efterhand så lade även de andra bönderna i byn ner sin verksamhet, det moderna jordbruket med traktor och bekämpningsmedel hann därmed aldrig komma till Gårdshult. När åkerbruket återupptogs i liten skala i reservatet i senare tid, så var det självklart att det skulle bedrivas som ett museijordbruk på gammalt sätt. Nimrod finns inte kvar men än idag vilar lugnet över markerna i Gårdshult.

Museijordbruket idag

Nuförtiden använder man inte längre oxar när åkrarna ska plöjas. Däremot sår man

ut säden för hand och stora delar av ängen slås med lie. På åkerlapparna växer äldre lant sorter av råg, havre, korn och lin. Här hittar man också vackra åkerogräs som blåklint, klätt, spikvallmo och åkerskallra. Det är arter som i det konventionella jordbruket har blivit allt ovanligare på grund av bland annat effektiv ogräsbekämpning och utsädesrensning.

Njutningsfulla årstider

Överhuvudtaget är växt- och djurlivet i reservatet rikt. Tidiga vårmorgnar bjuder spelande orrar och trummande hackspettar på konserter från de skogsklädda delarna av reservatet. Under ljumma försommarkvällar sprider vårbrodden sin ljuva doft över slätterängen där grönvit nattviol, Jungfru Marie nycklar, gökärt, svinrot och andra blommor

vajar för vinden. Under högsommaren lyser kärren intill ån Assman gula av tusentals blommande myrliljor och sileshåret fångar småflugor med sina klubbiga blad. På hösten kan man hitta färggranna vaxskivlingar och ängsfingersvampar bland gräset i hagen. I dagsläget har man inom reservatets gränser hittat drygt 40 arter som finns upptagna på den nationella rödlistan över hotade arter.

Bäst för besök

Hela reservatet mäter 236 hektar och innefattar såväl myr, sumpskog och blandskog som äng och betesmark. Det område som gör sig bäst att besöka är de gamla inägomarkerna som sträcker sig från Assman i norr och söderut till själva parkeringen. Dessa marker utgör reservatets centrala delar och bjuder på vackra vyer, intressanta kulturlämningar och kanske en och annan nyfiken ko. Vid den ensamma ladan som ligger invid fågatan hittar man mer informa-

tion om markernas hävd och historia. Här kan man också passa på att avnjuta sin matsäck. Om vädret skulle vara dåligt går det att söka skydd från regn och snålbläst under ladans tak.

Storlek: 236 hektar

Värt att veta: Gårdshult består av två skiften.

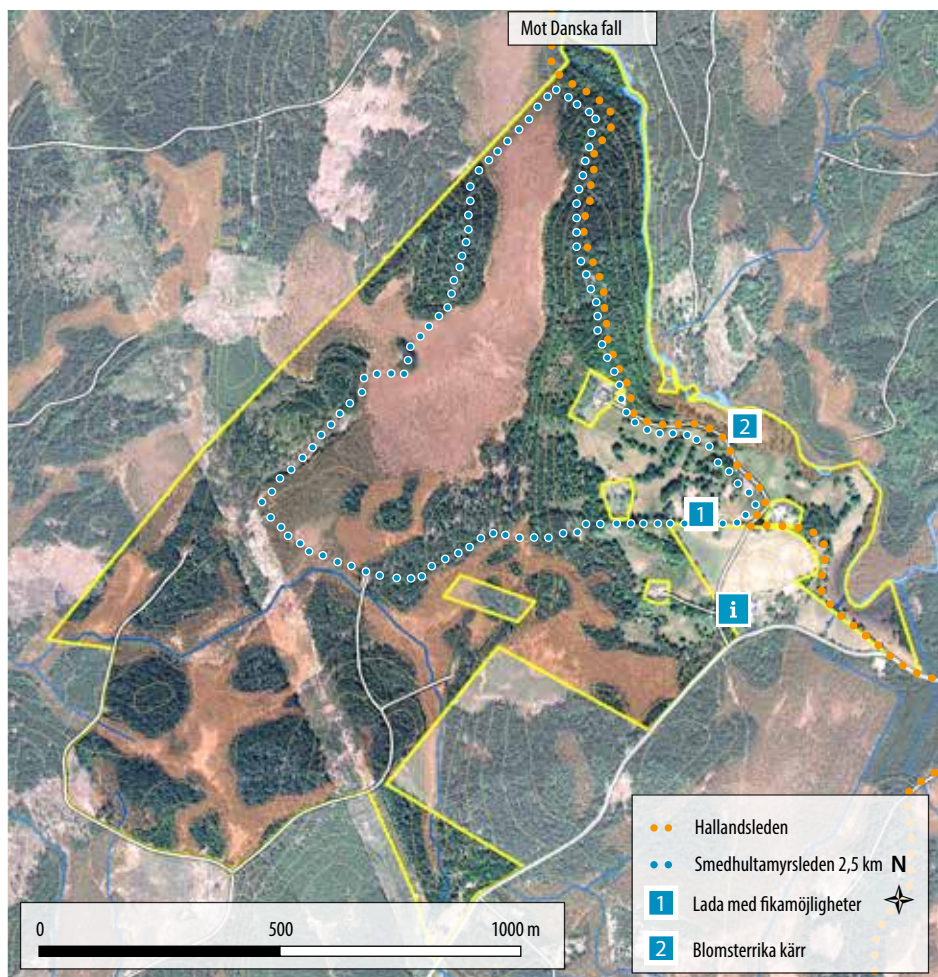
Det som är beskrivet på detta uppslag är det norra skiftet. Det södra skiftet ligger ett par kilometer söder om byn och är numera ett "vildmarksområde" med öppna myrar och fastmarksholmar med löv- och blandskog.

Hitta hit: Gårdshult ligger i Halmstads kommun, söder om Simlångsdalen. Kör väg 25 österut från Halmstad mot Simlångsdalen. Följ därefter skyltar mot Tönnersjö cirka 5 km tills du kommer till Torared. Ta där till vänster mot Gårdshult. Efter cirka 2,5 km ligger naturreservatet på vänster sida.

GPS (WGS84): Lat N 56° 41' 28" Lon E 13° 8' 57" (parkeringen)

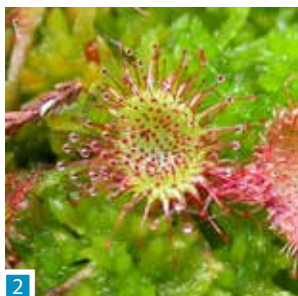
På höstpromenad i Gårdshult.

Upptäck Gårdshult

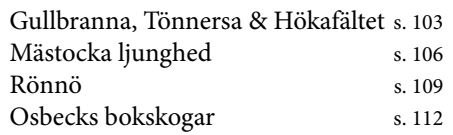
Vid ladan finns regnskydd och fikamöjligheter.

I kärren finns den köttätande växten rundsilesår. Den avsöndrar ett slem i vilket insekterna fastnar.

Hallandsleden passerar reservatet. Följ leden norrut för att komma till Danska fall.

Gullbranna, Tönnersa och Hökafältet 29

För inte alltför många år sedan kunde man i reservaten kring Laholmsbuktens mynning läsa om att man skulle vara aktsam om sanddynerna. Besökarna uppmanades att följa upptrampade stigar och inte hoppa runt i dynerna. Sanden skulle istället bindas och hållas i schack. Idag är synsättet det motsatta. De gamla förbudsskyltarna är kastade på soptippen och Länsstyrelsen jobbar istället för att hålla sanden öppen.

Hallänningarnas kamp mot flygande sand började för många hundra år sedan. Då präglades det halländska landskapet av vidsträckta ljungedar i inlandet och vindpinade flygsandfält närmare kusten. På 1800-talet var problemen med flygsanden så stora att bland annat bönderna i Mellby överlät Hökafältet för att slippa det kostsamma arbetet med att stoppa flygsanden. I statens regi planterades snart Hökafältet med tall och bergtall. Över hela Halland, och på många andra ställen i Europa gjordes samma sak.

Igenväxningen blir ett problem

Åtgärderna för att binda sanden var effektiva. Sakta började skogen sluta sig och

sandblottorna täcktes med gräs, lövsly och vresros. Till slut återstod bara några få procent av de förr så öppna sandmarkerna. Det kom att dröja ganska länge innan man från naturvårdens sida började inse att den kraftiga igenväxningen också hade en baksida. I de öppna sandmarkerna finns nämligen ett unikt växt- och djurliv som har fått det allt svårare i takt med att växtligheten slutit sig. Många arter av bin, fjärilar, steklar och skalbaggar är specialiserade för att leva i öppna marker med många sandblottor och en rik örtflora. Även flera svampar och kärlväxter trivs här. De är torktåliga, solälskande och klarar sig dåligt i konkurrensen med andra arter om markerna växer igen.

Sandmarkerna måste skötas

För att stärka reservatens naturvärden jobbar Länsstyrelsen för att öka andelen öppen sandhed. På några ställen har vresros och annan buskvegetation grävts bort och bergtall ryckts upp. På så vis skapas åter dynsänkor med bar sand där sandbin och andra värmeälskande insekter kan sola sig. För att gynna insektslivet har också småskaliga bränningar genomförts vilket sätter fart på käringtand och andra blommande örter där insekterna söker nektar.

Sanddyner och tallskog

De tre reservaten kring Laholmsbukten är ganska lika varandra. Längst ut mot havet finns fina sandstränder där badgästerna flockas om sommaren. På dynerna närmast havet växer strandråg och sandrör och innanför dessa hittar man gräs- och rishedar med arter som blåmunkar, ängsviol och flockfibbla. Vid fuktigare partier inåt land växer alskog där man på vissa ställen kan se humle klättra som lianer på de vindpinade stammarna. Övriga delar av reservaten är bevuxna med tallskog som planterades under 1800-talet för att stoppa sandflykten. Många delar av skogen är härlig att vandra i med stora raka tallar och ett omfattande

stignät. I andra delar av skogen står lågvuxen bergtall så tätt att det knappt går att komma fram. Det är främst i dessa delar som man planerar för att skapa sandblottor och en luckighet i träd- och buskskiktet. Idag är det ovanligt att se den sandmarkslevande arten fältpiplärka kila fram över strandhedar och dyner, men förhoppningsvis kommer åtgärderna göra att det blir en allt vanligare syn i framtiden.

Storlek: 812 hektar varav 124 hektar vatten

Värt att veta: Bad och sol lockar många till reservaten, men områdena är besöksvärda året runt. Här kan man se flyttfåglarna på vår och höst och uppleva vinterstormarnas dramatik. För detaljkartor över de enskilda reservaten, se Länsstyrelsens webbplats www.lansstyrelsen.se/halland.

Hitta hit: Reservaten ligger i Halmstad och Laholms kommuner. För den som vill besöka områdena finns flera parkeringar att välja mellan. Gullbranna och Tönnersa nås från väg 116 medan Höka nås om man svänger av E6 mot Laholm och sedan kör mot Mellbystrand.

GPS (WGS84): Lat N 56° 31' 16" Lon E 12° 57' 11" (södra parkeringen Hökafältet)

Lat N 56°35'15" Lon E 12°56'24" (norra parkeringen Gullbranna)

Upptäck Gullbranna, Tönnersa och Hökafältet

Vid fågeltornet i Höka kan man skåda det rika fågellivet kring Lagans mynning. Kanske kan man få syn på en fiskgjuse som flyger förbi i jakt på fisk.

Känn sanden mellan tårna! Söder om Genevadsån finns de mäktigaste dynerna i området.

Längs med stranden kan man göra fina strandfynd, till exempel kan bärsten ha spolats upp på land.

Mästocka ljunghed

30

För ett par hundra år sedan såg det halländska landskapet helt annorlunda ut mot vad det gör idag. Då bredde vida ljunghedar ut sig så långt ögat kunde nå. På den magra marken gick boskap på bete och från de talrika vägstråken som gick över heden yrde sanden från hovar, fötter och vagnshjul. Med jämna mellanrum brändes områden för att få fram gräs, örter och späd ljung. På så sätt förbättrades betet till boskapen.

Mästocka ljunghed utgör en rest av den förr så utbredda halländska ljungheden. Att besöka platsen är som att resa tillbaka i tiden. Man får en aning om hur storslaget, ödsligt men ändå vackert det forna halländska hedlandskapet en gång var. Det är ett stycke natur som inte liknar något annat i Sverige.

Gamla metoder håller än

Mästocka sköts ännu på gammalt vis med återkommande bränningar och bete. Ljungbränningen äger rum på våren när växtligheten har torkat upp men marken fortfarande är fuktig. Att se lågorna slicka heden är ett spektakulärt och spännande skådespel. Brandröken syns och känns vida omkring. Lågvuxna örter och gräs gynnas under de

första åren efter bränning. Efter ytterligare ett par år har ljungen tagit över och det är dags att elda igen.

Växter som gillar lågor

Många arter gynnas av bränningen och betet på heden. Ett exempel är Hallands landskapsblomma hårginst vars utbredning i Sverige är koncentrerad till de södra delarna av Halland. Ginsten får lättare att hävda sig när skugande ljungbuskar försvinner. Branden och betesdjurens tramp resulterar dessutom i att jorden värms upp och att naken sand blottas. Detta gör att ginstfröna som finns i jorden gror lättare. Några andra ovanliga växter som gynnas av bränning är cypresslumner, mosippa och slättergubbe.

Färgprakt och humlesurr

Sensommaren är den perfekta årstiden för ett besök i Mästocka. Då blommar ljungen i lila. Man sniffar gärna lite extra för att få njuta av den somriga blomdoften. Från heden hörs en varm ton, surret från tusentals humlor, bin och andra nektarsökande insekter. Ljunghonung som kan bli resultatet av binas ivriga samlande är mörkt bronsfärgad och har en karakteristisk smak. Honungen togs till vara redan för hundratals år sedan av de bönder som då brukade heden. Här skördades även lingon och bars in till staden för försäljning. I det fattiga Halland gällde det helt enkelt att utnyttja markens resurser till det yttersta.

Storlek: 71 hektar

Värt att veta: Idag återstår mindre än en procent av den halländska ljunghedens forna utbredning. Detta har lett till att många av hedens växter och djur har trängts tillbaka och riskerar att dö ut. Mästocka kommer i framtiden utökas med ny mark åt sydväst, men redan nu pågår åtgärder för att återskapa ljungheden där.

Hitta hit: Mästocka ligger i Veinge socken i Laholm. Från Halmstad kör riksväg 25 och ta av vid Skedala. Följ sedan skyltning mot Mästocka. Reservatet ligger intill vägen strax norr om Björsjö.

GPS (WGS84): Lat N 56° 36' 45" Lon E 13° 14' 32" (parkeringen)

Några av växterna på Mästocka ljunghed

Mosippa.

Cypresslummer.

Hårginst, Hallands landskapsblomma.

Slättergubbe.

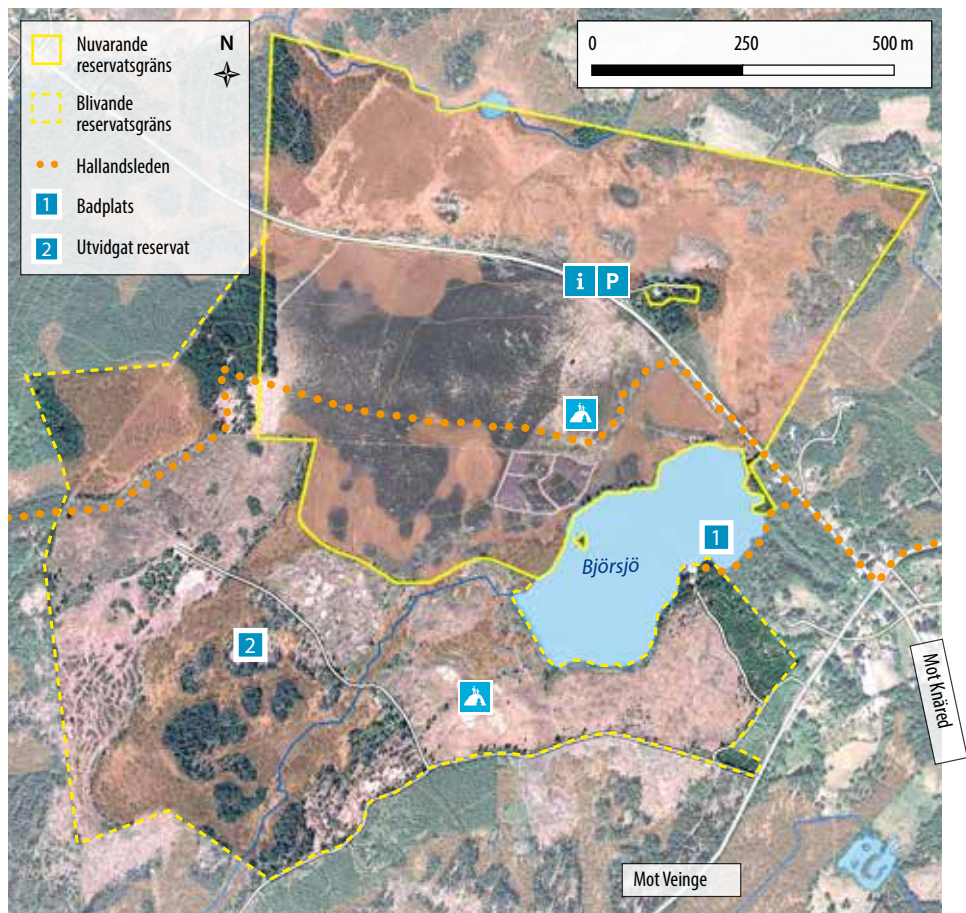
Klockljung.

Lingon.

Kattfot.

Upptäck Mästocka Ljunghed

Gör en avstickare på Hallandsleden och svalka fötterna vid Björsjöns badplats.

Ljunghedsrestaurering pågår!

Värbränningen sker under kontrollerade former. Bland annat röjs brandgator för att begränsa eldens spridning. Bränningen förnygrar ljungen och skapar gynnsamma förhållanden för hedens växter och djur.

Rönnö

31

Du som besöker Rönnö möts av ett stort område med orörd myr och gammal naturskog. Vissa av träden är runt 200 år gamla. Här trivs både tjäder, orre, skogsduva och ovanliga mossor, lavar och svampar. Vandra gärna på någon av lederna och njut av omgivningarna och stillheten i Rönnö.

Rönnö ligger på båda sidor om gränsen mellan Hallands och Kronobergs län. Sida vid sida finns ädellövskog, blandskog, barrskog, sumpskog och flera olika sorters myrar. Denna blandning är ovanlig i den här delen av landet. Just därför anses Rönnö anses vara ett mycket värdefullt reservat. Det kommer det att fortsätta vara, inte minst då naturskogen blir äldre. Det är också viktigt att sköta om området genom att avverka granplantager, röja gran och återinföra skogsbyte.

Allt från orrar till rödlistade svampar

Här regnar det mycket och det har påverkat naturen. Smala kärrstråk samsas med stora öppna mossar och sumpig tallskog med ädellövskogar av bok och ek. Längs med rinnande vatten ligger gamla slätterkärr. Att

det finns så många olika sorters myrar och skogsområden gör att djur och växter trivs här.

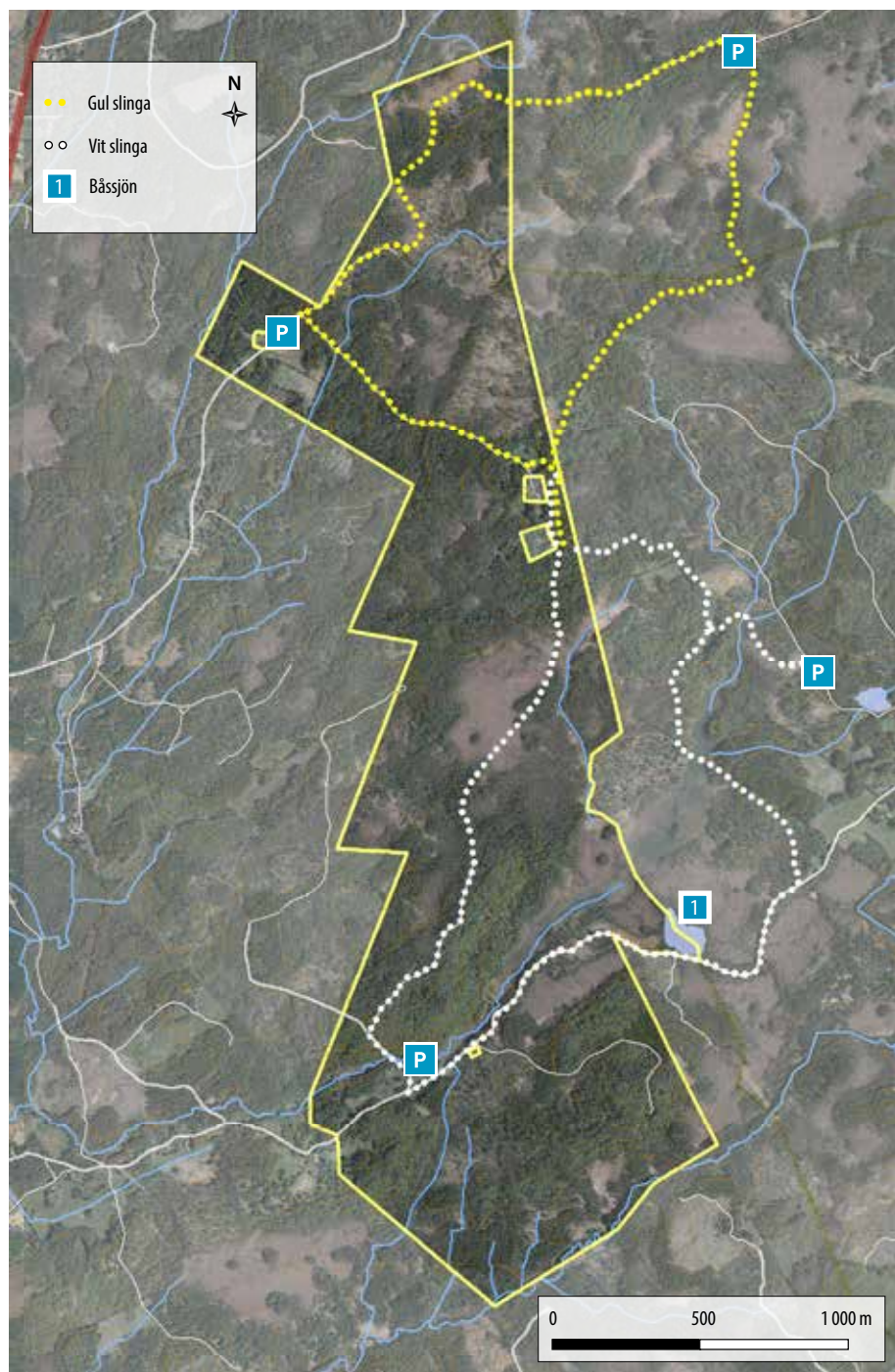
Köttätande växter

Myrarna är stora och nästan orörda. Här blommar myrtiljan i gult och klockklungen i lila. På sina ställen skänker tuvullens vita tussar ett skimmer över området. Tittar man närmre stövlarna kan man se någon av de tre arterna silesår som finns i Sverige. De är köttätande växter och insekter kan fastna i deras blad.

Baggabygget

I söder finns ett område som kallas för Baggabygget. Här växer gammal bok- och ekskog. På stammarna sitter olika mossor, lavar och svampar som skvallrar om att det

Kartan visar den halländska delen av reservatet. Där stigen fortsätter i norr kommer man in i den delen av reservatet som ligger i Kronoberg.

funnits skog här under mycket långt tid.

Lyssna och titta efter fåglarna

På marken ligger murkna lågor. Här och där står högstubbar och hålträd där hackspettar och andra hålbyggare har hittat ett hem. Du kan även upptäcka många andra spännande fåglar som trivs här, till exempel duvhök, bivråk, kattuggla och mindre flugsnappare. Har man tur kan man om våren få se och höra tjädern spela.

Storlek: 768 hektar (varav 328 hektar i Hallands län, resten ligger i Kronobergs län)

Värt att veta: Två vandringsleder finns som är 5 respektive 6 km långa. Tjäder och andra skogshöns kan man stöta på i Rönnö. Fyra parkeringar finns i området: två på Hallands-sidan och två på Kronobergssidan.

Hitta hit: Reservatet ligger i Laholms kommun. Utgå från vägen mellan Knäred och Porsabyget. Norra delen: vik av vid skylten Rönnö Norra och kör fram till reservatet. Södra delen: vik av mot skylten Rönnö Södra och kör fram till reservatet.

GPS (WGS84): Norra P-platsen: 56°36'21.5"N 13°23'1.4"E. Södra P-platsen: 56°35'4.2"N 13°23'35.4"E

Upptäck Rönnö

1

Den södra vandringsleden går förbi den lilla Bässjön. Här kan du slå dig ner och ta en fikapaus och njuta av stillheten innan du fortsätter längs leden in i Kronobergs län.

På sommaren är det gott om färggrann kärrtistel på de gamla åkermaderna. Många insekter samlar nektar och pollen från blommorna.

Naturskogen i Rönnö är gammal, här finns flerhundraåriga tallar, ekar och bokar. En tall har åldersbestämts till 290 år och en björk till 175 år.

Osbecks bokskogar

32

Osbecks bokskogar ligger på Hallandsåsens nordsluttning strax intill samhället Hasslöv i Laholms kommun. Här verkade blomsterkungen Linnés lärjunge Pehr Osbeck som präst under andra halvan av 1700-talet.

Tack vare att Osbeck flitigt skrev ner allehanda upptäckter och iakttagelser så vet vi idag mycket om hur naturen och bygden kring Hasslöv såg ut under denna tid. Från sitt hem i Hasslövs prästgård kunde Osbeck blicka ut över Hallandsåsens sluttning och den omgivande slättbygden. Han såg ett landskap mycket olikt dagens. Ängarna och åkrarna nere på slätten var betydligt mer trädrika med hassel, björk och knotiga gammelekar. Åsens bokskogar var ljusare och präglade av tamboskapens bete.

Ädellövskogar med gamla anor

I området har det vuxit ädellövskog i cirka 10 000 år. De träd som står här nu började växa strax efter att Osbeck gick ur tiden, i början av 1800-talet. Markerna är vattenrika med porlande skogsbäckar, källsprång

och sumpskogar av klibbal och ask. Tack vare moränens höga kalkhalt har bäckarna motstått föroreningen. Här finns ett omfattande djurliv med bland annat dagsländor, bäcksländor och öring. På översköljda stenar och vid källor med framsipprande grundvatten växer sällsynta mossor som rutlungmossa och dunmossa. Markens höga kalkhalt har också bidragit till att det finns fler arter av landsnäckor här än någon annanstans i Halland. På lövträdens stammar kan man till exempel se spolsnäckor som sitter och betar på alger och lavar.

Älvkvarnar och fossila åkrar

En vanlig syn när man strövar i skogen är högar med stenar. Dessa kallas för odlingsrösen och berättar att det förr i tiden legat små åkrar vid platsen. När forntidens bonde

skulle röja upp en åkeryta tog han bort stenarna som låg i vägen för odlingen och lade dessa i rösen. På åsens nordsluttning finns tusentals odlingsrösen, men detta är inte de enda fornlämningarna i skogen. Här finns också många hålvägar, urholkade stigar som har bildats när människor och djur under årtal har stretat upp för åsens backar. Följer man vägen en bit och blundar är det nästan som att man hör knirret från alla kärror som rullat här. I reservatet kan man också hitta stenblock prydda med små gropar. De kallas för skålgropsstenar och är Hallands vanligaste form av hällristning. Man tror att groparna har haft en funktion vid forntidens fruktbarskålsriter och offerceremonier. Förr kallade man stenarna för älvkvarnar eftersom de i folktron ansågs vara platser dit älvorna kom för att mala säd.

Amiralen betagen

Naturen på Hallandsåsen har fascinerat besökarna länge. Det framgår inte minst av

följande rader som generalamiralen, konstfilosofen och senare även Osbecks granne, Carl August Ehrensvärd skrev till hustrun år 1787: *"Det är det vackraste i världen att komma utför Hallandsåsen, man ser under sina fötter ifrån de vackraste bokskogar, rika fält, floder och havet, samt tre små städer"*. De städer Ehrensvärd såg var Båstad, Laholm och Halmstad.

Storlek: 273,5 hektar

Värt att veta: I Osbecks bokskogar finns ett utvecklat stigsystem. Kombinerar du den blåa, röda och gula slingan i yttervarv blir sträckan totalt 7,5 km. Till Osbecksrundan, den röda slingan i öster, finns självguidande mp3:or att ladda hem på Länsstyrelsens webbsida www.lansstyrelsen.se/halland.

Hitta hit: Reservatet ligger i Laholms kommun. Från E6/E20 åk mot Hasslöv. Efter 2 km vid en fotbollplats, sväng in på grusvägen till höger och följ vägen upp till parkeringsplatsen. Vid vinterväglag välj parkering i öster.

GPS (WGS84): Lat N 56° 24' 38" Lon E 12° 58' 45" (västra parkeringen)

Upptäck Osbecks bokskogar

1 Lassasusstenen är en känd skålgropssten.

2 Från utsiktsplatsen ser man ut över Laholmslätten och ända bort till havet. Här finns även en grillplats.

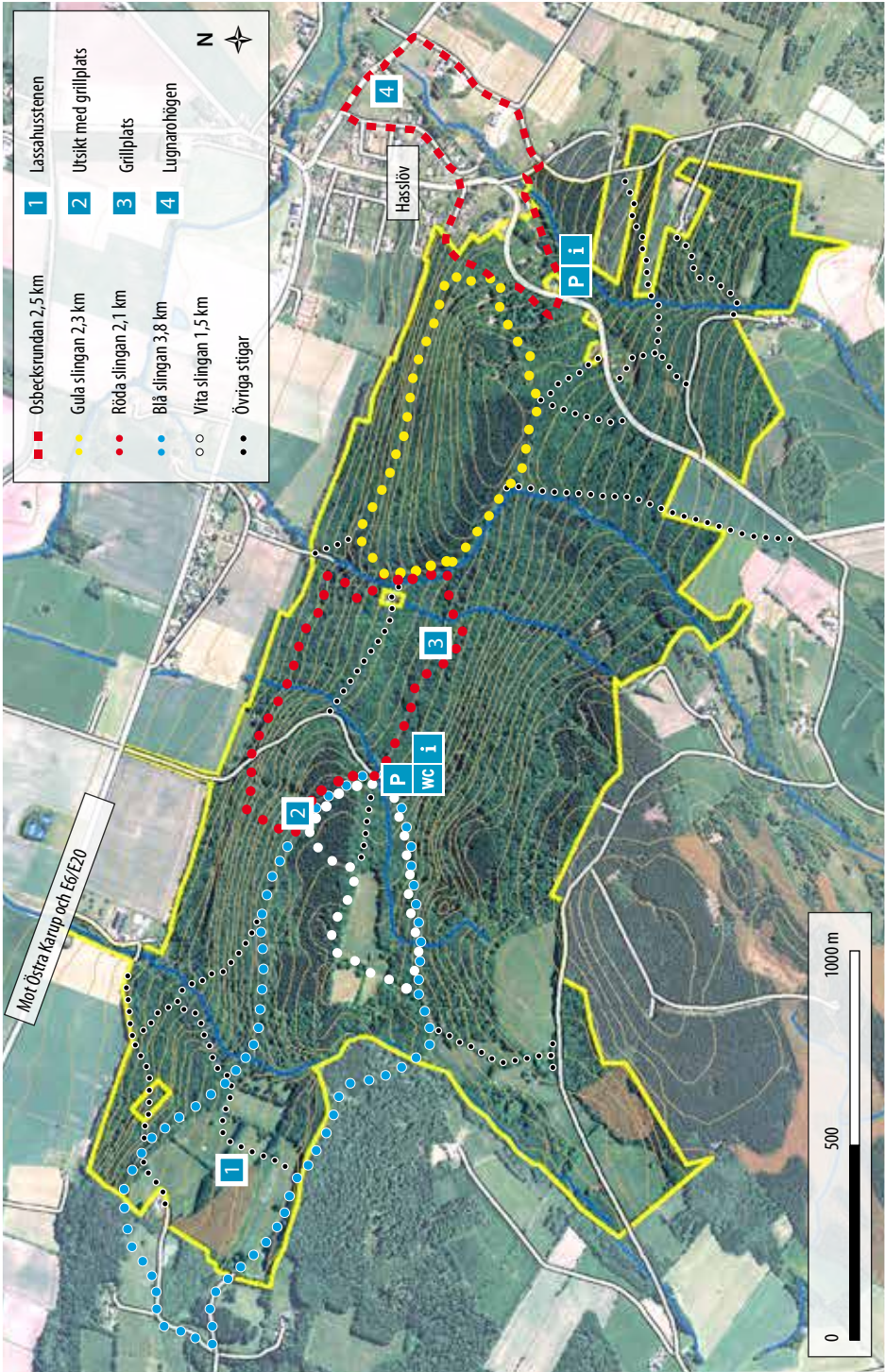
3 Ute i naturen smakar maten som bäst! Slå dig ned vid grillplatsen och ta en korv eller två.

4 Lugnarhögen, en bronsåldersgrav som ibland är öppen för besök.

Bli guidad av Osbeck själv! På Länsstyrelsens webbsida kan du ladda ner mp3-filer som hör till Osbecksslingan.

Alla naturreservat i Hallands län

☐ *Har besökt!* Kryssa i rutan om du har besökt reservatet

(SIFFRAN) efter reservatsnamnet hänvisar till översiktskarta i slutet av boken.

SYMBOLER

P Anlagd parkeringsplats. Saknas detta måste du själv ansvara för att din bil inte står olämpligt parkerad eller är i vägen på något sätt.

 Reservatet har en markerad stig. Även om denna symbol saknas kan det finnas stigar, men de ses inte efter av reservatsförvaltaren.

 Reservatet kan vara besvärligt att besöka i någon mening. Det kan röra sig om sankarpartier, branta sluttningar eller annat. Ha rejält på fötterna!

 Det kan röra sig om en anordnad badplats eller enklare naturbad i, eller i anslutning till, reservatet.

KUNGSBACKA KOMMUN

Fjärås Bräcka (5) se sid. 25

☐ *Har besökt!*

Gäddevik (35)

☐ *Har besökt!*

Vid Lygnerns sydvästra strand ligger två lövskogsklädda uddar som tillsammans bildar reservatet Gäddevik. Skogen består huvudsakligen av bokskog på mager mark. Om sommaren erbjuder reservatet bad från både klippor och sandstrand. GPS (WGS84): Lat N 57° 26' 33" Lon E 12° 14' 24".

Hållsundsudde-Sönnnerbergen (150)

☐ *Har besökt!*

Reservatet utgörs av de tre uddarna på Onsala-halvöns sydligaste spets och omgivande skärgård. I området finns hedmark och fina utsikter mot Malön och Nidingen. Om sommaren erbjuder reservatet många fina badklippor.

Hördalen (3) se sid. 19

☐ *Har besökt!*

Kedholmen (33)

☐ *Har besökt!*

Kedholmen är en ö som är belägen strax väster om Säröhalvön. Ön är en omtyckt badö och naturen domineras av tallklädda hållar.

Kungsbackafjorden (7) se sid. 31

☐ *Har besökt!*

Malön (37)

☐ *Har besökt!*

Malön är en karg, flack ö som består av gräshedar och stora klapperstensfält. Fågellivet är rikt, framför allt under höst och vår då småfågel rastar i stor mängd.

Mårtagården (152)

☐ *Har besökt!*

Kulturresevatet Mårtagården på Onsalahalvön är egentligen två kaptensgårdar. Reservatet omfattar även omgivande marker och bebyggelse. Syftet är bland annat att bibehålla ett äldre odlingslandskap från mitten av 1950-talet. GPS (WGS84): Lat N 57° 23' 44" Lon E 11° 59' 44".

Nidingen (38)

☐ *Har besökt!*

Nidingen är en av Hallands finaste fågelöar. Ön hyser bland annat bestånd av kentsk tärna, tobisgrissla, tretåig mås och småskrake. Efter freden vid Brömsebro, år 1645, kom Nidingen under svensk administration och blev därmed Sveriges första fyrplats. På grund av känsligt fågelliv råder tillträdesförbud på större delen av ön under tiden 1 april till 15 juli.

Näsbokrok (7) se sid. 31

☐ *Har besökt!*

Oxhagen (36)

☐ *Har besökt!*

Oxhagen är en brant skogsklädd sydsluttning vid Lygnerns norra strand. Sluttningen täcks till stor del av frodig urskogsartad blandlövskog av ek, klibbal, lind och björk.

Sandsjöbacka (1) se sid. 13

☐ *Har besökt!*

Särö Västerskog (2) se sid. 16

☐ *Har besökt!*

Skoga (39)

☐ *Har besökt!*

Skoga är en barnnaturskog där tallen är det domi-

nerande trädslaget. Det finns gott om död ved i form av grova lågor och högstubbar och i området finns flera ovanliga skalbaggar.

Svängehallar-Fjärehals (34)

☐ Har besökt!

Området utgör ett karaktäristiskt avsnitt av den starkt flikiga kuststräckan utmed västsidan av Onsalahalvön. Reservatet bjuder på badvänliga klippor och stränder, ljunghed, strandäng och barrskog.

Vallda Sandö (4) se sid. 22

☐ Har besökt!

Åskhult (6, 153) se sid. 28

☐ Har besökt!

VARBERGS KOMMUN

Balgö (151)

☐ Har besökt!

Balgö är en naturskön betespräglad ö i Balgöfjorden. Reservatet omfattar även ett flertal utanförliggande öar och skär. Vegetationen består huvudsakligen av hållmarkshedar, torrängar och strandängar med en rik flora. På grund av känsligt fågelliv råder tillträdesförbud i delar av reservatet under tiden 1 april till 31 juli.

Biskopshagen (40)

☐ Har besökt!

Biskopshagen domineras av fina hållmarker. Floran i reservatet är rik och omväxlande med arter som fältgentiana och jungfrulin. GPS (WGS84): Lat N 57° 15' 11" Lon E 12° 5' 43".

Gamla Köpstad Norra (50)

☐ Har besökt!

Gamla Köpstad Norra utgörs av öarna Rödsjär och Svartsjär. Vid lågvatten är det möjligt att via en stensträng ta sig till Rödsjär vilket gjort ön till ett populär som utflyktsmål. Öarna är också populära bland fåglar och på Svartsjär råder därför tillträdesförbud under tiden 1 april till 15 juli.

Gamla Köpstad Södra (11) se sid. 44

☐ Har besökt!

Gamla Varberg (44)

☐ Har besökt!

Gamla Varberg är ett berg krönt av ett iögon-

fallande bronsåldersröse. Både bergets ljunghed och den blomsterrika havsstrandängen betas. Från röset har man en vacker utsikt över kusten. GPS (WGS84): Lat N 57° 9' 36" Lon E 12° 14' 26".

Getterön (10) se sid. 41

☐ Har besökt!

Gässlösa (12) se sid. 47

☐ Har besökt!

Hallagården (46)

☐ Har besökt!

Hallagården är en kulle där det växer en 100-årig hedekskog med inslag av tall. Ekarna är så kallade krattekar – senvuxna, klena och ofta krokiga träd.

Hjärne (42)

☐ Har besökt!

Hjärne består av en liten betesmark med gamla hagmarksekar. I norr avgränsas reservatet av en brant bergvägg kallad Snapphanehyllan. Vid foten av berget finns en liten grotta. GPS (WGS84): Lat N 57° 14' 10" Lon E 12° 14' 59".

Karlsvik (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50

☐ Har besökt!

Karlsvik ligger vid Skärsjöns strand i Åkulla bokskogar. Bokskogen är i princip opåverkad av skogsbruk under de senaste 50 till 75 åren. Marken är kraftigt kuperad med flera lodytor. För att komma hit får man parkera och gå genom naturreservatet Skärbäck.

Långanskogen (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50

☐ Har besökt!

Långanskogen är länets största sammanhängande almskog. I den täta, dunkla, fuktiga och bitvis svårframkomliga skogen lever många sällsynta arter av framförallt mossor och lavar. GPS (WGS84): Lat N 57° 3' 44" Lon E 12° 32' 54".

Mjällbjär (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50

☐ Har besökt!

Mjällbjär är ett kuperat bokskogsområde som erbjuder vackra vyer över det omgivande landskapet. Reservatet domineras av bok men här förekommer även klibbalkärr och bergbranter. GPS (WGS84): Lat N 57° 6' 6" Lon E 12° 34' 8".

Märkedalen (47) ☐ *Har besökt!*

Märkedalen är ett reservat bestående främst av ek- och bokskog. Terrängen är dramatisk med blockbranter, lodytor och branta sluttningar ner mot sjön Stora Neten.

Nabben (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50**P** ☐ *Har besökt!*

Nabben består av hedartad bokskog. Här finns en rad rödlistade arter. Förutom bokskog finns också små partier med lövsumpskog längs en mindre bäck. GPS (WGS84): Lat N 57° 6' 24" Lon E 12° 33' 35".

Näsnabben (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50**P** ☐ *Har besökt!*

Näsnabben består huvudsakligen av bokskog med partier av björk, asp, och klippal. De äldsta träden är ungefär 200 år gamla och är bevuxna med många sällsynta moss- och lavararter. GPS (WGS84): Lat N 57° 5' 30" Lon E 12° 29' 38".

Skogsbo (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50**P** ☐ *Har besökt!*

Skogsbo är det till ytan största reservatet inom Åkulla bokskogar. Från bergsknallarna i reservatet bjuds på många fina utsikter över områdets bokskogar och sjöar. GPS (WGS84): Lat N 57° 4' 55" Lon E 12° 33' 15".

Skärbäck (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50**P** ☐ *Har besökt!*

Skärbäck är ett naturskönt och kuperat område som ligger mellan tre sjöar i Åkullaområdet. Reservatet domineras av äldre bokskog, men här finns även mindre alkärr och ekskog med hagmarkskaraktär. GPS (WGS84): Lat N 57° 5' 6" Lon E 12° 31' 51".

Skärte (48) **P** ☐ *Har besökt!*

Skärte består av två kullar med hedekskog som skiljs åt av en bäckravin. Genom ravinen rinner Stenån. En kilometer norr om Skärte ligger reservatet Hallagården och 500 meter söderut Gässlösa. GPS (WGS84): Lat N 57° 8' 50" Lon E

12° 28' 57".

Slättagärde (53) ☐ *Har besökt!*

Slättagärde är en skogsklädd kulle där eken dominerar. Träden är mellan 100 och 200 år gamla. Här har många ovanliga arter av framförallt lavar, mossor och svampar funnit sin hemvist. GPS (WGS84): Lat N 57° 3' 22" Lon E 12° 34' 2".

Stackenäs (43)☐ *Har besökt!*

Stackenäs är ett naturskönt område som till stor del är bevuxet med gammal ekskog. Terrängen är dramatisk med sluttande branter och stup ner mot sjöarna Fävren och Valasjön. Från höjderna har man en fin utsikt över det omgivande landskapet. En del av landområdet och även delar av Valasjön omfattas av ett fågelskyddsområde.

Stora Drängabjär (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50 **P** ☐ *Har besökt!*

Stora Drängabjär domineras av branta bokskogsbevuxna sluttningar ner mot Skärsjön. Utmed sjön växer även en del klippskog. GPS (WGS84): Lat N 57° 5' 0" Lon E 12° 31' 2".

Toppbjär (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50☐ *Har besökt!*

I norra delen av Åkulla finns Toppbjär där gamla bokskogar växer i sluttningar och bergsbranter ner mot tre olika sjöar. Toppbjär är med sina sjönära skogar och naturliga utsiktspunkter ett mycket naturskönt område som bjuder besökarna vackra vyer och spännande upplevelser.

Utteros (51)☐ *Har besökt!*

Utteros ligger i mellersta Hallands kustområde och sträcker sig från Galtabäcks hamn i norr till Björkängs camping i söder. Både hav och land ingår i naturreservatet. Utteros är ett mycket värdefullt fågelområde särskilt för vadare, tärnor och måsar. I stort sett alla Sveriges vadararter rastar eller häckar här.

Valaklitt (Åkulla bokskogar) (13) se sid. 50☐ *Har besökt!*

Valaklitt utgörs av en sammanhängande kuperad bokskog mellan Valasjön och Stegasjön. Land-

skapsbilden är storslagen med bokskogsbeklädda berg och rasbranter med mycket död ved. På grund av känsligt fågelliv är det förbjudet att uppehålla sig i en mindre del av reservatet under tiden 1 februari till 31 juli.

Vendelsöarna (8) se sid. 35

☐ Har besökt!

Västra Getterön (45)

☐ Har besökt!

Västra Getterön bjuder på spännande geologiska företeelser som jättetrytor och klapperstensfält. Vegetationen domineras av gräs-, ljung- och sandhedar. Här finns såväl badvänliga klippor som sandstrand. GPS (WGS84): Lat N 57° 7' 10" Lon E 12° 12' 0".

Åkraberg (41)

☐ Har besökt!

Åkraberg är en liten ekbevuxen hagmark som ligger på en bergshöjd. Här står mellan 200–400 år gamla grova ekar. Träden har en mängd arter knutna till sig. Om våren breder en imponerande matta av vitsippor ut sig under träden. GPS (WGS84): Lat N 57° 15' 30" Lon E 12° 13' 49".

Årnäsudden (9) se sid. 38

☐ Har besökt!

Övre Lia (49)

☐ Har besökt!

Övre Lia ligger strax intill det välkända området Åkulla bokskogar. Som flera reservat i trakten består det framförallt av bok- och ekskog som växt upp under näringsfattiga förhållanden. Att vandra i området och betrakta träden är rogivande. Skogen är ganska gles och lätt att röra sig i.

FALKENBERGS KOMMUN

Bengtesgårds äng (60)

☐ Har besökt!

Bengtesgårds äng är en slätteräng med gamla ekar, askar och en stor mängd hasselbuskar. Reservatet minner om ett historiskt landskap, där ängsbruket spelade en viktig roll för bondens försörjning. GPS (WGS84): Lat N 56° 58' 17" Lon E 12° 29' 4".

Bergs naturskog (54)

☐ Har besökt!

Reservatet ligger i en långsträckt sluttning ned mot Ätran. Här hittar man både gammal bokskog och stora områden med barrblandskogar där gran och tall dominerar. I skogen finns det gott om död ved i form av vindfällen, högstubbar och lågor. GPS (WGS84): Lat N 57° 4' 21" Lon E 12° 47' 20".

Björkekullen (Åkulla bokskogar) (13) se sid.

50

☐ Har besökt!

Björkekullen är ett gammalt torpställe som är omgivet av ett naturskönt och småskaligt odlingslandskap. En mindre badplats ligger vid Björkasjön i västra delen. Ett imponerande system av vällagda stengårdsgårdar, mäktiga odlingsrösen och terrasser präglar landskapet. GPS (WGS84): Lat N 57° 5' 55" Lon E 12° 36' 35".

Digesgård (59)

☐ Har besökt!

Digesgård är ett öppet landskap med flacka betade havsstrandängar och grunda havsområden. Fågellivet är rikt och reservatet utgör en viktig häcknings- och rastlokal för sjöfågel och vadare. GPS (WGS84): Lat N 56° 56' 26" Lon E 12° 21' 34".

Fegen (57)

☐ Har besökt!

Fegen är en del av ett större naturreservat som delas av Halland, Västra Götaland och Jönköpings län. Det är ett vackert sjölandskap med ett rikt fågelliv och många små öar och skär. På grund av känsligt fågelliv är det förbjudet att beträda eller uppehålla sig i delar av reservatet mellan 1 april och 15 juli.

Floastad (52)

☐ Har besökt!

Floastad består huvudsakligen av några kullar vars trädskikt domineras av senvuxen bergesk med ett mindre inslag av bok. Även hassel förekommer inom vissa delar. Berggrunden har inslag av basisk grönsten, vilket har gjort att mer krävande kärllväxter kunnat etablera sig här.

Frodeparken (87)

☐ Har besökt!

Frodeparken är ett bokskogsreservat där man har påträffat ett trettiotal sällsynta organismer, däribland koralltaggsvamp, fjällsopp och bokfjädermossa. På marken finns det gott om spår från förhistoriska odlingar, så kallade odlingsrösen eller

röjningsrösen. Hallandsleden går förbi området.

Grimsholmen (92)

☐ *Har besökt!*

Grimsholmen består av ett öppet kusthedslandskap med botaniskt intressanta strandängar, blockrika marker och badvänliga små sandstränder. I reservatet finns flera bronsålderslämningar som rösen och stensättningar. GPS (WGS84): Lat N 56° 50' 39" Lon E 12° 33' 25".

Hällarp (61)

☐ *Har besökt!*

Hällarp är ett litet ljunghedsreservat. Här hittar man Sveriges enda växtplats för tysk ginst och en av länets nordligaste förekomster av Hallands landskapsblomma hårginst. GPS (WGS84): Lat N 56° 58' 47" Lon E 12° 33' 30".

Kättebo (85)

☐ *Har besökt!*

Kättebo ligger på sluttningarna utmed Suseåns västra sida. I reservatet växer det hedbokskog, alsumpskog och blandskog med bland annat ek, hassel och asp. Reservatet ligger svårtillgängligt.

Lysegårdsmossen (56)

☐ *Har besökt!*

Lysegårdsmossen består av en svagt välvd mosse, öppna kärr, barr- och lövsumpskogar och myrholmar med tall. På fastmarkerna står urskogsartade bestånd av gran, vissa träd har visat sig vara över 160 år gamla.

Morups Tänge (16) se sid. 61

☐ *Har besökt!*

Myskebackarna (86)

☐ *Har besökt!*

Myckebackarna är ett bokskogsreservat med ett stort inslag av gamla, grova träd. Området har varit lövskogsklätt i många hundra år vilket bidragit till att här finns en mängd hotade och rödlistade arter i skogen. Reservatet ligger svårtillgängligt.

Näktergalslunden (95)

☐ *Har besökt!*

Näktergalslunden ligger som en ö mitt ute i jordbrukslandskapet. Reservatet består av flera mangelgravar omgivet av ett artrikt och bitvis ogenomträngligt buskskikt. Som namnet antyder är reservatet rikt på fåglar, framförallt småfåglar.

Påvadalen (63)

☐ *Har besökt!*

Påvadalen utgörs av en lövskogsklädd ravin med en porlande bäck och frodig örtvegetation. Här hittar man en riklig vårfloa. Delar av reservatet är avstängt eftersom det finns risk för att döda träd kan falla ner i ravinen. GPS (WGS84): Lat N 56° 57' 50" Lon E 12° 37' 56".

Sjödred (65)

☐ *Har besökt!*

På en sluttning intill Mossjön ligger bokskogsreservatet Sjödred. Träden är runt 150 år gamla och här finns även en del grova ekar tillsammans med hassel. Om våren blommar liljekonvalj och vitsippa. Vid källsprång och sumpigare delar växer även gullpudra. Reservatet är lättillgängligt eftersom det ligger intill en bilväg.

Skallabjället (58)

☐ *Har besökt!*

Reservatet är en gammal enbuskrik betesmark som ligger på toppen av berget Skallabjället med utsikt över Ätråns dalgång. Området har lämnats till fri utveckling vilket lett till att betesmarken fått ett allt mer skogslikt utseende. Området omges till största delen av ekskog.

Skattagård (64)

☐ *Har besökt!*

Skattagård ligger på sluttningen av berget Lunda-skalle och består av en drygt 100-årig ekskog. Ekarna är knotiga och lågvuxna. I reservatet finns en öppen ängsmark som slås med lie. Här blommar bland annat smörbollar.

Skipås (96)

☐ *Har besökt!*

Skipås kallas i folkmun för Guds gröna ängar och är ett reservat bestående av bland annat hagmark och bokskog. Från en bergsknalle i reservatet har man en milsvid utsikt över Hallandskusten. GPS (WGS84): Lat N 56° 47' 32" Lon E 12° 38' 28".

Skogen (55)

☐ *Har besökt!*

Skogen är ett småkuperat och kulligt reservat. Här växer bokskog, barrblandskog och sumpskog med klibbal. Inom reservatets gränser finns lämningar efter flera bostäder från 1800-talet.

Smörkullen (93)☐ *Har besökt!*

Smörkullen är ett berg där det växer omväxlande barr- och lövskog. En stig går brant uppåt till bergets topp där man får en magnifik utsikt över den halländska kustremsan söder om Falkenberg. GPS (WGS84): Lat N 56° 51' 5" Lon E 12° 34' 17".

Steningekusten (17) se sid. 64☐ *Har besökt!***Sumpafallen (14) se sid. 55**☐ *Har besökt!***Suseån (90)**☐ *Har besökt!*

Suseån omfattar en sträcka utmed Suseåns dalgång. Ån har arbetat sig ner i kustslättens sediment och bildat vackra meandrande former. Markerna längs med ån hålls öppna med bete. Endast lämpligt att besöka med kanot. Ej lämpligt att besöka till fots på grund av de stora betesdjuren.

Suseån-Hult (89)☐ *Har besökt!*

Reservatet omfattar en sträcka utmed Suseån. Markerna består av en lummig ekhagmark med en rik moss- och lavflora. I Suseåns strömmande vatten trivs fisk som lax och havsöring och fåglar som strömstare, försärla och kungsfiskare. GPS (WGS84): Lat N 56° 52' 10" Lon E 12° 45' 17".

Ullarp (94)☐ *Har besökt!*

Ullarp har bildats för att bevara en värdefull lövskogsoas i den intensivt uppodlade Vastadalen. En vacker fågata leder in i reservatet till en ekbevuxen äng och en lummig lövskogslund. GPS (WGS84): Lat N 56° 49' 50" Lon E 12° 38' 5".

Vesslunda (91)☐ *Har besökt!*

Vesslunda domineras av strandmiljöer och planterad tallskog på flygsandfält. Det öppna kustpartiet präglas av ett klippigt ljung- och enbusklandskap och av sandstränder, fukthedar och dyner. GPS (WGS84): Lat N 56° 50' 32" Lon E 12° 34' 45".

Vinberg (62)☐ *Har besökt!*

Vinberg ligger utmed en sträcka av Vinån. Om-

rådet är ravinliknande med fuktiga marker kring ån. Närmast ån växer alsumpskog men det finns även öppnare marker som betas. En motions slinga genomkorsar reservatet.

Yttra Berg (15) se sid. 58☐ *Har besökt!***Älmebjär, Åkulla bokskogar (13)**☐ *Har besökt!*

Älmebjär utgörs av en höjd med sluttningar ner mot Björkasjö. Bokskogen dominerar och många av träden är mycket gamla.

HYLTE KOMMUN**Gassbo (67)**☐ *Har besökt!*

I Gassbo växer gammal bokskog i en småkullig terräng som sluttar ner mot Gassboån. Bokskogen har inslag av olikåldrig asp, björk, klibbal, gran, tall och ek och här finns också mycket död ved. GPS (WGS84): Lat N 56° 58' 38" Lon E 13° 22' 59".

Hastaböke (69)☐ *Har besökt!*

I Hastaböke finns en gammal granskog med inslag av äldre lövträd och enstaka jättetallar. Granarna är upp till 250 år gamla. Skogen har stått orörd länge och hyser därför många ovanliga arter.

Hägnen (73)☐ *Har besökt!*

Hägnen är en bergig udde i sjön Södra Färgen vid Femsjö. Här växer gammal bokskog och blandskog av tall, björk, bok och ek. Området har sedan mykologen Fries tid varit känd som en bra svamplokal. GPS (WGS84): Lat N 56° 53' 33" Lon E 13° 19' 35" (parkering vid kyrkan i Femsjö, 1 km sydväst om reservatet).

Kloö (74)☐ *Har besökt!*

Kloö är en liten fastmarksö mitt ute i Kloömosse. Reservatet är bevuxet med naturskog av tall, gran och björk och här finns också lämningar av ett gammalt soldattorp.

Lintalund (66)☐ *Har besökt!*

Markerna kring gården Lintalund utgör en

välbevarad rest av ett ålderdomligt kulturlandskap. Närmast gården finns en löväng som fortfarande brukas på traditionellt sätt med årligt lieslätter. GPS (WGS84): Lat N 56° 58' 24" Lon E 13° 10' 3".

Lunnamossen (70)

☐ *Har besökt!*

På Lunnamossen finns möjligheter till naturupplevelser med vildmarkskänsla i ett naturområde som utmärks av tysthet, stillhet och orördhet. Det utgör större delen av ett myrkomplex med naturskogsbevuxna fastmarksöar, så kallade myrholmar.

Mogölsmyren (75)

☐ *Har besökt!*

Mogölsmyren är en typisk västsvensk högmosse, den centrala delen är upphöjd och sluttar ner mot kanterna. Marken domineras av olika vitmossor, men här hittar man även växter som myrlilja, klockkljung, sileshår och tranbär.

Mårås (18) se sid. 68

☐ *Har besökt!*

Sikö (68)

☐ *Har besökt!*

Sikö utgörs av en ö och två mindre skär i sjön Sikö. Området är av betydelse för fågellivet och det är därför förbjudet att beträda ön och skären under tiden 1 mars till 31 augusti.

Sjö (71)

☐ *Har besökt!*

Sjö är beläget invid sjön Unnen. Trakten kring Sjö är en gammal kulturbygd med tidiga spår från människan. Själva området består framförallt av hagmark och ädellövskogar. GPS (WGS84): Lat N 56° 53' 29" Lon E 13° 31' 20".

Skubbhult (72)

☐ *Har besökt!*

Skubbhult består av ett bokskogsområde som sluttar ner mot sjön Mellan-Färgens strand. Skogen är gammal och träden har en rik flora av framförallt mossor och lavar. Parkeringen ligger inte i direkt anslutning till reservatet, utan cirka 400 meter ifrån. GPS (WGS84): Lat N 56° 55' 52" Lon E 13° 21' 5".

Tira öar (20) se sid. 74

☐ *Har besökt!*

Ödegårdet (19) se sid. 71

☐ *Har besökt!*

HALMSTADS KOMUN

Alenäs (76)

☐ *Har besökt!*

Alenäs utgörs till största delen av sjöar och öppna våtmarker omgivna av lövsumpskog och barrskog. I reservatet finns också små slingrande före detta åkrar mellan ekbevuxna kullar. GPS (WGS84): Lat N 56° 50' 37" Lon E 13° 15' 45".

Almeberget (88)

☐ *Har besökt!*

Almebergets sluttningar består av gammal bokskog, de äldsta träden är strax över 200 år. Bokarna förekommer både som stora och grova träd och som senvuxna träd med klena stammar. Det finns rikligt med död ved, både i form av högstubbar och lågor.

Biskopstorp (23) se sid. 84

☐ *Har besökt!*

Bohult (83)

☐ *Har besökt!*

Bohult ligger i en nederbördsrik trakt i Hallands inland. Reservatet består av gammal bokskog, vackert belägen i sluttningen invid Övrabökesjön. Inga huggningar har gjorts här de senaste 50 åren och skogen är därför vildvuxen och närmast urskogsartad.

Brogård (116)

☐ *Har besökt!*

Brogård ligger i Fylleåns dalgång. Invid reservatet slingrar sig Fylleån fram och ändrar ständigt sin väg. Åns sidor är bevuxna med lövskog och de omgivande markerna består av öppna betesmarker. GPS (WGS84): Lat N 56° 41' 7" Lon E 12° 58' 14".

Bröda (109)

☐ *Har besökt!*

Bröda består huvudsakligen av öppna betesmarker och av äldre frodiga bokskogar som växer i de branta sluttningarna ner mot Simlångsdalen. Området genomkorsas av vålnötta stigar. Från en höjd i området har man en vacker utsikt över skogslandskapet norrut. GPS (WGS84): Lat N 56°

43° 23' Lon E 13° 9' 29".

Danska Fall (27) se sid. 96

☐ Har besökt!

Eketånga (120)

☐ Har besökt!

Eketånga utgörs av ett kustnära flygsandsområde som är bevuxet med blandskog av främst tall och björk. Ett 1,2 km långt elljusspår går genom reservatet. GPS (WGS84): Lat N 56° 39' 18" Lon E 12° 46' 13".

Enet (97)

☐ Har besökt!

Enet är ett kusthedsreservat med klapperstensfält och öppna betesmarker. En bit in mot land övergår strandängen i mager gräsmark där vindpinade enar bildar en mosaikartad miljö tillsammans med bland annat björnbär och nypon. GPS (WGS84): Lat N 56° 45' 17" Lon E 12° 38' 18".

Getabäcken (82)

☐ Har besökt!

Getabäcken utgörs av en brant dalsida som domineras av gammal bokskog. I synnerhet den norra delen är urskogslig med mycket högstubbar och nedfallna trädstammar. Genom reservatet rinner småbäckar och källflöden som skapar en gynnsam miljö för många kärlväxter.

Gårdshult (28) se sid. 99

☐ Har besökt!

Hagön (117)

☐ Har besökt!

Hagön domineras av öppen ljunghed och fuktängar. Marken består nästan överallt av sand och bildar i övergången till stranden 5-10 meter höga dyner. I norra delen av reservatet finns en mindre tallskog med inslag av björk. GPS (WGS84): Lat N 56° 37' 55" Lon E 12° 54' 10".

Haverdal (24) se sid. 87

☐ Har besökt!

Hule N & S (113, 114)

☐ Har besökt!

Hule är uppdelat på varsin sida om Simlångan. Norra delen har en historia som inägomark. I söder låg utmarken och där finns idag skog med urskogskaraktär. Den norra delen lämpar sig bäst

för besök, här finns strövstig och parkering. GPS (WGS84): Lat N 56° 43' 33" Lon E 13° 8' 40".

Hyltan (121)

☐ Har besökt!

Hyltan ligger utmed Börjeåns dalgång. Här växer gammal bokskog och alsumpskog med välutvecklade socklar. Om våren är fågellivet rikt. Med lite tur kan man få höra den mindre flugsnapparens vackra sång.

Hälleberget (79)

☐ Har besökt!

Hälleberget är ett vackert lövskogsområde strax nordost om Oskarström som består av två kullar och en dalgång. I branterna hittar man områdets högsta naturvärden. En del bokar är mer än 200 år gamla.

Kungsladugården-Biskopstorp (101)

☐ Har besökt!

Reservatet består av en ekbeklädd hagmark. Ekarna har fått breda ut sina kronor och en del av träden är över 300 år gamla. Parkeringen ligger inte i direkt anslutning till reservatet, utan cirka 250 meter ifrån. GPS (WGS84): Lat N 56° 45' 44" Lon E 12° 51' 19"

Kvarnaberget (122)

☐ Har besökt!

Kvarnaberget består främst av så kallad krattekskog som är mellan 100-150 år gammal. Ekarnas stammar är krokiga och klena. Trädens säregna former kommer av att de växt långsamt på mager mark samtidigt som området har betats.

Lillared-Klövaberget (111)

☐ Har besökt!

Här finns en varierad skogsmiljö där bok dominerar. Landskapet är kuperat med vackra bäckdalar och mäktiga bergbranter. Särskilt iögonfallande är branten vid Klövaberget. GPS (WGS84): Lat N 56° 43' 48" Lon E 13° 8' 3".

Långhultamyren (26) se sid. 93

☐ Har besökt!

Mannarp (100)

☐ Har besökt!

Alldeles nedanför foten av Nyårsåsen, 2 kilometer från Harplinge, ligger Mannarp. Det är ett område där värdena framförallt finns i reservatets träd-

klädda betesmarker. Där växer gamla, grova och vidkroniga bokar och ekar. Intill reservatet finns en våtmark där man kan skåda fågel.

Möllegård (119)

☐ *Har besökt!*

Möllegård ligger utmed Nyrebäckens kantas av cirka 100-åriga klubbalar. I den norra delen finns värdefulla betesmarker med grova och vidkroniga hagmarksekar. Här blommar backsippa om våren. Vid parkeringen ligger ett populärt glasscafé. GPS (WGS84): Lat N 56° 40' 10" Lon E 12° 45' 39".

Nissaström (21) se sid. 78

☐ *Har besökt!*

Porsbjär (25) se sid. 90

☐ *Har besökt!*

Rågetaåsen (77)

☐ *Har besökt!*

Rågetaåsen är ett reservat med en värdefull bok- och grandominerad blandskog. Skogen har stått orörd sedan lång tid tillbaka vilket gett den en vild karaktär. För den som trotsar den svårbemästrade terrängen finns flera ovanliga arter av mossor, lavar och kärlväxter att upptäcka.

Råbebo (104)

☐ *Har besökt!*

Större delen av Råbebo utgörs av gammal bokskog där den äldsta boken är över 300 år. I den norra delen av reservatet finns en mosse där bland annat myrliljan blommar på högsommaren. GPS (WGS84): Lat N 56° 45' 39" Lon E 13° 6' 43".

Skrockeberg (80)

☐ *Har besökt!*

Skrockeberg omges av ett kuperat landskap med höjder och sprickdalar med djupt nedskurna vattendrag. Reservatet domineras av äldre barrskog. På vissa sluttningar och branter växer även ädel-lövsog. Här växer jättelika bokar som är uppemot 250 år gamla.

Skårebo (81)

☐ *Har besökt!*

Efter att en brand härjat i området kring Skårebo 2008 beslutades att bilda ett naturreservat där, för att bevara skogsbrandfältet och den intilliggande ädellövsogkogen med dess rödlistade arter. Reservatet ligger inklämt mellan de tre byarna Långhult,

Kullhult och Skårebo.

Spenshult (78)

☐ *Har besökt!*

Spenshult består huvudsakligen av bokskogar där vissa delar har en vild och orörd karaktär. Här hittar man framförallt gamla bokar, men även grova askar och ekar med vida kronor. I norra delen finns ett odlingslandskap bevarat och här ligger också lämningar efter två gårdar. GPS (WGS84): Lat N 56° 51' 0" Lon E 13° 0' 57".

Stavsbjär (105)

☐ *Har besökt!*

Stavsbjär är en bergshöjd bevuxen med gammal bokskog. I skogen finns ett rikt växt- och djurliv med många sällsynta arter. Från toppen av branten har man utsikt över Fylleåns dalgång. GPS (WGS84): Lat N 56° 47' 20" Lon E 13° 11' 37".

Sundsholm (108)

☐ *Har besökt!*

I Sundsholm finns djupa skogar med gammal bok och tall, men också solöppna hagmarker där bland annat blåklöcker, ängsvädd, nattviol och slät-tergubbe växer. Terrängen är kuperad med branter, raviner och böljande marker. GPS (WGS84): Lat N 56° 45' 2" Lon E 13° 11' 2".

Sutarebo (107)

☐ *Har besökt!*

Sutarebo ligger i en brant sluttning som genomkorsas av två större sprickdalar. Reservatet domineras av lövskogar, men även äldre hagmark med vidkroniga ekar och hasselbuketter.

Svarta klippan (106)

☐ *Har besökt!*

Svarta klippan är en närmare 100 meter hög brant på östra sidan av Fylleåns dalgång. I branten klättrar en urskogslig bokskog, några av bokarna här har en ålder på nästan 300 år. Från toppen har man en enastående utsikt över dalen. GPS (WGS84): Lat N 56° 46' 57" Lon E 13° 12' 25".

Särdal (98)

☐ *Har besökt!*

Särdal utgör en liten del av det öppna kustlandskapet mellan Bobergs udde och Ringenäs. Området har betats i årtusenden. Det har präglat växtligheten. Här hittar man växter och färgglada ängsvampar som trivs på mager mark. GPS (WGS84):

Lat N 56° 43' 59" Lon E 12° 38' 36".

Tylön (118)

☐ *Har besökt!*

Tylön är södra Hallands enda ö och är till större delen täckt av ljung- och gräshed. Reservatet har ett rikt fågelliv. Här står också en ståtlig fyr med tillhörande fyrvaktarbostäder. På grund av känsligt fågelliv råder tillträdesförbud på större delen av ön mellan 1 april och 15 juli.

Ullasjöbäcken (103)

☐ *Har besökt!*

Ullasjöbäcken ligger i en nord-sydlig sprickdalgång med branta sluttningar som till största delen är bevuxna med bokskog. Reservatet har varit skogsklätt under lång tid, kartor från 1600-talet visar att området då ingick i stora och sammanhängande bokskogar.

Vapnö mosse (102)

☐ *Har besökt!*

Vapnö mosse är ett orört myrkomplex omgivet av ek- och bokskog. Landskapet är kuperat med skogsklädda åsar som sluttar ner mot myren. Kärr, gungflyn, öppna rismossar och skogar som kantar mossen bildar en värdefull mosaik av olika naturtyper.

Veka N & S (110, 112)

☐ *Har besökt!*

Veka består av två områden, en nordlig och en sydlig del. I den kuperade terrängen växer bland annat äldre bokskog. Hasselbusken är vanlig. Från högt belägna platser har man fin utsikt över Fylleåns dalgång. Parkering finns vid den norra delen. GPS (WGS84): Lat N 56° 44' 16" Lon E 13° 10' 23".

Vilshärad (99)

☐ *Har besökt!*

Strandängarna i Vilshärad har ett rikt fågelliv och en rik flora. Reservatet genomkorsas av höga stenmurar som minner om äldre tiders odlingssystem. Längs murarna vistas många fjärilar liksom fåglar stenskvätta. GPS (WGS84): Lat N 56° 41' 40" Lon E 12° 40' 57".

Virshatt (22) se sid. 81

☐ *Har besökt!*

Årnarp (115)

☐ *Har besökt!*

Årnarp utgörs av en sträcka av Fylleåns dalgång. I sluttningarna ner mot ån hittar man dels lövblandskog och dels kulturbetesmark. Fågellivet i skogen är rikt med ett stort antal arter. Även fåltskiktet är välutvecklat med till exempel vitsippa, bäckbrämsa och humleblomster.

Övraböke (84)

☐ *Har besökt!*

I Övraböke växer gammal orörd lövskog av flera typer. Här hittar man till exempel blandädellövskog med äldre alm, ask, fågelbär och ek och gammal orörd bokskog. I reservatet står förmodligen Hallands grövsta träd - en alm med en omkrets på över 10 meter!

LAHOLMS KOMMUN

Björåsåkra-Bölinge (142)

☐ *Har besökt!*

Björåsåkra-Bölings betade marker är en rest av de en gång mycket vidsträckt halländska ljunghedarna. Området är kuperat med flera höjder och en vacker utsikt över landskapet norrut. GPS (WGS84): Lat N 56° 20' 10" Lon E 13° 11' 46".

Blåalt (130)

☐ *Har besökt!*

I Blåalt domineras den nästan orörda skogen av ek och bok. Trädens ålder varierar mellan 160 och 240 år. I den gamla skogen lever en rad sällsynta mossor och lavar. GPS (WGS84): Lat N 56° 34' 49" Lon E 13° 12' 58".

Bollaltebygget (154)

☐ *Har besökt!*

I mitten av kulturreseptatet Bollaltebygget ligger en ovanligt väl bevarad äldre fyrilängad gård med rötter i 1600-talet. Syftet är att bevara gården och dess närmaste omgivning, samt att återskapa ett öppet kulturlandskap som det såg ut i början av 1900-talet. GPS (WGS84): Lat N 56° 34' 34" Lon E 13° 18' 8".

Bölarp (131)

☐ *Har besökt!*

Bölarp består av öppen ljungshed, en av de sista resterna av det forna halländska hedlandskapet. Reservatet är en av få växtlokaler i Sverige för den mycket sällsynta nålginsten. GPS (WGS84): Lat N 56° 34' 34" Lon E 13° 10' 28".

**Ekered (146) **☐ *Har besökt!*

Uppe på Hallandsåsen ligger reservatet Ekered som ett tittskåp in i historien med sina många stenmurar, gårdsruiner, odlingsrösen och andra spår. Under tidig sommar färgas ängen gul av stora mängder smörbollar. GPS (WGS84): Lat N 56° 22' 14" Lon E 12° 58' 59".

Gullbranna (29) se sid. 103☐ *Har besökt!***Göstorp skog (127) **☐ *Har besökt!*

Skogen har en orärd prägel i Göstorp och naturen varierar ständigt. Här samsas lövdominerade naturskogar med myrstråk, kärr och sjöar. Reservatet är beläget på det sydsvenska höglandets allra yttersta utlöpare mot Laholmslätten.

Hollandsbjär (123)☐ *Har besökt!*

Hollandsbjär är ett lättillgängligt ljunghedsreservat som ligger intill en allmän landsväg. Här blommar både backsippa, nålginst och hårginst. Med lite tur kan man också se ängsoplärkan som trivs på öppna hedar och mossar. GPS (WGS84): Lat N 56° 36' 29" Lon E 13° 7' 36".

Hökafältet (29) se sid. 103☐ *Har besökt!***Ingvarsbygget (141) **☐ *Har besökt!*

Ingvarsbygget erbjuder ett variationsrikt och öppet landskap. Gränsen mellan hagmark och lövskog är diffus eftersom hela fastigheten har betats under många år. Skogen har därför en öppen karaktär och saknar till stora delar ett buskskikt. GPS (WGS84): Lat N 56° 25' 0" Lon E 13° 23' 54".

**Karsefors (135) **☐ *Har besökt!*

Karsefors utgörs till största delen av ett öppet jordbrukslandskap förutom i öster där skog tillstöter. Variationen i området är slående med ömsom ädellövskogar ömsom betesmarker.

**Knutstorp (134) **☐ *Har besökt!*

Knutstorp är ett skogs- och myrområde som

domineras av blandskogar av löv- och barrträd. Här finns också delar med inslag av gammal och senvuxen bokskog som har en ålder på minst 150-200 år.

**Matkroksmossen (147) **☐ *Har besökt!*

Matkroksmossen är ett myrmarkskomplex på Hallandsåsens platå. Reservatet består av sumpskog, myrmark, bokskog samt planterad gran. Bokskogarna innehåller en del grova ädellövträd som hyser hotade och sällsynta arter.

**Musikedalen (143) **☐ *Har besökt!*

Musikedalen är beläget högt uppe på Hallandsåsen. I reservatet hittar man bland annat äldre bokskog i sluttningar, värdefulla sumpskogar, odikad våtmark och en fin opåverkad bäckmiljö.

Mästocka Ljunghed (30) se sid. 106☐ *Har besökt!***Oxhult (140)**☐ *Har besökt!*

Oxhult är ett ädellövskogsdominerat reservat med bok och ek. Insprängt i fastmarksskogen finns en mosaikartad förekomst av mindre sump- och blandskogar med tall, al och björk.

Osbecks bokskogar (32) se sid. 112☐ *Har besökt!***Pennebo (148)**☐ *Har besökt!*

Pennebo utgörs av forna ängar och betesmarker som numera har ersatts av en variationsrik lövskog. På de blötare partierna hittar man en alsumpskog där träden har grova socklar – ett förstärkt rotsystem som bär upp stammen.

Rönnö (31) se sid. 109☐ *Har besökt!***Skummeslöv Norra och Skummeslöv Södra (137, 138) **☐ *Har besökt!*

De båda Skummeslövsreservaten domineras av planterad tallskog på ett före detta flygsandfält. Områdena genomkorsas av vältrampade stigar. I öppna delar med bar sand finns ett rikt insektsliv. GPS (WGS84): Lat N 56° 27' 4" Lon E 12° 54'

14" (Skummeslöv Södra).

Storemosse (124)

☐ *Har besökt!*

Storemosse är beläget i gränzonen mellan Laholmslätten och skogsbygden. Reservatet utgörs av ett stort sammanhängande myrkomplex och naturliga blandskogar. Området har även betydelse för fågellivet med intressanta noteringar av nattskär, kornknarr och mindre flugsnappare.

Svarvareskogen (139)

☐ *Har besökt!*

Svarvareskogen utgör, tillsammans med Skummeslövreservaten, en del av det forna Skummeslövs flygsandfält. Området är ett populärt friluftsområde med flera markerade strövstigar. GPS (WGS84): Lat N 56° 27' 48" Lon E 12° 55' 26".

Såghuslund (136)

☐ *Har besökt!*

Såghuslund är ett lövskogsområde som ligger intill Lagan strax söder om Laholm. Här finns bland annat mäktiga ekar och en rik värdflora med vitsippor, desmeknopp, gullpudra, ormbär och storrams. GPS (WGS84): Lat N 56° 29' 36" Lon E 13° 4' 2".

Söderskogen (126)

☐ *Har besökt!*

Söderskogen ligger svårtillgängligt i den halländska skogsbygden. Terrängen är kuperad med äldre krattekskog, ekar som har ett kortvuxet, klen och ofta krokigt utseende. I svackorna växer även sumpskog med tall och björk.

Tjuvhultskärret (149)

☐ *Har besökt!*

Tjuvhultskärret är ett svårtillgängligt slätterkärr. Marken innehåller höga halter av kalk som fördes hit av inlandsisen. Detta i kombination med en långvarig hävd har gjort att det är ett av länets artrikaste slätterkärr med en fantastisk blomsterprakt om sommaren.

Tjärby (132)

☐ *Har besökt!*

Tjärby består av ett före detta flygsandfält som planterades med tall för ungefär 100 år sedan. Under tallarna breder täta mattor av olika slags risväxter, renlav och bägarlavar ut sig. GPS (WGS84): Lat N 56° 32' 55" Lon E 12° 59' 29".

Vindrap (145)

☐ *Har besökt!*

Vindrap omfattar de lägre belägna delarna av Hallandsåsens nordsluttning. En utflykt hit kan bli ganska konditionskrävande. Framförallt domineras reservatet av lövskogar.

Vännet (128)

☐ *Har besökt!*

Vännet ligger i nära anslutning till Göstorp skog och domineras av bokskog och lövblandad barrskog. Reservatet är bland annat värdefullt för många mossor. I en av Vännets djupa svackor rinner till exempel en bäck där Hallands ovanliga landskapsmossa skirmossa växer.

Västralt (133)

☐ *Har besökt!*

Västralt utgörs huvudsakligen av skog som växer i en brant sluttning. I öster växer bokskog med inslag av ask och avenbok. I de mellersta delarna genomkorsas reservatet av källflöden kring vilka alsumpskogar breder ut sig. I väster finns ekskog med mycket bok och björk.

Åsbygget (129)

☐ *Har besökt!*

I Åsbygget finns spår av gamla tider. Här syns gamla odlingstegar och utmarksbetet har satt sin prägel på området. Nu är skogen sedan länge orörd och vildvuxen. För den som vill går det bra att ta sig fram i området på befintliga vägar och stigar.

Åstarpe mosse (144)

☐ *Har besökt!*

Åstarpe mosse består av ett omväxlande myrlandskap med fuktiga hedar, mossar, sumpskogar och fastmarksholmar. I reservatet finns en naturstig med texter om platsens växt- och djurliv. GPS (WGS84): Lat N 56° 22' 34" Lon E 13° 3' 37"

Övrågård (125)

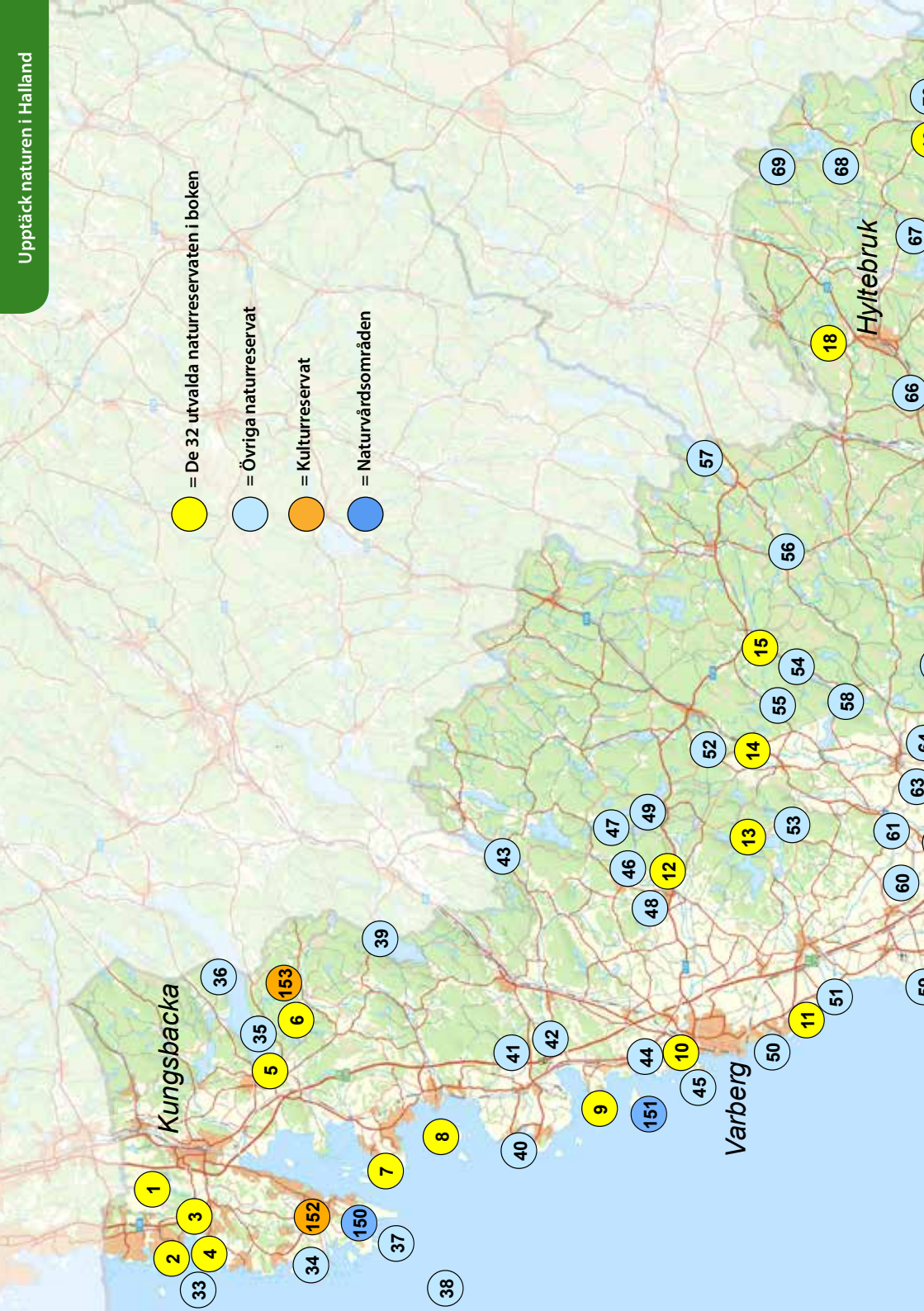
☐ *Har besökt!*

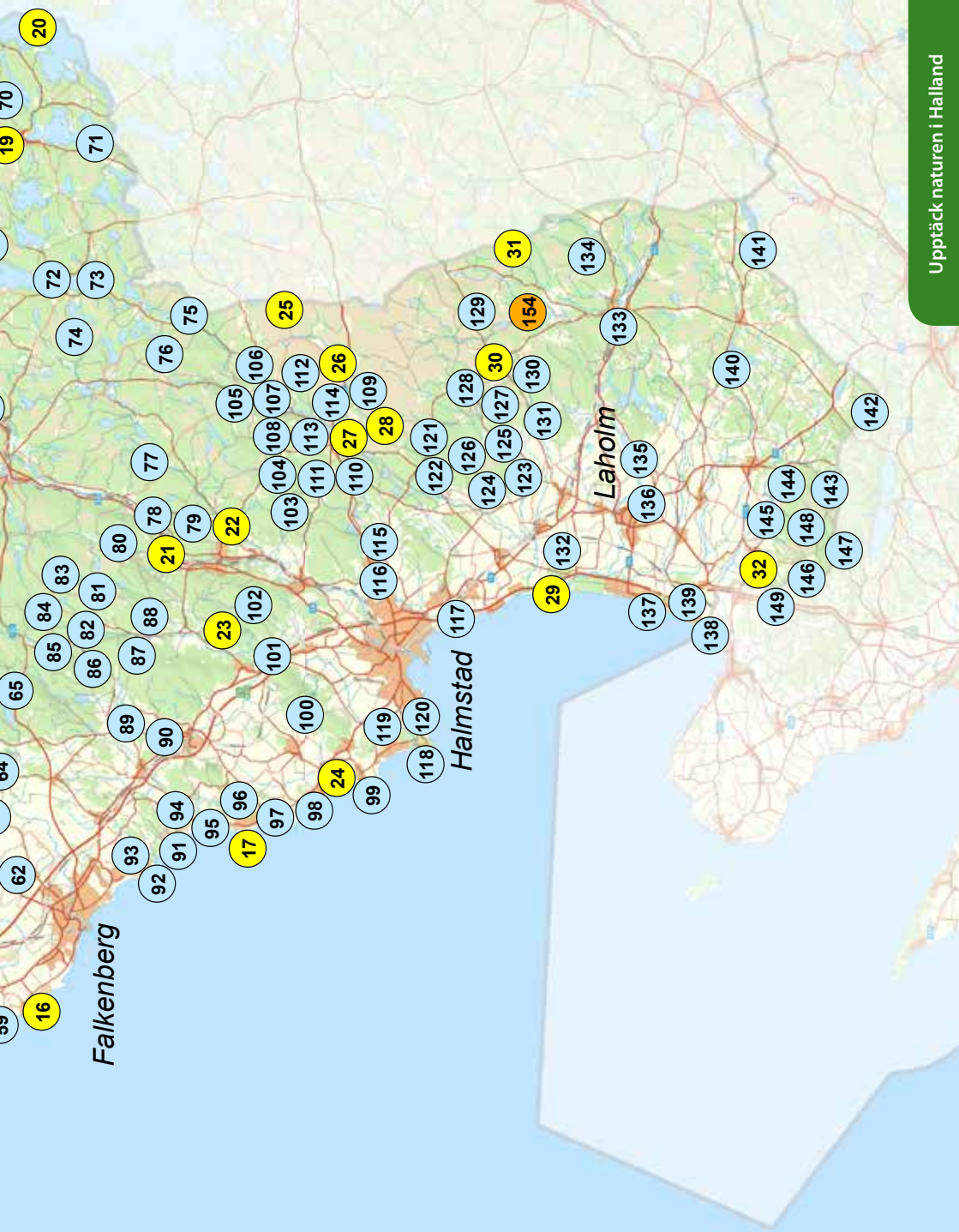
Övrågård ligger på ömse sidor om Brostorpsån. Det består av småkuperade betesmarker med ljunghed. Här växer ett av landet största bestånd av nålginst, en växt som i Sverige är känd från ett tiotal lokaler i Veinge socken. GPS (WGS84): Lat N 56° 36' 35" Lon E 13° 9' 4".

Hallands natur- och kulturresevat 2015

1	Sandsjöbacka	31	Rönnö
2	Särö Västerskog	32	Osbecks bokskogar
3	Hördalen	33	Kedholmen
4	Vallda Sandö	34	Svängehallar-Fjäreahals
5	Fjärås Bräcka	35	Gäddevik
6	Äskhult	36	Oxhagen
7	Näsbokrok & Kungsbackafjorden	37	Malön
8	Vendelsöarna	38	Nidingen
9	Årnäsudden	39	Skoga
10	Getteröns fågelresevat	40	Biskopshagen
11	Gamla Köpstad (södra)	41	Åkraberg
12	Gässlösa	42	Hjörne
13	Skärbäck	43	Stackenäs
13	Stora Drängabjär	44	Gamla Varberg
13	Skogsbo	45	Västra Getterön
13	Näsnabben	46	Hallagården
13	Mjällbjär	47	Märkedalen
13	Nabben	48	Skärte
13	Valaklitt	49	Övre Lia
13	Karlsvik	50	Gamla Köpstad (norra)
13	Toppbjär	51	Utteros
13	Björkekullen	52	Floastad
13	Långanskog	53	Slättagärde
13	Älmebjär	54	Bergs naturskog
14	Sumpafallen	55	Skogen
15	Yttra Berg	56	Lysegårdsmossen
16	Morups Tänge	57	Fegen
17	Steningekusten	58	Skallabjället
18	Mårås	59	Digesgård
19	Ödegärdet	60	Bengtesgårds äng
20	Tira öar	61	Hällarp
21	Nissaström	62	Vinberg
22	Virsehatt	63	Påvadalen
23	Biskopstorp	64	Skattagård
24	Haverdal	65	Sjöred
25	Porsbjär	66	Lintalund
26	Långhultamyren	67	Gassbo
27	Danska fall	68	Sikön
28	Gårdshult	69	Hastaböke
29	Gullbranna, Tönnersa & Hökafältet	70	Lunnamossen
29	Hökafältet	71	Sjö
29	Tönnersa	72	Skubbhult
30	Mästocka ljunghed	73	Hägnen

74	Kloö	116	Brogård
75	Mogölsmyren	117	Hagön
76	Alenäs	118	Tylön
77	Rågetaåsen	119	Möllegård
78	Spenshult	120	Eketånga
79	Hälleberget	121	Hyltan
80	Skrockeberg	122	Kvarnaberget
81	Skårebo	123	Hollandsbjär
82	Getabäcken	124	Storemosse
83	Bohult	125	Övragård
84	Övraböke	126	Söderskogen
85	Kättebo	127	Göstorp skog
86	Myskebackarna	128	Vännet
87	Frodeparken	129	Åsbygget
88	Almeberget	130	Blåalt
89	Suseån-Hult	131	Bölarp
90	Suseån	132	Tjärby
91	Vesslunda	133	Västralt
92	Grimsholmen	134	Knutstorp
93	Smörkullen	135	Karsefors
94	Ullarp	136	Såghuslund
95	Näktergalslunden	137	Skummeslöv Norra
96	Skipås	138	Skummeslöv Södra
97	Enet	139	Svarvareskogen
98	Särdal	140	Oxhult
99	Vilshärad	141	Ingvarsbygget
100	Mannarp	142	Björsåkra-Bölinge
101	Kungsladugården Biskopstorp	143	Musikedalen
102	Vapnömosse	144	Åstarpe mosse
103	Ullasjöbäcken	145	Vindrarps
104	Råmebo	146	Ekered
105	Stavsbjär	147	Matkroksmossen
106	Svarta klippan	148	Pennebo
107	Sutarebo	149	Tjuvhultskärret
108	Sundsholm	150	Hållsundsudde-Sönnerbergen
109	Bröda	151	Balgö
110	Veka (södra)	152	Mårtagården (Kulturresevat)
111	Lillared-Klövaberget	153	Äskhult (Kulturresevat)
112	Veka (norra)	154	Bollaltebygget (Kulturresevat)
113	Hule (norra)		
114	Hule (södra)		
115	Årnarp		

Milsvida stränder, djupa skogar, blomstrande marker och härliga utsikter. Halland bjuder besökaren på en spännande och varierad natur. Den här guiden hjälper dig att hitta till 32 av våra finaste natur- och kulturresevat. Välkommen ut och njut!

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN